

Kansalaisaloitteet ja kansalaisten valta

Onko kansalaisaloitejärjestelmä muuttanut kansalaisyhteiskunnan valtasuhteita?

Jaakko Erik Kalske
013748252
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Yleinen valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2014

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos	
Tekijä □– Författare – Author Jaakko Erik Kalske			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Kansalaisaloitteet ja kansalaisten valta – Onko kansalaisaloitejärjestelmä muuttanut kansalaisyhteiskunnan valtasuhteita?			
Oppiaine – Läroämne – Subject Yleinen valtio-oppi / politiikan tutkimus			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu		Aika – Datum – Month and year Lokakuu 2014	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 90
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tässä pro gradu -työssä tarkastellaan kahdeksaa eri kansalaisaloitetta ja niiden taustalla vaikuttavia vastuuhenkilöitä sekä yhdistyksiä. Kansalaisaloitejärjestelmä on ollut Suomessa olemassa alkuvuodesta 2012, ja aloitteista on käyty julkisuudessa runsaasti keskustelua ja niiden periaatteellinen merkitys kansalaisten demokraattisen osallistumisen mahdollistajana on nähty suurena ja aloitejärjestelmä onkin alkutaipaleellaan tuottanut yli 200 kansalaisaloitetta. Tutkimuskysymyksenä onkin: Onko kansalaisaloitejärjestelmä muuttanut kansalaisyhteiskunnan valtasuhteita? Teoreettisena viitekehyksenä toimivat vallan teoriat sekä erilaiset poliittiseen toimintaan liittyvät keskitason teoriat, joista käytetyimpänä resurssimobilisaatioteoria. Keskitason teoriat täydentävät onnistuneesti vallan teorioiden luomaa teoreettista taustaa pragmaattisemmalla näkökulmallaan. Lisäksi näkökulmaa on haettu valtion asiakirjoista, joissa tuodaan esiin tutkimustuloksia, joiden mukaan koulutuksella ja yleisellä hyväosaisuudella on positiivisesti korreloiva suhde kansalaisaktiivisuuteen.</p> <p>Metodiksi työhön on valikoitunut vertaileva tapaustutkimus. Aineistona toimii kahdeksan kansalaisaloitetta, jotka sisältävät kaikki viisi kansalaisaloite.fi –sivustolta löytyvää läpimennytää aloitetta sekä kolme rauennutta aloitetta, jotka ovat saaneet eri kannatusmääriä. Näistä tutkitaan vastuuhenkilöiden koulutusta sekä aiempaa yhdistysaktiivisuushistoriaa. Lisäksi tutkitaan, onko aloitteen taustalla ollut yhdistyksiä.</p> <p>Tutkimuksen tulosten osoittivat, että useimmissa tapauksissa aktiivisia vaikuttajia ovat edelleen korkeakoulutaustaiset toimijat ja jo aiemmin aktiiviset toimijat. Useimmissa aloitteissa oli lisäksi taustalla erilaisia kansalaisyhdistyksiä, jotka ovat tukeneet aloitteen kampanjaa eri tavoin.</p> <p>Tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, ettei kansalaisaloitejärjestelmä ole ainakaan toistaiseksi muuttanut kansalaisyhteiskunnan valtasuhteita, vaan yhteiskunnallinen vallankäyttö kanavoituu edelleenkin usein erilaisten yhdistysten kautta, ja aktiivisia ovat pääosin korkeakoulutetut, vaikkakin kansalaisaloitejärjestelmä tarjoaa vaikutusmahdollisuuden alhaisella kynnyksellä. Institutionaalinen ja rakenteellinen muutos on kuitenkin useimmiten hidasta, eikä välttämättä voida realistisesti edes olettaa, että kansalaisaloitejärjestelmä olisi lyhyen olemassaolonsa aikana ehtinyt muuttamaan vakiintuneita vaikutustapoja. Tämä ei kuitenkaan ole peruste tutkimatta jättämiselle, sillä kansalaisaloitejärjestelmä on huomattavan suuri muodollinen muutos Suomen poliittisessa järjestelmässä. Mahdollinen rakenteellinen tai institutionaalinen muutos saattaa kuitenkin näkyä tulevaisuudessa, mutta näin ollen se jää tulevaisuuden tutkimuksen harteille.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Kansalaisaloitteet Valta			

Sisällys

1. Johdanto.....	2
2. Kansalaisaloite Suomessa	4
2.1 Kansalaisaloitteen käytännöt ja vaatimukset	5
2.2 Kansalaisaloitetta koskevan lainsäädännön luominen	7
2.3 EU-kansalaisaloite verrattuna suomalaiseen aloitteeseen.....	8
2.4 Perustelut kansalaisaloitteelle	10
2.5 Kansalaisaloitteiden käsittely julkisuudessa	12
3. Menetelmä.....	15
4. Valta	18
4.1 Dahl ja vallan ensimmäiset kasvot.....	20
4.2 Bachrach & Baratz ja vallan toiset kasvot	25
4.3 Lukes ja vallan kolmannet kasvot	30
4.4 Foucault ja vallan neljännet kasvot.....	34
5. Kansan valta	37
5.1 Kansalaisyhteiskunta, yhteiskunnalliset liikkeet ja yhdistykset	38
5.2 Verkkoaktiivisuus	42
5.3 Poliittinen osallistuminen, mahdollisuusrakenne ja resurssit	46
6. Kansalaisaloite ja valta.....	51
6.1 Läpimenneiden kansalaisaloitteiden tekijät ja taustat	55
6.1.1 Järkeä tekijänoikeuslakiin –aloite	55
6.1.2 Ruotsin kieli valinnaiseksi oppiaineeksi kaikilla kouluasteilla-aloite.....	57
6.1.3 Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista.....	58
6.1.4 Energiatodistuslain muuttaminen	60
6.1.5 Rattijuoppouden rangaistuksia on tiukennettava	62
6.2 Rauenneiden kansalaisaloitteiden tekijät ja taustat.....	64
6.2.1 ENERGIAJUOMAT K16 – Kansalaisaloite energiajuomien myynnin kieltämisestä alle 16-vuotiaille	64
6.2.2 Kansalaisaloite vanhemmuuden kustannusten tasaamisesta	66
6.2.3 Aloite eduskunnalle eutanasiaisäädännön valmisteluun ryhtymisestä.....	69
7. Päätelmät: Kansalaisaloitteet ja kansalaisten valta	71
Lähteet	81

1. Johdanto

Sen sijaan kysymykseen siitä, kuinka laadullisesti uutta osallistumiskulttuuria verkko-osallistuminen edustaa, onkin jo vaikeampi vastata.

(Häyhtiö & Rinne 2010, 40)

Kansalaisaloitejärjestelmä on suhteellisen tuore ilmiö suomalaisessa politiikassa. Hieman asiaa yksinkertaistaen, kansalaisaloitteet mahdollistavat sen, että tavallinen kansalainen pystyy vaikuttamaan ohi eri institutionaalisten tekijöiden suoraan ylintä valtiovaltaa käyttävään elimeen, eduskuntaan. Tässä työssä kuitenkin osoitetaan, ettei tilanne ole aivan näin yksioikoinen.

Kansalaisaloitteet on nähty hyvinkin merkityksellisenä tekijänä suomalaisen demokratian kehityksessä ja sitä se epäilemättä onkin, mutta tätä merkityksellisyyttä korostettaessa saatetaan unohtaa, etteivät vanhat aktiivisuuden tavat ja kanavat välttämättä katoa mihinkään, vaan kansalaisaloitejärjestelmä saattaa hyvinkin muodostua jo ennestään aktiivisten toimijoiden uudeksi vaikutuskanavaksi. Kyyninen näkökulma aloitteisiin onkin, ettei mikään muutu, ei pitäisi muuttua tai ole muuttunut käyttöönoton jälkeen politiikassa, mutta tämä toteamus ei myöskään vastaisi täysin totuutta, sillä kansalaisaloitteiden suoman agenda-setting-vallankäytön myötä eduskunnan käsiteltäväksi on tuotu asioita, joita kansanedustajat eivät mahdollisesti haluaisi käsitellä ollenkaan. Lisäksi poliitikkojen riippuvaisuus äänestäjien tahdosta (mikä kuuluu edustukselliseen demokratiaan) osittain käytännössä pakottaa poliitikot kuuntelemaan kansaa, vaikkei sinänsä pakko olisikaan. Oman uran turvaaminen on vahva motivaation lähde.

Kansalaisaloitteiden voidaan nähdä myös siirtäneen vallankäytön potentiaalia kansalle sinänsä kuitenkin vähentämättä sitä poliittisen järjestelmän toimijoilta. Tämä on huomattavissa jo siinä, että huomattavassa osassa aloitteita on taustalla yhteiskunnallisesti jo ennestään aktiivisia yhdistyksiä, mutta mukaan mahtuu myös ns. tavallistenkin kansalaisten tekemiä aloitteita, joista ainakin yksi on luovutettu eduskunnalle käsittelyä varten. Tärkeä termi tässä on kuitenkin nimenomaan vallankäytön *potentiaali*, sillä vallankäytön onnistuminen, tässä tapauksessa yhteiskuntaan vaikuttaminen, riippuu lopultakin eduskunnan tekemästä päätöksestä, jossa luonnollisesti vallitsee oma valtasuhteidensa verkko. Kansalaisaloitteita

voidaankin pitää lähinnä agenda-setting-vallan välineinä, jotka onnistuessaan vaikuttavat eduskunnan asialistaan. Kuitenkin lopullinen päätösvalta – kuten todettua – on eduskunnalla itsellään.

Työn tutkimuskysymyksenä onkin: Onko kansalaisaloitejärjestelmä muuttanut kansalaisyhteiskunnan valtasuhteita? Tätä kysymystä lähestyn tutkimalla aineistoksi valittujen aloitteiden taustalla vaikuttavia henkilöitä ja mahdollisia yhdistyksiä. Taustaolettamuksena on, perustuen valtion asiakirjoissa esiin tuotuihin tutkimustuloksiin, että perinteisesti aktiivisempi kansanosaa on korkeasti koulutettua ja hyvin toimeentulevaa. Lisäksi taustaolettamuksena on, että yhdistyksillä on suuri rooli vaikuttamisen kanavana. Näin ollen näiden kahden tekijän – vastuuhenkilöiden taustan ja yhdistysten tuen – tutkiminen on perusteltua arvioitaessa sitä, ovatko valtasuhteet jollain tavalla muuttuneet.

Vaikka tässä työssä on hylätty kyyninen näkemys siitä, ettei mikään olisi muuttunut kansalaisaloitteiden myötä, on kuitenkin todettava, että kansalaisaloitejärjestelmä on toistaiseksi vielä hyvin nuori. Tämän perusteella ei voida olettaakaan, että se olisi lyhyen olemassaolonsa aikana kumonnut vanhoja instituutioita tai vallankäyttötapoja, mutta tämä ei ole kuitenkaan syy olla tarkastelematta asiaa jo tässä vaiheessa. Vaikuttamisen halukkuudesta kertoo tehtyjen kansalaisaloitteiden suuri määrä, joten tarkastelu asian suhteen on paikallaan.

Tässä työssä esitellään ensin kansalaisaloitejärjestelmää, jonka jälkeen siirrytään menetelmään. Ylemmän tason teoreettisina lähtökohtina tässä työssä ovat vallan teoriat, joita esittelen verrattain laajasti. Vallan teorioiden avulla voidaan muodostaa jonkinlainen pinnallinen käsitys vallankäytön jakautumisesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Vallan teorioista siirryn enemmän keskitason teorioihin, jotka käsittelevät kansalaisten poliittista aktiivisuutta, verkkoaktiivisuutta, yhdistysten roolia ja resurssien vaikutusta yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja niiden onnistumiseen. Näiden tarkoituksena on omalta osaltaan hahmottaa niitä tekijöitä, joita on pidetty merkittävänä yhteiskunnallisen aktiivisuuden kannalta sekä antaa jonkinlaista näkemystä verkkoaktiivisuuden rooliin kansalaistoiminnassa. Tämä on perusteltavissa jo sillä, että kansalaisaloite.fi-järjestelmä toimii verkossa. Lisäksi keskitason teoriat auttavat hahmottamaan, millaisia erilaisia tekijöitä vallankäytössä on.

Teoreettisten esittelyjen jälkeen siirryn käsittelemään itse tutkimuskohteita eli kansalaisaloitteita. Tätä tutkimusta varten olen valinnut viisi eduskunnan käsittelyyn edennyttä aloitetta ja kolme rauennutta aloitetta, jotka ovat saaneet eriäviä tuenilmausmääriä (n. 30 000, 20 000 ja 10 000 tuenilmausta). Tämän tarkoitus on saada aikaiseksi jonkinlainen vertailuaspekti ja mahdollisesti löytää joitain tyyppieroavaisuuksia onnistuneiden ja rauenneiden aloitteiden väliltä. Aloitteista tutkin pääasiassa niiden taustalla olevia yhdistyksiä sekä aloitteen vastuuhenkilöiden taustoja siksi, että niiden voidaan olettaa olevan vaikuttavia tekijöitä aloitteen menestymisen ja kansalaisaktiivisuuden tyypittelyn kannalta. Tämä on perusteltavissa erilaisilla teorialähtökohdilla, jotka tuon esiin asianosaisissa kohdissa.

Lopuksi päätelmissä tuon yhteen tutkimani seikat ja esitän niiden pohjalta mielestäni relevanteimmat johtopäätökset, joita voidaan aineiston pohjalta päätellä. Päätelmät-luvussa on myös osittain analyysia aineistosta ja diskussiota aineiston ja teorioiden suhteen, mitä on myös luvussa 6, jossa esittelen ja käsittelen aineistoa. Lukuja 6 ja 7 voidaan yhdessä pitää tämän tutkimuksen analyysiosiona, mutta luvussa 7 on enemmän pohdintaa kokonaisvaltaisesti aineiston teoreettisista implikaatioista sekä mainitut loppupäätelmät.

2. Kansalaisaloite Suomessa

5.2.2014 mennessä Suomessa on pantu vireille 211 kansalaisaloitetta, joista yksi on ehditty käsittelemään eduskunnassa saaden parlamentaarisessa päätöksenteossa hylkäävän päätöksen ja yksi on lähtenyt eduskuntakierrokselle. 206 jäljellä olevasta kansalaisaloitteesta eduskunnan päätöksentekoon tuenilmausten määrän perusteella on etenemässä ainakin viisi aloitetta, joista kaksi on jo luovutettu eduskunnalle päätöksentekoa varten. Yli 30 000 tuenilmausta saaneita aloitteita on edellä mainittujen lisäksi kaksi, ja yli 20 000 tuenilmausta saaneita on edellisiin lisätynä viisi. (Kansalaisaloite.fi 2014)

Kansalaisaloitteet on siis otettu alussa ainakin innolla vastaan, mutta mm. Avoimen ministeriön vetäjä Joonas Pekkanen totesi Helsingin Sanomissa, että alkuinnostus olisi

hiipumaan päin (HS 8.7.2013). Kuitenkin yksittäiset kansalaisaloitteet ja niiden ympärille luodut kampanjat ja julkisuusarvo ovat osoittaneet, että kansalaisaloitteet voivat mennä läpi. Eri asia on sitten, miten eduskunta päättää asioista.

Tässä luvussa tuodaan esille suomalaisen kansalaisaloitteen vaatimukset sekä käytännön toteutus. Kansalaisaloitteen teoreettista perustaa demokratiateorioissa ei käsitellä tässä työssä, sillä työn lähtökohtana ovat vallan teoriat sekä jotkin keskitason teoriat, joilla voidaan nähdä olevan yhteys vallankäytön mahdollisuuksiin. (Mikäli lukijaa kiinnostaa kansalaisaloitteet välittömän vaikuttamisen kanavana enemmän ja haluaa tutustua tiiviisti aiheeseen liittyvään demokratiateoriaan sekä lainsäädännöllisiin seikkoihin, suosittelen lämpimästi Anna Saarelan aiheesta tekemää oikeustieteellistä Pro Gradututkielmaa (Saarela 2013).)

2.1 Kansalaisaloitteen käytännöt ja vaatimukset

Eduskunnan käsittelyyn päästäkseen kansalaisaloitteen on täytettävä tietyt vaatimukset, jotka on määritelty Suomen laissa. Kansalaisaloite pannaan vireille siten, että aloitteen vastuuhenkilöt valmistelevat ensin tekstin etukäteen ja sen jälkeen aloiteteksti ja muut tiedot tallennetaan kansalaisaloite.fi –palveluun ja aloitteelle kutsutaan muita vastuuhenkilöitä ja aloite lähetetään oikeusministeriön tarkastettavaksi. Oikeusministeriö tarkistaa, että kansalaisaloite täyttää sille määritellyt muotoseikat, jotta aloitetta voitaisiin käsitellä kunnolla eduskunnassa sen mahdollisesti mennessä läpi. Muita vastuuhenkilöitä kutsutaan siksi, että vireillepanijan on nimettävä lain mukaan vähintään yksi edustaja ja varaedustaja hoitamaan asiaan liittyviä käytännön toimia. Tämän jälkeen itse nimien kerääminen voi alkaa. Nimien keräämisen jälkeen väestörekisterikeskus tarkastaa nimien tarkan määrän, ja että kaikki aloitetta kannattavat ovat äänioikeutettuja. (Kansalaisaloite.fi 2014)

Suomalaisessa kansalaisaloitteessa nimiä voidaan kerätä sekä paperitse, että sähköisesti kansalaisaloite.fi –palvelun kautta. Kansalaisaloitteen etenemiseksi eduskunnan käsittelyyn vaaditaan 50 000 nimeä, joita kutsutaan tuenilmauksiksi. 21.1.2014 väkiluvun 5 454 074 (Väestörekisterikeskus 2014) mukaisesti 50 000 nimeä vastaa noin 0,9 prosenttia väestöstä. Äänioikeutettujen suhteen tilanne on samansuuntainen: Vuoden 2012 kunnallisvaaleissa Suomen kansalaisia äänioikeutettuina oli 4 166 110 henkilöä

(Vaalit.fi 2014), joista 50 000 vastaisi noin 1,2% äänioikeutetuista. 50 000 nimen vaatimusta kansalaisaloitteen läpimenoon voidaan pitää suhteessa kohtuullisen suurena verrattuna Kansalaisaloitetyöryhmän mietinnössä mainittuihin muihin Euroopan maihin. Esimerkiksi Itävallassa (100 000 tuenilmausta, n. 1,2% äänioikeutetuista) sekä Espanjassa (500 000 tuenilmausta, n. 1,5% äänioikeutetuista) luvut ovat sekä määrällisesti että prosentuaalisesti melko korkeita, mutta vastaavasti Alankomaissa (40 000 tuenilmausta, n. 0,2%:n kannatus väestöstä) sekä Portugalissa (35 000 tuenilmausta) määrät ovat pienemmät, vaikka väestöä on Suomea enemmän. (Oikeusministeriön mietintö 21/2011, 25-32). Mutta kuten myöhempi käytäntö on näyttänyt, kansalaisaloitteita on tehty ahkerasti ja osa on mennyt eduskunnan käsittelyyn asti.

Kansalaisaloitteissa nimiä on aikaa kerätä puoli vuotta, jonka jälkeen aloite on joko saanut vaadittavan kannatuksen tai se raukeaa, jolloin mitään sen kummempaa ei tapahdu. Samasta aiheesta saa tehdä uuden kansalaisaloitteen, mikäli se raukeaa tai tulee hylätyksi eduskunnassa. (Kansalaisaloite.fi 2014)

Kansalaisaloitteen läpimeno eduskuntaan ei kuitenkaan ole tae siitä, että kansalaisaloite hyväksyttäisiin. Kansalaisaloite on ns. agenda-setting-väline, jolla voidaan saada kansan haluama asia eduskunnan päätöksentekoon. Edelleen joka tapauksessa pätee perustuslain 2§, jonka mukaan

”Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.” (Perustuslaki 2§, Finlex.fi 2014).

Eduskunnan on otettava läpimennyt kansalaisaloite käsittelyyn, mutta tämä ei tarkoita sitä, että aloite hyväksyttäisiin automaattisesti. Aloite siirtyy normaalin lainsäädäntöjärjestyksen mukaisesti lähetekeskustelusta valiokuntiin, mutta puhemiesneuvoston suosituksen 17.4.2013 mukaan valiokuntien tulee ilmoittaa puolen vuoden kuluttua valiokuntakäsittelyn alusta aloitteen tekijöille, mihin toimenpiteisiin valiokunta ryhtyy (Eduskunta.fi 2014). Tämä käsittää myös sen, että valiokunta voi ilmoittaa aloitteen vastuuhenkilöille, että he esittävät aloitteen hylkäämistä.

Toistaiseksi (7.7.2014 mennessä) yksikään kansalaisaloite ei ole tullut hyväksytyksi eduskunnan käsittelyssä, joten ennakkotapauksia ei ole. Todennäköisintä kuitenkin on, että mikäli kansalaisaloite hyväksytään eduskunnassa, se vain siirtyy normaalin

lainsäädäntöjärjestyksen mukaisesti seuraavaan vaiheeseen, ja lopulta saadaan aikaan kansalaisaloitteen toiveen mukainen laki liittyen kansalaisaloitteen aiheeseen.

2.2 Kansalaisaloitetta koskevan lainsäädännön luominen

Vaikka erinäisissä Euroopan maissa kansalaisaloitteita on ollut olemassa jo eri pituisia aikoja (ks. esim. Schiller 2011, Setälä & Schiller 2012), on Suomessa kansalaisaloite melko uusi asia. Kansalaisaloitelakia alettiin Suomen valtion osalta valmistelemaan alustavasti vuonna 2008 osana kyseisen vuoden tammikuussa alkanutta perustuslain tarkistamishanketta. Tällöin selvitettiin suoran demokratian asemaa osana valtiollista järjestelmää sekä erilaisia vaihtoehtoja suoran demokratian edistämiseksi. (Oikeusministeriön mietintö 21/2011)

Selvitystä ja yleisemminkin perustuslain toimivuutta ja muutostarpeen arviointia varten perustettiin Perustuslaki 2008 –työryhmä, jonka kannanotto kansalaisaloitteeseen oli seuraavanlainen:

”Suoraa demokratiaa valtiollisella tasolla koskevat ratkaisut edellyttävät uudelleen arviointia. Suoran demokratian kehittämisen tavoitteena tulee olla myös edustuksellisen järjestelmän vahvistaminen. Valtiosäännön täydentäminen kansanaloitteella voi olla periaatteelliselta kannalta merkittävämpi askel kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien kehittämisessä kuin kansanäänestyksen tuloksen oikeudellinen sitovuus, joka ei välttämättä käytännössä merkitsisi suurtakaan muutosta nykytilaan. Perustuslain arviointihankkeen yhteydessä on harkittava kansanaloitejärjestelmän käyttöönottoa. Luontevin vaihtoehto voisi olla ns. sisällöllinen kansanaloite.”

(Oikeusministeriön mietintö 8:2008, 36)

Työryhmän kannanotto oli kokonaisuudessaan myönteinen sisällöllistä kansalaisaloitetta kohtaan, ja valtioneuvosto asetti 30.10.2008 perustuslain tarkistamiskomitean valmistelemaan tarpeelliset muutokset Suomen perustuslakiin Perustuslaki 2008 –työryhmän muistion (Oikeusministeriön mietintö 8:2008) pohjalta. Komitean tehtävänä oli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon siten, että

tarkoituksena olisi, että perustuslain muutokset astuisivat voimaan 1.3.2012. (Oikeusministeriö 2010, 11)

Komitean tehtävänä oli arvioida perustuslakiuudistusta kokonaisvaltaisesti, kansalaisaloitteiden ollessa vain osa tätä uudistusta. Pääasiallisesti kansalaisaloitteista komitea ehdotti, että:

Kansalaisten osallistumisoikeuksia valtiollisella tasolla ehdotetaan täydennettäväksi uudella kansalaisaloitejärjestelmällä. Vähintään viidelläkymmenellä tuhannella äänioikeutetulla Suomen kansalaisella olisi oikeus tehdä eduskunnalle aloite lain säätämiseksi.

(Oikeusministeriön mietintö 9/2010, 30)

Hallitus antoi sittemmin eduskunnalle toukokuussa 2010 esityksen perustuslain muuttamiseksi (HE 60/2010 vp), joka hyväksyttiin marraskuussa 2011 (LJL 3/2011 vp). Perustuslain muutos mahdollisti kansalaisaloitelain luomisen, sillä aiemmin Suomessa kyseisenkaltaista, lainsäädäntöön liittyvää suoran demokratian muotoa ei ollut ollut. Kansalaisaloitelain osalta hallitus teki ehdotuksen (HE 46/2011 vp), jonka eduskunta hyväksyi 7.12.2011 (EV 75/2011 vp) ja se astui voimaan 1.3.2012. Täten Suomeen luotiin laillinen instituutio, joka mahdollisti kansalaisaloitteet, joiden avulla kansalaiset voivat tuoda eduskunnan käsiteltäväksi heidän mielestään olennaisia asioita.

2.3 EU-kansalaisaloite verrattuna suomalaiseen aloitteeseen

Kansalaisaloitejärjestelmän luomista motivoi ja sen muotoon vaikutti myös EU:n Lissabonin sopimuksen artikla 11:ssä olleet määräykset uudenlaisesta EU:n kansalaisaloitteesta osana demokratian toteutumista koskevia sopimusmääräyksiä. Lissabonin sopimus allekirjoitettiin 13.12.2007 ja astui voimaan 1.12.2009, mutta sitä alettiin soveltamaan vasta 1.4.2012. Suomen kansalaisaloitejärjestelmän luomisen taustalla voidaan nähdä olleen EU-tasolta tullut paine eikä niinkään halu parantaa suomalaisten poliittisia vaikutusmahdollisuuksia, mutta tämä on kuitenkin lähinnä spekulointia. Lopputulos on kuitenkin se, että Suomen kansalaisaloite otettiin lopulta käyttöön kuukautta ennen EU-kansalaisaloitetta.

EU-kansalaisaloitteessa on joitain samoja piirteitä kuin suomalaisessa kansalaisaloitteessa, mutta suhteellisia ja käytännön erojakin löytyy. EU-kansalaisaloitteessa vaadittava tuenilmausten määrä on miljoona, ja niiden pitää olla kerättynä vähintään seitsemästä eri maasta. Jokaisella maalla on lisäksi tietty vähimmäismäärä, joka siitä maasta pitää tuenilmauksia. Esimerkiksi jos aloite saisi miljoona tuenilmausta, mutta ne ovat jakautuneet niin, että Saksasta 900 000, Ranskasta 50 000 ja Suomesta 50 000, niin aloite ei täyttäisi kansalaisaloitteen läpimenon vaatimuksia. Lisäksi EU-kansalaisaloitteessa aloitteentekijöinä on oltava *kansalaistoimikunta*, joka koostuu seitsemästä EU-kansalaisesta, jotka ovat kotoisin 7 eri maasta. (Euroopan komissio 2014)

EU-tasolla vaadittu tuenilmausten määrä on suhteessa pienempi kuin Suomessa. Suomessa 50 000 tuenilmausta vastasi edellä mainittua noin prosenttia väkiluvusta, kun taas EU:n väkiluku on noin 500 000 000 (Europa.eu 2014), jolloin miljoonan tuenilmauksen määrä on noin 0,2% väestöstä. Kuitenkin EU-kansalaisaloitteessa on alueellisuusvaatimus, eli aloitteen tekijöiden ja tuenilmausten on tultava vähintään seitsemästä eri maasta. Suomessa mitään vastaavaa alueellisuusvaatimusta ei ole. EU-kansalaisaloitteen toimikunnan voidaan ajatuksena nähdä vastaavan Suomenkin vastuuhenkilön ja varavastuuhenkilön ajatusta. Kansalaisaloitteen taustalla on siis oltava lopulta enemmän kuin yksi henkilö.

Mikäli EU-kansalaisaloite täyttää läpimenon vaatimukset, Euroopan komission on pakko ottaa se käsittelyyn. Tätä varten komission edustajat tapaavat aloitteen järjestäjät, järjestetään *julkinen kuulemistilaisuus* Euroopan parlamentissa, ja komission on vastattava aloitteen järjestäjille, mitä he aikovat aloitteella tehdä; he voivat siis myös hylätä sen, mutta vastaus on annettava kolmen kuukauden kuluessa sen toimituksesta komissiolle.

Suomessa on päätetty puhemiesneuvoston suosituksella, että valiokunnan on ilmoitettava aloitteen tekijöille viimeistään puolen vuoden kuluttua aloitteen saapumisesta, mitä he aikovat aloitteen suhteen tehdä. Lisäksi puhemiesneuvosto suhtautui myönteisesti julkisten kuulemistilaisuuksien järjestämiseen kansalaisaloitteesta.

2.4 Perustelut kansalaisaloitteelle

Oikeusministeriön Perustuslaki 2008 –työryhmä kirjoitti työryhmämietinnössään kansalaisaloitteen kehittämismahdollisuuksista seuraavaa:

Aikaisempia ratkaisuja suoran demokratian asemasta osana poliittista järjestelmää on arvioitava uudelleen. Tätä johtopäätöstä voidaan perustella [...] seuraavilla tekijöillä. Edustuksellisen järjestelmän kehitykseen liittyy huolestuttavia piirteitä: äänestysaktiivisuus on laskenut jo pitkään, kunnallisvaaleissa ja europarlamenttivaaleissa jopa hälyttävän alhaiselle tasolle. Kansalaiset jakautuvat yhä selvemmin aktiivisiin ja osallistuviin sekä toisaalta politiikasta ja puolueista vieraantuneisiin ja syrjäytyviin. Vertailututkimusten mukaan suomalaisten usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin on heikko.

Suoraa demokratiaa ei tulisi nähdä vastakkaisena edustukselliselle järjestelmälle, vaan pikemminkin sitä täydentävänä, tukevana ja vahvistavana. Suoran demokratian avulla voidaan tuoda poliittiselle agendalle asioita, joita valtioelimet ja poliittiset puolueet ovat jättäneet huomiotta. Tämä voi herkistää poliittisen järjestelmän vastaanottavaisemmaksi kansalaisten toiveille ja ehkäistä äänestäjien vieraantumista ja voimattomuuden tunnetta. Suoralla demokratialla voidaan myös lisätä poliittisten päätösten legitimitettiin ja avata yhteiskunnan kehityksen tai päätöksenteon lukkoja.

(Oikeusministeriön työryhmämietintö 8:2008, 33-34)

Työryhmän perustelut kansalaisaloitteiden mahdollistamiseksi olivat pitkälti olemassa olevan tilanteen korjaamiseen liittyviä. Työryhmä näki ongelmalliseksi sen, että suomalaisten poliittinen aktiivisuus varsinkin äänestysaktiivisuuden saralla kunnallis- ja europarlamenttivaaleissa oli laskenut. Toinen ongelmakohta oli kansalaisten voimakkaampi kahtiajakautuminen niihin, jotka ovat selkeästi aktiivisia ja niihin, jotka ovat syrjäytyneet politiikasta ja puolueista. Suomalaisten usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin oli lisäksi heikko.

Työryhmä katsoi, että kansalaisaloitteella saataisiin aikaan järjestelmä, joka vahvistaisi edustuksellista demokratiaa ja kansalaisten tunnetta omista vaikutusmahdollisuuksistaan. Lisäksi kansalaisaloitteiden avulla poliittiselle agendalle saataisiin tuotua asioita, jotka eivät välttämättä sinne olisi päätyneet ilman kansalaisaloitetta. Nimenomaan poliittiseen agendaan vaikuttamisen voidaan nähdä olevan käytännöllisesti olennaisin asia kansalaisaloitteiden ”hyödyn” suhteen: Esimerkiksi esitys tasa-arvoisesta avioliittolaista on jo kerran kaatunut valiokuntakäsittelyssä eduskunnassa, mutta se on luovutettu kansalaisaloitteen muodossa uudestaan eduskunnan käsiteltäväksi ja aloitteen tekijät pelkäävät, että aloite kaatuu puolueiden ryhmäkurin takia (Helsingin Uutiset 11.12.2013). Aloitteiden avulla voidaan saada aikaan kansalaisten taholta paine eduskuntaa kohtaan, joka pakottaisi päättämään juuri sellaisesta asiasta, josta kansa saattaa haluta erilaisen päätöksen kuin mitä nyt on olemassa.

Periaatteellisesti tärkein peruste kansalaisaloitteelle on kuitenkin se, että kansalle annetaan joustavampi ja suurempi keino kokea vaikuttavansa demokraattisesti. Perusteluissa rivien välistä luettavan demokratiavajeen nähdään johtuvan pitkälti siitä, että Suomessa on noudatettu melko tiukasti edustuksellisen demokratian periaatteita, joissa neljän vuoden välein kansanedustajat saavat mandaatin toimia eduskunnassa säätämässä lakeja ja päättää Suomen asioista. Aiemmin siis suoran demokratian keinoja ei ole nähty tarpeelliseksi, mutta äänestysaktiivisuuden sekä puolueiden jäsenmäärän hiipussa on nähty tarve uudentlaiselle – mahdollisesti erilaiselle, suoralle – vaikutusmahdollisuudelle.

Suoraa demokratiaa pidetään perusteluissa jollain tavalla hyvänä itseisarvona, joka toimii ratkaisuna järjestelmää vaivaavaan demokratiavajeeseen. Sinänsä kuitenkin ns. *osallistuvan demokratian* muodot eivät ole teoreettisesti yhtä tuoreita, mm. David Held on jo aiemmin hahmotellut erilaisia osallistuvan demokratian suuntauksia, joista yhdessä pyritään lisäämään edustukselliseen demokratiaan kuuluvia suoran vaikuttamisen mahdollisuuksia (Held 2006, 231-253). Kansalaisaloitejärjestelmä voidaan siis nähdä jo pidempään olemassa olleiden vaatimusten kulminaationa.

2.5 Kansalaisaloitteiden käsittely julkisuudessa

Koska kansalaisaloite on uusi seikka suomalaisella poliittisella kentällä, on se saanut luonnollisesti myös paljon julkisuutta. Vaikka useimmiten kansalaisaloitetta kuvataan suhteellisen positiivisesti, on soraääniäkin esiintynyt julkisessa keskustelussa.

Koska minkäänlaisia kunnollisia ennakkotapauksia kansalaisaloitteista tai vastaavista ei Suomessa ollut, oli niiden käsittelyyn luotava uudet menetelmät. Tätä keskustelua käytiin erilaisten ominaisuuksien osalta puolesta ja vastaan ja ensimmäisen läpimenneen kansalaisaloitteen käsittelystä tulikin tärkeä ennakkotapaus, joka määrittäisi osaltaan suuntaa muiden aloitteiden käsittelyssä. Eräs tämänlainen ominaisuus oli, käsiteltäisiinkö aloitetta samalla tavalla kuin yksittäisen kansanedustajan tekemää aloitetta vai kuten käsiteltäisiin vähintään 100 kansanedustajan allekirjoittamaa aloitetta. Erona näissä kahdessa on se, että 100 edustajan allekirjoittama aloite on pakko käsitellä. Tämä nähtiin erittäin tärkeänä seikkana, sillä kansalaisaloite nähtiin suoran demokratian työkaluksi, jonka tarkoitus oli antaa kansalaisille mahdollisuus vaikuttaa politiikkaan. Tällöin menettelytapakysymyksestä muotoutui rivien välissä kysymys ”välittävätkö poliitikot tosiasiallisesti kansan mielipiteistä lainkaan?” – elitismiin viittaava yksinkertainen kysymys, johon huonosti vastaamisella saattaa olla merkittäviäkin poliittisia seuraamuksia. Yleisestikin, kansalaisaloitteiden laiminlyömisestä seuraamukset olisivat olleet vähintään aktiivisen kansanosan poliittisen tyytymättömyyden lisääntyminen ja siihen liittyvät lieveilmiöt.

Kansalaisaloite on sen verran tuore asia edelleen, ettei siitä ole Suomen osalta paljoa tutkimusta tehty. Kuitenkin, kuten aiemmin mainittiin, mediakeskustelu kansalaisaloitteista on ollut vilkasta varsinkin lain voimaantumisen varhaisessa vaiheessa, sillä kansalaisaloitteiden menettelytavat olivat vielä määrittelemättä ja puhemiesneuvoston oli tehtävä asiasta suositus.

Kuten tämän alaluvun alussa mainitsin, julkisuudessa esiintyi myös soraääniä kansalaisaloitetta kohtaan, sillä kaikki poliitikot eivät suinkaan olleet sitä mieltä, että kansalaisaloite olisi ollut pelkästään hyvä ja positiivinen asia. Esimerkiksi Kristillisdemokraattien eduskuntaryhmän puheenjohtaja Peter Östman julkisesti torjui kansalaisaloitejärjestelmän todeten sen "tarpeettomaksi", koska suomalainen järjestelmä

on jo riittävän demokraattinen edustuksellisen järjestelmän perusteella, jossa kansa valitsee neljän vuoden välein edustajansa (Yle 22.4.2013). Myöskin eduskunnan pääsihteeri Seppo Tiitinen totesi, että kansalaisaloitteelle on luotu liian suuret odotusarvot, ja ettei eduskunnalla ole perustuslain mukaan minkäänlaista velvoitetta ottaa mitään asiaa – kansalaisaloitettakaan – käsiteltäväksi ja että lain perusteet ovat varomattomat (HS 12.3.2013). Nämä lausunnot aiheuttivat julkista keskustelua eduskunnan sisä- ja ulkopuolella.

Eduskunnan ulkopuolella Tiitisen lausuntoon suhtauduttiin melko kielteisesti. Avoimen ministeriön edustaja Joonas Pekkanen luonnehti Tiitisen lausuntoa epäkunnioittavaksi kansanvaltaa kohtaan ja kritisoi Tiitisen logiikkaa. Pekkanen väitti, että Tiitisen logiikan mukaan eduskunnan ei tarvitsisi käsitellä valtion budjetin kaltaisia asioita tai mitään muutakaan mikäli he eivät niin haluaisi tehdä (HS 12.3.2013). Peter Östmanin lausunnot kansalaisaloitteiden tarpeettomuudesta sen sijaan eivät aiheuttaneet julkista keskustelua. Tähän näennäiseen epäaktiivisuuteen mahdollisesti vaikuttava seikka saattoi olla se, että Kristillisdemokraatit olivat molempia tuolloin läpimenon varmistaneita kansalaisaloitteita vastaan; turkistarhauksen kieltävää aloitetta sekä sukupuolineutraalia avioliittolakialoitetta.

Sukupuolineutraalin avioliittolain käsittelytapa eduskunnassa jakoi myös kansanedustajien mielipiteitä. Useat kansanedustajat korostivat kansalaisaloitteen tärkeyttä ja merkitystä uutena ja ”virkistävänä” ominaisuutena Suomen demokratiassa ja täten sitä tulisi käsitellä kunnioittavasti. Toiset vastaavasti puhuivat rauhallisen menettelytapaharkinnan puolesta, jotta saataisiin aikaiseksi menettelytapa, joka toimisi käytännössä ja joka kohtelisi kaikkia kansalaisaloitteita tasa-arvoisesti (HS 12.3.2013). Eduskunnan sisäinen kuohunta aiheen suhteen huomattiin myös julkisuudessa. Monet kansalaisjärjestöt vaativat eduskuntaryhmiltä julkista kantaa kansalaisaloitteiden menettelytavoista. Järjestöt vaativat osaltaan myös, että kansalaisaloitetta tulisi käsitellä eduskunnassa samalla tavoin kuin 100 kansanedustajan allekirjoittamaa lakialoitetta (HS 12.3.2013).

Siinä missä menettelytapakiista jakoi yksittäisten kansanedustajien mielipiteitä, se teki saman myös eduskuntaryhmien kohdalla. Eri puolueilla oli erilaisia näkemyksiä siitä kuinka he haluaisivat kansalaisaloitteita käsiteltävän. Tämä jako ei kuitenkaan ollut

kovinkaan radikaali ja ainoastaan Kristillisdemokraattien eduskuntaryhmä halusi kansalaisaloitteita käsiteltävän samoin kuin yksittäisen kansanedustajan tekemiä lakialoitteita, mikä olisi tarkoittanut käytännössä sitä, että aloitteet olisivat pahimmillaan olleet jumissa valiokunnissa ja vain harvoin olisivat tulleet käsitellyiksi saatika johtaneet minkäänlaisiin toimenpiteisiin. Muut puolueet olisivat antaneet aloitteille enemmän arvoa, mutteivät halunneet toisaalta rajoittaa tai säännellä valiokuntien toimintaa. (HS 5.4.2013)

Otettuaan asian käsittelyyn, eduskunnan puhemiesneuvosto sai aikaan ratkaisun – ns. suosituksen – siitä, miten kansalaisaloitteita tulisi käsitellä. Kansalaisaloitteen tullessa eduskunnan päätöksenteon asialistalle, asiaa käsittelevällä valiokunnalla on kuusi kuukautta aikaa ilmoittaa kansalaisaloitteen vastuuhenkilöille niistä toimenpiteistä, joita se tulee suosittamaan eduskunnalle. Tämä suositus voi myös olla hylkäystä suosittava. Toisin kuin EU-tasolla, eduskunnalla ei ole minkäänlaista aikarajaa, jonka aikana sen pitäisi tehdä päätös kansalaisaloitteesta. Puhemiesneuvoston päätöksen mukaan kansalaisaloitteet rinnastetaan painoarvoltaan myös 100 kansanedustajan allekirjoittamaan aloitteeseen. Puhemiesneuvosto suositti myös julkisia kuulemisia valiokunnissa ja asiantuntijoiden säännönmukaista kuulemista kansalaisaloitteita käsitellessä. Tämän tarkoituksena on se, ettei yhtäkään kansalaisaloitetta laiminlyötäisi. (HS 18.4.2013).

Puhemiesneuvoston päätös herätti kuitenkin kritiikkiä kansalaisaloitteita tukevalta kansalaisjärjestö Avoimelta ministeriöltä, koska päätös oli suositus, joka ei sido valiokuntia toimimaan tietyllä tavalla. Avoin ministeriö kritisoi myös suosituksessa ollutta toteamusta valiokuntien ”itsenäisestä vastuusta” työnsä järjestämiseksi, sillä se voitaisiin tulkita mahdollisuudeksi käytännössä haudata kansalaisaloite valiokuntiin, jolloin asiaa ei koskaan käsiteltäisi eduskunnan täysistunnossa. (ibid.)

Vähintään 100 kansanedustajan allekirjoittamien lakialoitteiden tilastot eivät myöskään ole kovin valoisat. Eduskunnan tilastojen mukaan vuodesta 1989 alkaen 139 tällaista aloitetta on tehty, joista 73 on rauennut ja 54 on yhdistetty hallituksen esityksiin ja sittemmin hylätty. Vain seitsemän on hyväksytty, joista viisi yhdistettiin hallituksen esityksiin ja kaksi hyväksyttiin hallituksen esityksistä riippumattomina (ibid.). Tämä on

sinänsä omiaan kyseenalaistamaan kansalaisaloitteiden todellinen merkitys: Ovatko kansalaisaloitteet vain kosmeettisia seikkoja vai todellinen vaikutuskanava?

Vaikka sinänsä kiinnostus kansalaisaloitteita kohtaan on hiljentynyt, on niistä uutisoitu yllättävänkin paljon. Paljon keskustelua ovat herättäneet sukupuolineutraali avioliittolakialoite (ns. Tahdon2013) sekä pakkoruotsin poistoa ajava aloite. Tahdon2013-aloite on siitä poikkeuksellinen ja erittäin mielenkiintoinen tapaus, että sillä on huomattavan suuri määrä tuenilmauksia – 166 851 (kansalaisaloite.fi 2014) – ja samasta aiheesta on tehty aiemmin kansanedustajien toimesta lakialoite, joka sittemmin raukesi (LA 31/2009 vp). Keskustelu sukupuolineutraalista avioliittolaista on myös jakanut poliittisia ryhmiä puolesta ja vastaan, ja keskustelua on käyty mitä erinäisimmin argumentein. On mielenkiintoista nähdä, miten aloitteille käy eduskunnassa.

3. Menetelmä

Tässä työssä käytettävä menetelmä on vertaileva tapaustutkimus. Päivi Eriksson ja Katri Koistinen määrittelevät tapaustutkimuksessa käsiteltävän yhtä tai useampaa tapausta, joita tutkimuksessa tarkastellaan eri tavoin. Tapaustutkimuksessa sinänsä ei ole mitään määrättyä menetelmää tai lähtökohtaa, vaan paljon riippuu tutkimuskysymyksestä ja tekijän omista tieteenalan näkökulmista. Tapaustutkimus on historiallisesti muuttuva menetelmä ja saa paljon vaikutteita myös muista metodeista, joten mitään yhdenlaista tapaustutkimusta ei oikeastaan voida määritellä. Tapaustutkimuksen muoto on siis pitkälti tekijästä itsestään kiinni. (Eriksson & Koistinen 2005, 1-2)

Johtoajatuksena tässä työssä on käyttää hyväksi oikeusministeriön ylläpitämää kansalaisaloite.fi-verkkopalvelua, josta valikoin käsiteltävät kansalaisaloitteet, ja saan ydintiedot jatkoetsinnän tueksi. Käsiteltäviksi kansalaisaloitteiksi olen valinnut kaikki viisi läpimennyttä, aiemmin mainitussa palvelussa rekisteröitynyttä aloitetta sekä kolme rauennutta aloitetta, jotka ovat saaneet erisuuruisia tuenilmausmääriä siten, että valikoiduksi tulee yksi aloite, joka on saanut n. 10 000, yksi joka on saanut n. 20 000 ja yksi joka on saanut n. 30 000 tuenilmausta. Muita erityisiä kriteerejä valikoiduille rauenneille aloitteille ei ole. Tällä jaolla on tarkoitus tuoda esiin mahdollisia viitteitä

siitä, onko joillain tietyillä taustatekijöillä olennaisesti vaikutusta aloitteen tuenilmausmäärään.

Tutkimuksen ajatuksena on selvittää, onko aloitteen taustalla kenties merkittäviä (jäsenmäärältään suuria tai yhteiskunnallisesti aktiiviseksi tiedettyjä) tai merkittävä määrä erilaisia yhdistyksiä ja toisena tavoitteena on selvittää aloitteen vastuuhenkilöiden taustoja sen verran, että pyrin saamaan tietooni heidän koulutus- sekä yhdistystoimintataustaansa. Koulutustaustan selvittämistä voi perustella sillä, että jo valtion asiakirjoissa mainitaan tutkimuksia, joissa koulutuksen pituuden ja kansalaisaktiivisuuden välillä on huomattu yhteys (ks. luku 5.3 tässä teoksessa) ja täten ottaen huomioon kansalaisaloitteen periaatteellinen merkitys ja pyrkimys kansalaisten aktiivisuuden lisäämiseen (ks. luku 2 tässä teoksessa), on koulutustausta jokseenkin relevantti tekijä sen mittaamiseen, onnistuuko kansalaisaloitejärjestelmä tässä pyrkimyksessä. Yhdistystoimintatausta vastaavasti viittaa henkilön jo aiempaan aktiivisuuteen, jonka perusteella voidaan myös tehdä päätelmiä kansalaisaloitejärjestelmän onnistumisesta ihmisten aktivoinnin suhteen. Toisena kansalaisaktiivisuuteen vaikuttavana tekijänä on mainittu yleinen huono-osaisuus, mutta sen selvittäminen on jokseenkin hankalaa. Asiaan on otettu kantaa, mikäli se on ollut selkeän tuntuista.

Toisena taustaselvityksen aiheena mainittu yhdistysten taustavaikuttaminen liittyy paljolti Suomen poliittiseen kulttuuriin, jota on pidetty hyvinkin yhdistyspainotteisena (ks. luku 5.1 tässä teoksessa). Täten on melko turvallista olettaa, että yhdistysten rooli kansalaisten äänen kanavana poliittisten päättäjien suuntaan pysyy melko suurena, varsinkin vielä tällä hetkellä, kun kansalaisaloitejärjestelmä on suhteellisen tuore asia. On tulevaisuuden tutkimuksen asia selvittää, muuttaako kansalaisaloitejärjestelmä jotenkin yhdistysten roolia kansalaisvaikuttamisen kanavana. Itse suhtaudun tähän jokseenkin skeptisesti, sillä yhdistykset kokoavat suuriakin määriä kansalaisia nimellisesti yhden katon alle, vapaaehtois pohjaisesti. Kuitenkin yhdistysten tuki – varsinkin jos se on taloudellista – saattaa vaikuttaa ratkaisevasti aloitteen kampanjan käytettävissä oleviin resursseihin, mikä on resurssimobilisaatioteorian (ks. luku 5.3 tässä teoksessa) mukaan oleellista yhteiskunnallisen liikkeen menestymisen suhteen.

Yhdistyksien tuen myötä kansalaisaloitteen markkinointi myös helpottuu ja voi olla jollain tasolla luontevampaa yhdistykselle markkinoida jotain aloitetta jäsenistölleen,

kuin että aloitetta markkinoitaisiin ns. umpimähkään. Lisäksi valtakunnanlaajuisissa tiedotusvälineissä markkinointi on sen verran kallista, ettei välttämättä yhdistyksilläkään ole varaa tehdä sitä. Tämä riippuu kuitenkin täysin yhdistyksestä. Yhdistykset siis tarjoavat aloitteen mahdolliselle kampanjalle tai muulle markkinoinnille, levittämislle, lobbaamiselle tai jalostamiselle erityyppisiä resursseja. Yhdistysten kautta on mahdollista tavoittaa suuri määrä ihmisiä, kuten on epäilemättä tapahtunut jopa käsittelemissäni aloitteissa.

Kansalaisaloite.fi –verkkopalvelun avulla selvitän aloitteiden vastuuhenkilöiden nimiä ja etsin mahdollisia vihjeitä yhdistysaktiivisuudesta, kuten esimerkiksi jonkin yhdistyksen sähköpostiosoite aloitteen edustajalla. Kansalaisaloitteissa myös usein on linkkejä niitä tukevien yhdistysten tai tahojen verkkosivuille, joista voidaan saada lisää taustatietoa aloitteeseen liittyen. On oletettavaa, että yhdistysten verkkosivuilla on jonkinlaista mainintaa, mikäli ne ovat tukemassa jotakin kansalaisaloitetta. Näin on ollut jokaisessa kansalaisaloitteessa, jonka takana on jokin yhdistys, ellei aloitteessa tai aloitteen verkkosivulla ole tämän yhdistyksen tuesta jo erikseen mainittu.

Viimeisenä – yllättävänkin usein käytettävänä – keinona käytän hyväkseni verkkohakupalvelu Googlea, jonka avulla oikeita hakusanoja käyttämällä (kuten aloitteen edustajan nimi tai aloitteen nimi tai muu vastaava) etsin lisätietoja sekä aloitteesta, niiden tekijöistä että taustalla olevista yhdistyksistä. Myös aloitteisiin liittyvät uutiset ovat merkittäviä tässä suhteessa, sillä melko usein niiden avulla saadaan jälleen lisätietoja aloitteista. Tämä on myös perusteltavissa sillä, että melko usein tiedotusvälineissä on uutisoitu kansalaisaloitteista, ja näissä uutisissa tavallisesti aloitteiden vastuuhenkilöt ovat avanneet aloitteen taustoja tai uutisessa ilmenee heidän taustaansa, asemaansa tai koulutustaan. Vielä todennäköisemmin verkosta hakemalla tietoa löytää, mikäli kyseinen henkilö on ollut aiemminkin aktiivinen, kuten on useiden aloitteiden vastuuhenkilöiden tilanne.

Joidenkin aloitteiden kohdalla tilanne oli, ettei vastuuhenkilöistä löytynyt tietoja kovinkaan paljoa. Näin tapahtui rattijuoppouden rangaistusten koventamista vaativan aloitteen, Tahdon 2013 aloitteen sekä energiatodistuslain muuttamista vaativan aloitteen kanssa. Näiden aloitteiden vastuuhenkilöille lähetin sähköpostitse tiedustelun heidän koulutustaustastaan ja järjestötoimintahistoriastaan ja olen käyttänyt heidän taustojensa kartoittamisessa heidän itsensä antamia vastauksia, mikäli he ovat vastanneet.

Useimmat eivät kuitenkaan vastanneet lähetettyyn tiedusteluun, joten olen käyttänyt heidän osaltaan verkosta löytämiäni taustatietoja työssä.

4. Valta

Koska tutkimuskysymyksenä on tutkia, ovatko kansalaisaloitteet vaikuttaneet kansalaisyhteiskunnan valtasuhteisiin, on teoreettisen viitekehyksen avaamisen vuoksi syytä käsitellä ensin vaikutusvaltaisimmat vallan teorit. Näiden teorioiden avulla voidaan tuoda esiin niitä tapoja, joilla valtaa käytetään ja millaisia eri tapoja vallankäytössä on. Luonnollista on, että toiset vallan teorit istuvat tutkimusaiheeseen enemmän kuin toiset, mutta kaikki tuovat esiin tärkeitä seikkoja vallankäytössä liittyen kansalaisaloitteisiin ja niihin mekanismeihin, joihin se on vaikuttanut.

Valta itsessään on monimuotoinen ja kiistelty käsite. Vallan lajeja on niin monia, että on lähes mahdotonta kehittää mitään yleispätevää vallan käsitettä, jolla voitaisiin kattaa kaikenlainen vallankäyttö. Jopa Dahl on todennut, että harva myöntää tutkivansa valtaa, koska sitä pidetään ”loppumattomana suona” (Dahl 1957, 79). Voidaan toki määrittellä erilaisia tapoja käyttää valtaa kuten rankaiseminen ja palkitseminen. Lisäksi on määritelty vallan resursseja kuten fyysinen, taloudellinen ja ideologinen valta. Kuitenkin lopullinen kysymys ”mitä valta on” jää vastaamattomaksi. (Berndtson 2008, Paloheimo & Wiberg 2008) Yksikään vallan määritelmä ei varmastikaan kata kaikkea, mutta jostain on hyvä aloittaa. Steven Lukes kirjassaan *Power: A Radical View* erottelee vallalle neljät kasvot, joista kolme ensimmäistä alla (Lukes 2005):

1. Valta ensimmäisenä kykynä saada toinen tekemään jotain, mitä toinen ei normaalisti tekisi. Tämän ajattelutavan kuuluisimpia edustajia on mm. Robert Dahl. Tämä näkökulma keskittyy konfliktiasetelman omaavissa päätöksentekotilanteissa toimijoiden toimintaan.
2. Valtaa voi myös olla kun rajoitetaan jonkin toimijan päätöksentekovaihtoehtoja (ns. nondecision-making). Tämä ajattelutapa syntyi kritiikkinä Dahlin päätöksentekoon keskittyvälle määritelmälle. Bachrach ja Baratz ovat tämän käsitteen kehittäjiä.

3. Agenda-setting valta. Lukes itse kritisoi kahta yllä olevia käsityksiä siitä, etteivät ne ole täysin riittäviä. Kolmansissa vallan kasvoissa keskitytään poliittisen agendan muodostamiseen ja yleensä siihen, kenellä on valtaa päättää mitkä asiat ovat esityslistalla.

Lukesin teoksen neljännet kasvot, eli Foucault'n käsitys vallasta on hieman eriävä yllämainittuihin. Foucault näkee, että valtaa ei voi ikään kuin varastoida mihinkään. Valtaa ei siis sinänsä vain ole, vaan sitä käytetään, ja kaikki valtatilat ovat väliaikaisia ja liikkuvia (Foucault 2010, 71-72). Vain käyttämällä valtaa se tulee esiin ja sitä voidaan tutkia. Kriittisesti ajateltuna voitaisiin luoda potentiaalivallan tai imaginäärivallan käsite, joka kuvaisi enemmänkin jonkin tekijän kykyä (potentiaalia) käyttää valtaa tai tekijän käytössä olevia valtaresursseja, esimerkkinä vaikka valtion johdolla on potentiaalivaltaa. Tällöin myös erilaisten taustavaikuttajien rooli saattaisi konkretisoitua paremmin tutkittaessa esimerkiksi kansalaisaloitteita. Imaginäärivallan käsitteen luonne taas viittaisi enemmänkin toisen tekijän luuloon jonkun muun valtaresursseista. Tällöin valta käsitteenä saattaisi olla hieman konkreettisemmin ja selkeämmin käsiteltävissä Foucault'laisessa perinteessä. Nämä kaksi luotua käsitettä tosin voidaan nähdä sisältyvän Foucault'n käsitykseen vallasta yhteiskunnassa vallitsevana monimutkaisena strategisena tilanteena (Foucault 2010, 72).

Toisena Foucault'n valtakäsityksen piirteinä on se, että valta ei ole pelkästään sortavaa, vaan myös tuottavaa; valta luo subjektit ja objektit sekä tuottaa alistuksen, mutta luo myös vastarinnan (Foucault 2010, 72, 74). Valta ei ole siis vain yksipuolista: On mahdotonta kuvitella mitään protestiliikettä ellei olisi olemassa jotain hallitsevaa instanssia, johon oltaisiin tyytymättömiä. Nämä molemmat voidaan nähdä helpostikin erilaisten valtasuhteiden tuotoksina. Kansalaisaloitejärjestelmässä on tietyllä tapaa kyse juuri tästä ilmiöstä hyvinkin konkreettisella tasolla. Kolmas piirre on se, että Foucault näkee vallan olevan kaikkialla, sillä on eräänlainen kapillaarinen (hiussuonimainen) luonne (ibid.).

Juuri kolmannen ja ensimmäisen piirteiden takia olisi hyvä käyttää potentiaalivallan käsitettä, sillä määritelmällä ”valtaa on kaikkialla” ja ”valtaa ei vain ole, vaan sitä käytetään” päästään hyvin pitkälti itseensä hukkuvaan teoriaan, jonka ydinlauselma on ”kaikki on valtasuhteiden tuotosta”, josta voidaan johtaa ”kaikki on kaikkea”. Voidaan tietysti myös todeta Foucault'n olevan oikeilla jäljillä ja jättää miettimättä asiaa sen

pidemmälle, mutta itselleni ajatus ei tunnu mielekkäältä. Foucault'n valtakäsitystä voidaan kritisoida liiasta laajuudesta, abstraktiudesta ja yleisyydestä. Hieman hassuksi tämän tekee se, että yritetään luoda vallan käsite, joka kattaisi mahdollisimman paljon, mutta kun joku sen tekee, niin käsite on liian laaja. Kritiikki on kuitenkin aiheellista. Toisaalla kritiikkiä on esitetty siitä, että Foucault'n valtakäsitys ei kiinnitä huomiota valtakamppailun ja valtasuhteiden muodostumiseen. (Roman-Lagerspetz 2011, luentokalvo)

Koska valtaa esiintyy vain kun sitä käytetään, uskoisin, että Foucault'lainen käsitys vallan käytöstä on hyvin laaja; vallan eräänlaista käyttöä voisi olla myös siitä luopuminen tai alistuminen jonkin toisen tekijän vallankäyttöön. Lisäksi mitään määritelmällistä ”alkupistettä” ei tunnu olevan. Valtaa on siis ollut eri muodoissaan alusta asti. Ajatus laajasta vallan käytön käsitteestä on hyvin abstrakti ja hieman hankalasti hahmotettava, mutta saattaa auttaa ymmärtämään kaikkialla vaikuttavan vallan käsitettä. Kaikkialla olevaa valtaa on tietysti hankala tutkia, sillä kaiken voidaan väittää olevan valtasuhteiden tuotosta. Epäilemättä näin onkin, mutta saattaa olla kuitenkin tutkimuksen kannalta hedelmällisempää ajatella Foucault'laista valtakäsitystä enemmän työkaluna, jonka avulla päästään kiinni erilaisiin valtamekanismeihin ja mahdollisesti taustavaikuttajiin. Mikäli ottaa Foucault'n valtakäsityksen kirjaimellisesti, tulee tutkimuksesta väkisinkin hyvin hankalaa ja mahdollisesti turhauttavaa.

4.1 Dahl ja vallan ensimmäiset kasvot

Robert Dahl aloittaa artikkelinsa *The Concept of Power* (1957, 79) sanoilla:

That some people have more power than others is one of the most palpable facts of human existence. Because of this, the concept of power is as ancient and ubiquitous as any social theory can boast.

Vapaasti suomennettuna Dahl siis toteaa, että on ilmiselvää tosiasia ihmisen olemassaolossa, että toisilla on enemmän valtaa kuin toisilla ja tämän takia vallan käsite on yhtä muinainen ja kaikkialla läsnä oleva kuin mikään sosiaalinen teoria voi väittää.

Dahlin käsitystä vallasta voidaan pitää yhteiskuntatieteissä melko klassisena, sillä se keskittyy eri toimijoiden kykyyn saavuttaa tavoitteensa (esim. Berndtson 2008).

Dahl kuitenkin on todennut myös, että vaikka valta saataisiinkin määriteltyä siten, että se pitäisi sisällään sen, miten valta keskeisesti ymmärretään, se luultavasti olisi siltikin vaikeasti sovellettava konkreettisiin tutkimusongelmiin. Tämän takia vallan käsitettä ei oikeastaan muodollisesti synny, vaan syntyy vallan teorioita, joita operationalisoidaan ja muokataan sopimaan aina kuhunkin tutkimusongelmaan ja juuri siksi Dahlin mukaan todennäköisesti vallan käsitteet eri tutkimusongelmissa tulevat luultavimmin eroamaan toisistaan jopa olennaisilta osin. (Dahl 1957, 79)

Dahlin vallan käsitystä on pidetty myöhemmin ns. vallan ensimmäisinä kasvoina, ja se kiteytyy ajatukseen:

A has power over B to the extent that he can get B to do something that B would not otherwise do. (Dahl 1957, 80)

Tällöin valta voidaan siis käsittää yhden toimijan kykynä saada toinen tekemään jotain, jota toinen ei tekisi ilman ensin mainitun vaikutusta. Näin ollen valta kytkeytyy pitkälti toimijoiden väliseen suhteeseen, ja näihin suhteisiin vaikuttavat erilaiset yhteiskunnalliset säännöt ja rakenteet, esimerkiksi Dahlin käyttämä esimerkki liikennepoliisista, joka ohjaa risteyksessä liikennettä: Autoilijoiden totteleminen perustuu joko lain noudattamiseen tai assosiaatioon siitä, että poliisia pitää totella. Dahl kiinnittääkin huomiota vallan tutkimuksessa seuraaviin seikkoihin (1957, 80-81):

- A. Vallan lähde, mistä valta kumpuaa?
- B. Keinot, mitä keinoja käytetään vallankäytössä?
- C. Määrä, kuinka paljon on vaikutusvaltaa johonkin?
- D. Laajuus, millä alueilla valtaa käytetään?

Vallan lähteellä tarkoitetaan kaikkia niitä resursseja – esimerkiksi tilaisuudet, säädökset, esineet yms. – joita voidaan käyttää hyväksi vaikuttaessa toiseen toimijaan. Myös karisma ja rakenteelliset oikeudet, esimerkiksi oikeus kumota jotain, kuuluvat tähän kategoriaan. Vallan lähde on sinänsä passiivinen kategoria, eikä mikään realisoidu ellei toimija käytä lähteiden resursseja hyväkseen. Tällöin voidaan puhua sellaisista keinoista kuin lahjonta, uhkailu ja kiristys ja lehmänkaupat. Täten keinojen kategoria pitääkin sisällään juuri sen, miten A käyttää vallan lähteiden suomia resursseja. Riippuen

tilanteesta ja suhteesta B:hen, vallan lähteiden käyttö voi jäädä hyvinkin pieneksi tai voi olla suurtakin. Vastaavasti tärkeää on myös pohtia, millä alueella valtaa käytetään, eli onko jollain toimijalla minkäänlaista vipuvartta käyttää valtaa jonkin toimialan kysymyksissä, esimerkiksi onko vaikka ammattiliitolla resursseja vaikuttaa ulkopolitiikkaan, tai kansalla resursseja vaikuttaa eduskuntaan. Vaikutusvallan määrä jossain asiassa voidaan ilmaista todennäköisyyksin, joka riippuu ylläolevista asioista, ja tällöinkin todennäköisyys on enemmän tai vähemmän arvaus. (Dahl 1957, 81)

Dahl myös nostaa esille joitain valtasuhteen välttämättömiä ominaisuuksia, joista ensimmäinen on, että A:n toiminnalla ja B:n vastauksella on oltava ajallinen ero. Kyseessä oleva ajallinen ero ei ole muuten määritelty, kuin että A:n toiminnan on edellettävä B:n vastausta. Mikäli toiminnat tapahtuisivat samaan aikaan, ei voitaisi väittää, että B:n toiminta johtuisi A:n toiminnasta, vaan tällöin toiminnat olisivat suurella todennäköisyydellä toisistaan riippumattomia. Mikäli taas B:n toiminta edeltäisi A:n toimintaa, voidaan pohtia, käyttääkö B sittenkin valtaa suhteessa A:han. Esimerkkinä Dahl käyttää tilannetta, jossa yrityksen johtaja määrää jonkinlaisen toimintamuutoksen, ja myöhemmin selviää, että kaikki toimintamuutokset on ensin hyväksytetty eräällä alijohtajalla. Tällöin alijohtaja käyttää todellisuudessa valtaa eikä niinkään johtaja. Tästä tapauksesta voitaisiin keksiä useampiakin esimerkkejä, mutta vaatimus ajallisesta erosta säilyy. (Dahl 1957, 81-82)

Toisena välttämättömänä ominaisuutena on kahden tekijän välinen jonkinlainen yhteys. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei mitään valtasuhdetta voi olla olemassa, ellei kahdella tekijällä ole mitään tekemistä toistensa kanssa. Dahl itse ei määrittele sanaa ”yhteys” sen enempää, mutta voidaan todeta kyseessä olevan kaikkea henkilökohtaisen ystävyyden ja valtion lakien noudattamisen yms. välillä. Yhteyden vaatimus on olennainen, koska tällöin kun tutkitaan valtasuhteita, voidaan helpottaa tutkimustyötä olemalla tutkimatta jotain, mikäli yhteyttä ei löydy. Kolmas ominaisuus voidaan johtaa edellisestä, sillä se käsittää A:n kyvyn todella vaikuttaa B:n toimintaan jollain tavalla. Tämä voi olla esimerkiksi professorin oikeus reputtaa oppilas kurssilta, mikäli hän ei tee jotain tiettyä tehtävää. Kyky kytkeytyy olennaisesti vallan lähteisiin ja niiden käyttöön. (Dahl 1957, 82)

Pääongelma Dahlin mukaan ei ole niinkään määrittää vallan olemassaoloa, vaan vertailla valtaa. Voidaan väittää, että A:lla on enemmän valtaa kuin B:llä ja moni

voisikin olla samaa mieltä jo ajatustuntuman perusteella, mutta tarkempi vertailu vaatii kriteerejä. Dahl määrittää ainakin viisi tekijää, joita voidaan analysoida vertailtaessa valtaa. Nämä ovat (Dahl 1957, 83):

1. Erot vallan lähteissä.
2. Erot vallankäytön keinoissa.
3. Erot vallan soveltamisalassa.
4. Erot vertailtavien vastaajien määrässä.
5. Erot todennäköisyyksien muutoksessa.

Ensimmäisen kahden voidaan nähdä liittyvän eroon tekijöiden vallan resursseissa ja niiden käytössä, kun taas kolmen viimeisen voidaan nähdä liittyvän enemmänkin vastaajien reagoitien eroihin. Tärkeimmät erot syntyvät kolmen viimeisen ominaisuuden vertailussa. Ensimmäisen kahden ominaisuuden tutkiminen perustuu siihen oletukseen, että tekijöiden resurssi- ja menetelmäerot vaikuttavat vastaajien reaktioon erilailla, ja niiden tutkiminen on hyvin olennaista minkä tahansa vallan tutkimuksen saralla, mutta niiden vaikutukset näkyvät vasta kun tutkitaan kolmea viimeistä kategoriaa, eri vastaajien reaktioita. (Dahl 1957, 83-84)

Vallan vertailussa on myös eroja ja ongelmia, kuten esimerkiksi miten määritellä vertailtavat vastaajat? Voiko esimerkiksi kansanedustajia verrata opiskelijoihin saumattomasti, vai onko näiden kahden ryhmän välillä niin olennaisia eroja, ettei tekijä A:n vaikutusvaltaa voida pitää samana, jos hän kykenee vaikuttamaan 50 kansanedustajaan siinä missä tekijä B pystyy vaikuttamaan 50 opiskelijaan. Vallan vertailtavuus riippuu paljolti myös jollain tasolla mielivaltaisista määritelmistä, joilla voidaan luoda vähintään tilannekohtainen vertailtavuus. (Dahl 1957, 83-87)

Dahl kritisoi yksinkertaista eliittiteoriaa, eli sitä, että olisi olemassa jokin tietty eliitti, jonka päätökset menisivät läpi suurella todennäköisyydellä kautta linjan. Hän totesi, ettei niinkään ole uskottavaa olettaa yhtä eliittiä, vaan, että olisi useampi eliitti, joilla olisi enemmän valtaa yksittäisillä sektoreilla. Dahl piti itsestään selvänä oletuksena, että joillain ihmisillä on yksilöinä enemmän valtaa kuin toisilla, eli valta ei suinkaan ole jakautunut tasaisesti kaikkien kesken, mutta kuitenkin minkään yksittäisen eliitin identifioiminen tuskin on mahdollista, eikä kukaan ole sellaista riittäväällä varmuudella kyennyt osoittamaan. Dahl pitikin uskottavampana, että vaikka eliitit olisivatkin

huomattavan homogeenisiä, niiden kokoonpano muuttuisi riippuen aiheesta. (Dahl 1958, 36-37)

Tutkimuksessaan New Havenin kaupungin päätöksenteosta Dahl myös päätyi tähän tulokseen empirian nojalla. Dahlin valtateoriaa kutsutaan *pluralistiseksi valtateoriaksi* juuri siksi, että hänen mukaansa valtaa käyttävät eri asioissa eri eliitit. Muuten käsitys vallasta yleisesti pysyi samana kuin on aiemmin esitetty, eli kykynä vaikuttaa toisen toimintaan. (Dahl 1966)

Mielenkiintoinen seikka on, että Dahl itseasiassa epäsuorasti kritisoi luvun alussa luomaani potentiaalivallan ajatusta riittämättömydestä. Dahlin mukaan korkealla vallan potentiaalilla ei kyetä tekemään vielä mitään, ja oikeastaan vähäininkin valtapotentiaali riittää, mikäli on korkea yhtenäisyys (unity). Potentiaali sinänsä viittaa kykyyn, jota Dahlkin vallassa korostaa, mutta valtaa ei voida pätevästi mitata, ellei sitä käytetä. Tämän takia korkean potentiaalivallan omaavista toimijoista ei voida sanoa ongelmattomasti, että heillä on valtaa, vaan heillä on vain korkea potentiaalinen valta. (Dahl 1958, 37-38)

Dahlin valtakäsitys on keskeinen tälle työlle sen vuoksi, että se keskittyy hyvin eksplisiittiseen vallan käyttöön, joka näkyy päätöksenteossa. Esimerkiksi eduskunnan käyttämä päätösvalta, joka kulminoituu suuressa salissa tehtäviin päätöksiin, voidaan nähdä juurikin vallan ensimmäisten kasvojen ilmentyminä. Eduskunta on se elin, jolla riippumatta erilaisista näkymättömistä vallankäytön muodoista, on lopullinen päätösvalta myös kansalaisaloitteiden hyväksymisessä tai hylkäämisessä. Periaatteessa koko työ voitaisiin toteuttaa pelkällä Dahlin valtakäsityksellä, muiden vallan teorioiden esiintulo kuitenkin osoittaa Dahlin teorian puutteet, jotka ovat hyvin olennaisia juurikin kansalaisaloitteiden kohdalla.

Esitetty valtakäsitys on ollut vallan tutkimuksen saralla hyvinkin vaikutusvaltainen ja sitä voidaan pitää yhtenä modernina klassikkona. Kuitenkin se on ollut osiltaan ongelmallinen ja siitä on poikunut kritiikkiä, jota esitetään seuraavissa alaluvuissa muiden vallan teorioiden yhteydessä. Kritiikin avulla myös Dahlin näkemyksistä tuodaan esiin erinäisiä yksityiskohtia, joita ei tässä luvussa ollut tarpeen käsitellä.

4.2 Bachrach & Baratz ja vallan toiset kasvot

Peter Bachrach ja Morton Baratz julkaisivat vuonna 1962 artikkelin *Two Faces of Power*, jossa he esittivät kritiikkiä muiden muassa Dahlin valtateorialle. Bachrach ja Baratz kritisoivat laajalti aikansa käynnissä olevaa valtateoreettista väittelyä todeten, että molemmat osapuolet – eliittiteoreetikot (sosiologit) ja pluralistit (politiikan tutkijat) – jättävät huomiotta vallasta vähintään yhden puolen, eliittiteoreetikot molemmat puolet. Kritiikkiä esitettiin melko radikaalisti:

Against the elitist approach to power several criticisms may be, and have been levelled. One has to do with its basic premise that in every human institution there is an ordered system of power, a "power structure" which is an integral part and the mirror image of the organization's stratification.

(Bachrach & Baratz 1962, 947)

Bachrach ja Baratz eivät uskoneet, että yhteisöissä on pakosti jokin tietty valtarakenne, joka heijastaa yhteisön rakennetta. He eivät myöskään uskoneet, että valtarakenteilla on taipumus pysyä vakaina ajan kuluessa vaan, että eri aikakausina ja tilanteissa erilaiset eliitit olisivat voimakkaampia. Kolmas kritiikki sosiologeja kohtaan koski oletetun vallan rinnastamista varsinaiseen valtaan. Tämä aspekti korostaa jälleen toimintaa, sillä esimerkiksi pankkiirilla voidaan olettaa olevan valtaa, mutta mitään ei voida todistaa ennen kuin pankkiiri toimii siten, että hän käyttää valtaansa. Pluralistien valtateorioissa muutenkin korostettiin konkreettista päätöksentekoa ja vallan näkyvää käyttöä eikä niinkään vallan lähteitä. Vallan näkyvää käyttöä taas käytännössä tutkittiin konkreettisten päätösten avulla. (Bachrach & Baratz 1962, 947-948)

Kaksikko myönsi, että pluralistien menetelmällä on selvät etunsa, ainakin verrattuna elitistien vaihtoehtoon, mutta tällä menetelmällä nähtiin myös olevan ongelmansa:

[...] the model takes no account of the fact that power may be, and often is, exercised by confining the scope of the decision-making to relatively "safe" issues. The other is that the model provides no objective criteria for distinguishing between "important" and "unimportant" issues arising in the political arena. (ibid.)

Bachrach ja Baratz näkivät kyllä pluralistisen mallin ansiot, mutta pääasiallinen kritiikinkohde oli se, että malli oli deterministisyydessään rajoittunut ja sisälsi erilaisia määritelmällisiä ja näkökannallisia ongelmia.

Kaksikon sanomana oli, että valtaa ja vallankäyttöä tapahtuu myös sellaisten rakenteiden avulla, jotka estävät jonkinlaisten asioiden tulemisen päätöksenteon kohteeksi. Tämä ns. nondecision-making -prosessin kaksikko näki hyvin olennaisena tutkittaessa valtaa, sillä heidän mielestään Dahl ja pluralistit eivät onnistuneet riittävästi saamaan kiinni vallan luonteesta.

But power is also exercised when A devotes his energies to creating or reinforcing social and political values and institutional practices that limit the scope of the political process to public consideration of only those issues which are comparatively innocuous to A. (Bachrach & Baratz 1962, 948)

Juuri kyseinen nondecision-making -oivallus tekee Bachrachin ja Baratzin teoriasta olennaisen tutkittaessa kansalaisaloitteita. Kansalaisaloitteiden voidaan nähdä olevan keino, jolla pystytään jollain tapaa välttämään juuri ne eduskunnan sisäiset tai mahdollisesti ulkoisetkin rakenteet, jotka estävät tiettyjen asioiden nousemisen päätöksenteon kohteeksi. Hyvä esimerkki tällaisesta asiasta on ruotsin kielen asema Suomessa; voidaan pitää hyvin epätodennäköisenä, että eduskunta olisi asiaa käsitellyt, ellei siitä olisi tehty kansalaisaloitetta. Juuri tässä nousee esiin myös Dahlin teorian olennaiset puutteet: Vallankäyttöä tapahtuu myös varsinaisen näkyvän päätöksenteon ulkopuolella, vaikka sitä ei voisikaan mitata kunnolla.

Dahlia kohtaan esitetty kritiikki paikannettiin pitkälti hänen kritiikkiinsä yksinkertaista eliittiteoriaa kohtaan (Dahl 1958), jossa hän esitti vaatimuksia siitä, miten valtaeliittejä voidaan tutkia. Ensimmäinen kritiikki oli edellä mainittu seikka, että Dahlin mukaan valtaa voidaan tutkia vain konkreettisten aktiivisten päätösten kautta, eikä päätöksenteon aihealueita rajoittavia tekijöitä tai rakenteita otettu huomioon lainkaan, eikä niitä oikeastaan edes mahdollisteta. Toinen kritiikin kohde on johdettu ensimmäisestä; jättämällä huomiotta sen vallan aspektin, joka rajoittaa päätöksenteon kohteita, Dahl ja pluralistit ovat kyvyttömiä tekemään erottelua ”avainasioiden” ja ”rutiiniasioiden” välillä poliittisessa päätöksenteossa. Dahlin määritelmä, joka on

tarvittava, muttei välttämättä riittävä, ”avainasiasta” käsittää tilanteen, jossa kahdella eri ryhmällä on preferenssien erimielisyyttä. (ibid. 949-950)

Esimerkiksi New Havenin tutkimuksissa Dahl on tutkinut kolmea eri aihealuetta, jotka sinänsä ovat perusteltuja, mutta Dahlin tutkimuksessa monet ryhmät, jotka ovat merkittäviä vallankäyttäjiä yhdessä aihealueessa, eivät ole sitä erinäisten syiden takia muissa. Dahl itsekin totesi, että hänen tutkimissaan aihealueissa on jonkinlaisia ongelmia, esimerkiksi julkisissa kouluasioissa valtaa käyttivät pitkälti lähiöissä asuvat ihmiset, kun taas keskustassa asuvat laittoivat lapsensa yksityiskouluihin, jolloin heidän kiinnostuksensa asiaa kohtaan oli pientä. Vastaavasti puolueiden virkanimityksistä lähiöissä asuvat eivät olleet kiinnostuneet, koska heidän asuinpaikkansa takia heitä ei voitu nimittää virkoihin. Bachrachin ja Baratzin mukaan jo tämä yksinään riittää kumoamaan Dahlin määrityksen julkisista kouluista ja virkanimityksistä tärkeinä asioina, sillä käytännössä näissä asioissa ei ollut osoitettavissa käytännössä ryhmien välistä preferenssieroa. (Bachrach & Baratz 1962, 950-951)

Dahlin hahmotelma ”avainasiasta” ei kuitenkaan kelvannut Bachrachille ja Baratzille, koska he pitivät sitä riittämättömänä. Perusteena tälle oli yksinkertaisesti se, että eri ryhmillä saattoi olla preferenssieroja ei-tärkeidenkin asioiden suhteen. Kritiikin mukaan eliittien preferenssit, jotka sinänsä eroavat toisistaan, mutta jotka lähenevät välinpitämättömyyttä (indifference) jonkin asian suhteen eivät ole merkittäviä tutkittaessa, onko valta jakautunutta vai yhdellä ryhmällä. Dahlin hahmotelman perusteella kuka tahansa tutkija löytäisi mistä tahansa yhteisöstä pluralistisen valtarakenteen. (Bachrach & Baratz 1962, 950-951)

Kaksikko toteaaakin, että mitään erottelua tärkeiden ja ei-tärkeiden asioiden välillä on mahdotonta tehdä järkevästi niin kauan, kuin puuttuu ennakoasenteiden mobilisaation (mobilization of bias) analyysi yhteisössä. Tämä käsittää Bachrachin ja Baratzin mukaan analyysin yhteisön vallitsevista arvoista, poliittisista myyteistä, rituaaleista ja instituutioista, joilla on taipumus suosia yhden tai useamman ryhmän intressejä suhteessa toisiin ryhmiin. Tällöin voitaisiin päätellä, että ns. tärkeä asia olisi sellainen, joka asettaa haasteen olemassa oleville, vallitseville arvoille tai ikään kuin pelin säännöille. Kaikki muut asiat voitaisiin määritellä ei-tärkeiksi. Tämän kaltainen erottelu ei voi olla täysin objektiivista, mutta Bachrach ja Baratz pitävät sitä välttämättömänä, koska vallan tutkimuksessa sellaisten tekemättä jättäminen olisi yhden merkittävän

vallan aspektin huomioimatta jättämistä, jolloin heidän mielestään ei olisi olemassa ollenkaan keinoa tehdä eroa tärkeiden ja ei-tärkeiden asioiden välillä päätöksenteossa. Kaksikon mukaan pluralistit ovat syyllistyneet tähän samalla kun he ovat kritisoineet muita käytännössä samasta aiheesta; ikään kuin luomalla rakenteen aloittamalla keskikohdasta ja jättänyt alun kokonaan tekemättä. (Bachrach & Baratz 1962, 950)

Kritiikissään Bachrach ja Baratz yrittävät tuoda esiin – ei niinkään sitä, että Dahl olisi väärässä – että Dahlin tutkimus ei ollut riittävän kattava liittyen valtaryhmittymien toimintaan virallisen päätöksenteon ulkopuolella. Esimerkiksi julkisista kouluista puhuttaessa ne henkilöt, jotka lähettävät lapsensa yksityiskouluihin saattavat olla vahvasti edustettuina talousvaliokunnassa (kuten he tutkimuksessa olivat), on oletettavaa – varsinkin, koska julkinen koulutus oli kaupungin suurin menoerä – että he olisivat aktiivisesti vaikuttamassa, koska se vaikuttaa suoraan heidän veroihinsa. Varakkaat siis saattavat vaikuttaa jo koulutuksen budjetin suunnitteluun, eikä niinkään johonkin yksittäiseen asiaan. Bachrachin ja Baratzin mukaan Dahl ei ota tähän minkäänlaista kantaa, jolloin hänen johtopäätöksensä vallasta liittyen koulutukseen ja virkanimityksiin – vaikeivat sinänsä välttämättä vääriä – ovat heidän mielestään puutteellisesti perusteltuja ja pinnallisia. (Bachrach & Baratz 1962, 951)

Kolmannessa aihealueessa kritiikki kohdistuu hieman eri asiaan. Tällä kertaa aihealue – kaupunkialueen kunnostus – on Bachrachin ja Baratzinkin mielestä olennainen, mutta analyysissa on silti ongelmia. Dahl analysoi aihealueeseen liittyen hänen määrittelemiään ”tärkeitä” päätöksiä saadakseen selville, kenen päätökset menivät useimmiten läpi. Bachrach ja Baratz pitivät tulosta epäluotettavana, ei niinkään siitä syystä, että Dahl oli tehnyt subjektiivisesti valintoja siitä, mitkä olivat hänen mielestään tärkeitä asioita hänen mielestään tärkeällä alueella. Epäluotettavuus syntyi kaksikon mukaan siitä, että valtaa mitattiin liian kapeasti; vallan mittaaminen kyvyllä panna alulle ja kaataa aloitteita jättää huomiotta sen vallankäytön, joka koskee aloitteen aihealueeseen vaikuttamista, jolloin ei saada riittävän kattavaa kuvaa siitä, kuka tosiasiaassa on käyttänyt valtaa. Koska Dahl ei tunnista vallan molempia kasvoja, hän ei kykene arvioimaan aloitteen alullepanijan ja päätöksentekijän valtaa suhteessa toisiinsa, eikä niiden henkilöiden valtaa, jotka ovat vaikuttaneet siihen, ettei jokin asia välttämättä nouse päätöksenteon kohteeksi. (Bachrach & Baratz 1962, 951-952)

Esimerkkinä kaksikko nostaa esiin Dahlin kolmannen aihealueen (kaupunkialueen kunnostus) aloitteet, joita pormestari teki komitealle; Dahl päätteli, että pormestari oli taitava arvioimaan, mitä komitea tukisi ja mitä ei, ja lopullinen päätelmä oli se, että pormestarilla oli valtaa komiteaan, koska tutkimatta jäi, miten komitea vaikutti pormestariin. Bachrach ja Baratz vastaavasti nostavat esiin näkökulman, että vastaava aineisto saattaisi hyvinkin olla esimerkki siitä, että komitealla on paljon valtaa pormestariin, jolloin pormestari ei edes vaivautunut kilpailemaan komitean näkemysten kanssa, eikä täten ehdottanut komitealle mitään, mitä se hylkäisi. Päätösten ennakointikyky säilyy, mutta vallan suunta muuttuu. (Bachrach & Baratz 1962, 952)

Bachrach ja Baratz korostivat vallankäytössä sen piilevää aspektia, joka ei välttämättä nouse esille tutkittaessa pelkästään aktiivista päätöksentekoprosessia. He kritisoivat pluralisteja siitä, että seikkoja, joita ei voi mitata, pidettiin epätodellisina ja täten vaikuttamattomina valtasuhteisiin, kun taas kaksikon mukaan juuri mittaamattomat asiat, kuten asenneilmasto ja rakenteet vaikuttavat olennaisesti päätöksentekoon ja ovat täten olennainen osa valtaa. Heidän mielestään juuri ennakoasenteiden mobilisaation tutkimuksen ja status quoa ylläpitävien tekijöiden tutkimuksella voitaisiin saada täydellisempi kuva vallasta ja sen kuka sitä käyttää (ibid.). Täten heidän vallan teoriaansa on alettu kutsumaan vallan toiseksi kasvoiksi, siinä missä Dahlin ja pluralistien teoriaa kutsutaan vallan ensimmäisiksi kasvoiksi.

Tämän tutkimuksen kannalta vallan toiset kasvot ovat ehdottomasti olennaisin teoria vallankäyttöön liittyen. Kansalaisaloitteiden erääksi tärkeäksi rooliksi voidaan jo periaatteellisesti katsoa se seikka, että kansalaisaloitteiden avulla kansalaisten asenneilmasto voisi saavuttaa eduskunnan tietoisuuden. Tätä kautta myös aiemmin piilevät seikat saattavat heijastua eduskunnan päätöksentekoon. Tästä hyvänä esimerkkinä on jo aiemmin mainittu ruotsin kielen pakollisuuden poistamista vaativa kansalaisaloite, jonka aihealuetta voidaan pitää sellaisena, ettei eduskunta olisi sitä itsenäisesti päätöksentekoagendalleen ottanut.

4.3 Lukes ja vallan kolmannet kasvot

Vaikka Bachrachin ja Baratzin vallan teoria epäilemättä olikin suuri askel eteenpäin vallan ensimmäisistä kasvoista, ei sitäkään pidetty täysin riittävänä. Steven Lukes (2005) esittää kritiikkiä kaksikon teorialle kolmesta eri näkökulmasta.

Ensimmäisenä kritiikkinä Lukes mainitsee sen, että Bachrachin ja Baratzin behavioralismin kritiikki on liian varauksellista, so. he itse ovat liian kytkeytyneitä siihen ja kannattavat sitä. Lukesin mukaan behavioralistit – Bachrach ja Baratz mukaan lukien – tekevät perustavanlaatuisen virheen siinä, että he keskittyvät tutkimaan pelkästään näkyvää, ikään kuin pinnalla olevaa, päätöksentekoa. Tutkimusaineistona olevat tilanteet ovat tällöin konfliktiluonteisia ja niistä tulee konkreettisia päätöksiä. Yrittäessään luoda selkeitä kriteereitä sille, miten jotkin asiat päätyvät tai eivät päädy poliittisen päätöksenteon agendalle, syntyy vääränlainen kuva siitä, millä tavoin erilaiset tekijät onnistuvat estämään jonkin asian nousemisen asialistalle. Päätökset ovat tällöin yksilöiden tekemiä tietoisia valintoja vaihtoehtojen välillä, vaikka järjestelmän ennakoasetelmat voivat olla mobilisoituja tavoilla, jotka eivät ole suoraan yhteydessä yksilöiden tekemiin tietoisin, aktiivisiin päätöksiin. (Lukes 2005, 25-26)

Toisena riittämättömyyden osoituksena Lukes pitää sitä, että vallan toisissakin kasvoissa valta ja sen käyttö assosioidaan edelleen varsinaisiin konflikteihin. Lukesin mielestä oletamus siitä, että konfliktitilanne on keskeinen asia vallan käsitteelle, ei ole toimiva kahdestakin syystä. Ensimmäisenä näistä on se, että jo Bachrachin ja Baratzin omassa analyysissä oli olemassa kahdenlaista vallankäytön tyyppiä, joissa ei välttämättä konfliktia esiinny. Näitä ovat Lukesin mukaan manipulaatio ja auktoriteetti (*manipulation and authority*). Kaksikko hahmottaa nämä ikään kuin ”järkeilyyn perustuvana sopimuksena” (*agreement based upon reason*), vaikkakin Lukes myöntää, että kaksikko myöhemmin käsittelee näitä sellaisina seikkoina, jotka voivat sisältää mahdollisen arvokonfliktin. (Lukes 2005, 26-27)

Toisena varsinaisen havainnoitavan konfliktin vaatimuksen kritiikkinä Lukes esittää, että:

[...]it is highly unsatisfactory to suppose that power is only exercised in situations of such conflict. To put the matter sharply, A may exercise power over B by getting him to do what he does not want to do, but he

also exercises power over him by influencing, shaping or determining his very wants. (Lukes 2005, 27)

Omassa näkemyksessään Lukes siis painottaa asioita, jotka tapahtuvat piilossa havainnoitavasta konfliktitilanteesta ja korostus onkin A:n vaikutuksessa B:n preferensseihin. Tällä näkemyksellä vallan käsite laajenee ja vallankäytön spektri kasvaa, koska A on vaikuttanut siihen mitä B oikeastaan haluaa ja näin ollen A voi saada haluamansa, vaikkei B sitä alunperin olisi sallinut ilman A:n vaikutusta, mutta Bachrachin & Baratzin sekä Dahlin vaatimus varsinaisesta mitattavasta konfliktitilanteesta ei toteudu, vaan oletettu konflikti jää ikään kuin piileväksi (*covert*), eikä sitä voida mitata samoilla tavoin juuri piilossa olevan luonteensa vuoksi.

Lukes viittaa piilevällä vallankäytöllä mm. sellaisiin rakenteisiin, jotka vaikuttavat ihmisten ajatuksiin ja mielipiteisiin, ns. ajatusten hallintaan. Tämänkaltaisia ajatusten hallintaa tapahtuu eritasoisten katalyyttien kautta, esimerkiksi joukkotiedotusvälineiden välityksellä ja peruskoulussa, mutta myöskin sosialisointia kautta. Lukes nostaa esiin, että myös Dahlin *Who Governs?* -teoksessa oli kuvauksia mainitunlaisesta piilevästä vallasta:

Consider the picture of the rule of the 'patricians' in the early nineteenth century: 'The elite seems to have possessed that most indispensable of all characteristics in a dominant group – the sense, shared not only by themselves but by the populace, that their claim to govern was legitimate'. (Dahl 1961, 17, teoksessa Lukes 2005, 27)

Lukesin mukaan Dahl myöskin näkee tämän ilmiön toimivan myös modernien pluralististen ehtojen täytyessä, jolloin:

[...] leaders, he says, 'do not merely respond to the preferences of constituents; leaders also shape preferences'. [...] 'almost the entire adult population has been subjected to some degree of indoctrination through the schools. (Dahl 1961, 164, 317, teoksessa Lukes 2005, 27)

Dahl siis näki selkeästi piilevän vallan olemassaolon melko selkeästi ja käsitti, että se vaikuttaa ihmisiin samoin kuin jokin ryhmä voi vaikuttaa preferensseihin. Bachrachin &

Baratzin sekä yleisemmin pluralistien ongelmaksi muodostui heidän oma käsitteensä vallasta, joka esiintyy vain varsinaisissa konfliktitilanteissa. Tällöin Lukesin mukaan jätetään huomiotta se ratkaiseva seikka, että tehokkainta ja salakavalinta vallan käyttöä on konfliktitilanteiden syntymisen estäminen ylipäänsä. (Lukes 2005, 27)

On kuitenkin mainittava, että vaikka Dahl on aikanaan huomannut ja jopa eksplisiittisesti tiedostanut piilevän vallan ja indoktrinaation olemassaolon, ei hän siihen ole klassisissa valtaa käsittelevissä teoksissaan puuttunut juuri sen enempää. Dahlin valtakäsitys, joka on tässä työssä aiemmin esitetty, on siis edelleen voimassa, vaikkakin luonnollisesti yksityiskohtainen kuva Dahlin tutkimuksista on syvempi, kuin mitä tässä on tarpeen esittää. Olennaisin seikka tutkimuksen kannalta on Dahlin luoma vallan käsite, ns. vallan ensimmäiset kasvot, joka on jo itsessään varsin vaikutusvaltainen teoria vallasta.

Kolmas vallan toisten kasvojen riittämättömyyden osoitus Lukesin mukaan on läheisessä yhteydessä toisena mainittuun osoitukseen. Ongelmana on toisten kasvojen vaatimus siitä, että:

[...] *nondecision-making power only exists where there are grievances which are denied entry into the political process in the form of issues.*
(Lukes 2005, 28)

Tämän oletuksen pohjalta mikäli jotakin asiaa tarkasteleva henkilö ei löydä epäkohtia, hänen on pakko olettaa, että on olemassa aito yksimielisyys vallitsevasta arvomaailmasta. Toisin sanoen, yllämainitussa lainauksessa on oletus, jonka mukaan tilanteessa, jossa ihmiset eivät näe epäkohtia jossakin asiassa, heillä ei tässä asiassa ole intressejä, joita vallankäytön kautta haitattaisiin. Tämä on Lukesin mukaan hyvin epätydyttävä oletus. (Lukes 2005, 28)

Lukes kritisoi tätä näkemystä ensinnäkin kyseenalaistamalla epäkohdan käsitteen pohdiskelemalla, onko se kenties jonkinlainen esiin tuotu vaatimus, joka perustuu poliittiselle tietämykselle, jokin suuntaamaton valitus, joka kumpuaa arkisesta elämästä, vai kenties jonkinlainen epämääräinen tunne puutteesta tai riistosta? Epäkohdan käsite jää lopultakin melko epäselväksi. Toisena kritiikkinä Lukes esittää aiemmin mainitun käsityksensä siitä, että eikö tehokkainta ja salakavalinta vallan käyttöä ole millä tahansa tasolla ihmisten tuntemien epäkohtien synnyn estäminen? Tällä Lukes tarkoittaa

aiemmin mainitun mukaisesti toimia, joilla ihmisten havaintoja ja ajatusrakennelmia muokataan eri keinoin niin, että he hyväksyvät jo olemassaolevat asiat esimerkiksi luonnollisina tai hyödyllisinä tai jopa jumalallisina ja – ennen kaikkea – sellaisina, ettei niitä tarvitse muuttaa, jolloin epäkohtien tunne katoaa ja konflikti vältetään. Oletamus siitä, että epäkohtien puuttuminen tarkoittaa yksimielisyyttä jättää kestävästi huomioimatta mahdollisuuden väärästä tai manipuloidusta yksimielisyydestä. (Lukes 2005, 28)

Vallan kolmikasvoinen teoria sisältää aiemmin mainitusti melko perusteellista kritiikkiä kahta aiempaa teoriaa kohtaan johtuen näiden yksilökeskeisyydestä, mutta kolmikasvoinen teoria mahdollistaa myös keskittymisen siihen, miten *potentiaaliset* asiat pidetään poissa poliittisen päätöksenteon agendalta. Tällöin voi olla kyse niin sosialisatiosta, institutionalisoituneista käytännöistä tai vastaavasti yksilöiden toiminnasta. Suurimpana näkemyserona on se, ettei kolmikasvoisessa vallan teoriassa tarvita varsinaista havaittavaa konfliktia, koska siltä on voitu välttyä jo aiemmin erilaisten vallankäytön mekanismien avulla. Lukes kuitenkin myöntää, että vaikka sinänsä havaittavaa konfliktia ei ole, pysyy tässäkin teoriassa viittaus *mahdolliseen konfliktiin*, jolloin ei sittenkään konfliktiasetelmasta päästä täysin eroon. Tärkeä huomio on kuitenkin se, ettei mahdollisen konfliktin tarvitse tämän teorian mukaan aktualisoitua ollenkaan, jotta valtaa voitaisiin käyttää ja havaita. Lukes käyttää tämänlaisesta asetelmasta termiä *piilevä konflikti (latent conflict)*, joka koostuu valtaa käyttävien tahojen intressien ja vallankäytöstä poissuljettujen todellisten intressien ristiriidasta. Jälkimmäisten ei sinänsä tarvitse ilmaista näitä intressejä tai olla edes niistä tietoisia, mutta Lukesin mukaan näiden ns. todellisten intressien tunnistaminen nojaa aina empiirisesti siedettäviin hypoteeseihin. (Lukes 2005, 28-29)

Näkemyks vallan kolmansista kasvoista on vähintäänkin periaatetasolla merkittävä ajatellen kansalaisaloitejärjestelmää. Tämä voidaan perustella sillä, että kansalaisaloitteiden avulla voidaan osittain purkaa vähintään osa institutionaalisista käytännöistä ja joistain sosialisatiion muodoista, jotka ovat aiemmin estäneet asioiden nousemisen päätöksenteon agendalle. Tämä eroaa vallan toisista kasvoista siinä, että vallan toiset kasvot ikään kuin keskittyivät enemmän konflikteihin ja aiheisiin, siinä missä kolmannet kasvot keskittyvät niihin tapoihin, joilla asioita joko tuodaan tai ollaan tuomatta agendalle. Tietyllä tapaa kansalaisaloitejärjestelmä on luotu juurikin näiden esteiden purkamiseksi.

4.4 Foucault ja vallan neljännet kasvot

Foucault'n valtakäsityksen analysoiminen on muihin vallan teorioihin verrattuna hankalampaa sen takia, ettei hänellä ole mitään tiettyä yksittäistä teosta, jossa hän käsittelee puhtaasti valtaa. Tämä seikka kannustaa hakemaan lisänäkemystä joiltain osin toisen asteen lähteistä – siis muista lähteistä kuin Foucault'n omista teoksista. Uskon kuitenkin, että näiden avulla voidaan esitellä riittävältä osin Foucault'n valtakäsitystä.

Aiemmin mainitut valtakäsitykset ovat kaikki jollain tasolla toisiinsa tukeutuvia ja osaltaan kritiikkiä toisilleen, kuten on tullut ilmi. Dahlinkin valtakäsitys on omalta osaltaan kritiikkiä aikansa sosiologiselle näkemykselle vallasta. Foucault'n lähtökohdana vallan – tai oikeastaan hallinnan – tutkimiseen ei ole ollut niinkään luoda vallan teoriaa, vaan tutkia eri historiallisten tapahtumien valtasuhteita. Esimerkiksi Foucault'n teos *Tarkkailla ja rangaista* (2013) on pitkälti sarja historiallisia esimerkkejä kurinpidosta erilaisissa instituutioissa sekä rankaisemisen tapojen muutoksista menneisyydestä nykyaikaan. Kuitenkin tämän historiallisen monografian ohessa esitetään vallankäytön muutosta ajan kuluessa.

Foucault'n valtakäsitystä kuvaa melko hyvin se, että hän eräällä tavalla hylkää käsitteen vallasta jonain konkreettisena asiana ja sen sijaan käsittelee valtaa hyvin abstraktilla tasolla. Foucault väittää, ettei valta ole jokin voima, jolla olemme varustettu, eikä sitä voi hankkia, omistaa tai jakaa (Foucault 2010, 72). Hän näkee siis vallan koostuvan useista suhteista, toimijoista ja vallan subjekteista. Foucault tulkitsee nominaalisesti vallan olevan ”[...] nimi, joka annetaan tietyssä yhteiskunnassa vallitsevalle monimutkaiselle strategiselle tilanteelle” (ibid.).

Siinä missä muut vallan teoretikot ovat tutkineet enemmänkin vallan lajeja ja käsitteellistäneet valtaa, Foucault'n vallan tutkimusten aiheena on pitkälti ollut ihmisten hallinta ja sen mekanismit, kuten Lukeskin toteaa:

”For, as we have seen, the power of domination requires, where it is not coercive, the compliance of willing subjects. Foucault’s massively influential work purports to address the rich topic of the mechanisms by

which that compliance is secured.”

(Lukes 2005, 88)

Mikä Foucault'n valtakäsityksestä tekee erityistä se, ettei hän katso, että valta toimii vain repressiivisenä, vaan valta toimii tuottavana. Tällöin valta ei ole pelkästään jonkin päättävän luokan väline, vaan Foucault ymmärtää vallan toimintana, joka kohdistuu muiden ihmisten toimintaan. Kuitenkin, koska ihmiset tekevät jatkuvasti asioita, jotka ovat yhteydessä toisiin ihmisiin, on valtaa kaikkialla. Ihmisten väliset suhteet ovat joka tapauksessa kaksisuuntaisia, joten ne sisältävät aina myös vastarinnan mahdollisuuden. Tällöin valta ja vapaus eivät ole toisensa poissulkevia käsitteitä, mitä aiemmissa teorioissa se on vaikuttanut osittain olevan. (Tiisala 2010)

Foucault kritisoikin ns. repressiivisen valtakonseption traditiota, joka viittaa poliittisen ajattelun malliin, joka on ollut vallitseva länsimaisessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa jo pitkään. Ominaista repressiiviselle valtakonseptiolle on ollut vallan identifioiminen negatiivisesti vaikuttamiseen, kontrolliin ja alistamiseen, jolloin vallan on nähty olevan kytkeytyneenä myös sotilaalliseen voimaan, kykyyn ja mahdollisuuteen käyttää pakkoa tai väkivaltaa. Foucault ei ollut tyytyväinen individualistiseen taikka strukturalistiseen vallan tutkimukseen perustuen yllämainittuun syyhyn. Individualistisessa traditiossa valta määritellään toimijoiden väliseksi suhteeksi ja/tai siihen kuuluvaksi, mutta tämän suhteen äärimmäisenä muotona pidetään yleensä väkivaltaa tai pakkoa. Esimerkiksi Max Weber edusti tätä suuntausta. Vastaavasti strukturalistisessa perinteessä valtaa tarkastellaan systeemirakenteeseen liittyvänä ominaisuutena. Tällöin yksilöt ovat toimijoita, jotka käyttävät valtaa, joka on olemassa vain järjestelmän rakenteen ehdoilla. Valta on tällöin yhteiskunnan omaisuutta, jonka kautta toteutetaan erilaisia etuja. Vaikka strukturalistien näkemys eroaakin merkittävästi individualisteista, perustavat useimmat strukturalistiset teorit ja niihin pohjautuvat ideologiat valtakäsityksensä repressiohypoteesiin. (Varis 1989, 45–46)

Foucault'n valtakäsityksen ytimessä on myös tiedon ja vallan suhde. Hän näki, että valta tuottaa tietoa ja tieto uusintaa valtaa, jolloin vallan tuottavuus säilyy ja valtaa on edelleen kaikkialla. Foucault piti valtaa heikkona, jos sen funktio olisi vain sortaminen yms. Valta omilla mekanismeillaan myös tuottaa uutta tietoa ja uusia tiedon kohteita. Esimerkiksi käsitykset terveydestä voivat olla tällaisia. Foucault onkin paljon keskittynyt juuri sairauden määrittelyyn ja hulluuden tutkimiseen. (Varis 1989, 61–62)

Foucault'n valtakäsityksessä on tuottavuusominaisuuden lisäksi toinen ominaisuus, joka erottaa sen muista valtateorioista. Foucault katsoo, että:

”valta on siedettävää vain sillä ehdolla, että se naamioi olennaisen osan itsestään. Sen toimivuus on suorassa suhteessa siihen, kuinka hyvin se pystyy kätkemään omat mekanisminsa.”

(Foucault 2010, 67)

Tällä vallan piilotusmekanismilla Foucault selittää sen, miksi vallan juridinen – ei-tuottava – käsittämistapa hyväksytään niin hanakasti. Kuitenkin on muistettava, että vaikka valta tulee kaikkialta ja se jatkuvasti uudistaa itseään, sillä ei ole oikeastaan mitään alkupistettä vaan se on olemassa ihmisten välisessä toiminnassa:

”[...] valta on ymmärrettävä ennen kaikkea toiminta-alueensa järjestystä sisäisesti konstituovien voimasuhteiden moninaisuudeksi. Valta on peliä, joka kamppailujen ja loputtomien ristiriitojen kautta muuttaa, vahvistaa ja kääntää voimasuhteita vastakkaisikseen. Vallalla tarkoitan niitä tarttumakohtia, joita nämä voimasuhteet toinen toisistaan löytävät muodostaen niistä ketjuja ja järjestelmiä tai päinvastoin niitä toinen toisistaan eristäviä kuiluja ja ristiriitoja”

(Foucault 2010, 71)

Foucault lisää yllämainittuun vielä tarkoittavansa vallalla strategioita, joissa voimasuhteet tulevat vaikuttaviksi ja jotka kiteytyvät yhteiskunnallisissa hegemonioissa ja laeissa (Foucault 2010, 71-72). Foucault'n väitteissä vallasta hän mainitseekin: *”Valtaa käytetään lukemattomista eri pisteistä käsin eriarvoisten, liikkuvien suhteiden pelissä.”* (Foucault 2010, 72).

Foucault'n valta on kaikenkattavaa. Hänen valtakäsityksessään ei ole niinkään jakoa vallan käyttäjiin ja vallan kohteisiin, vaan kaikki ovat vallan subjektivoimia ja kaikki käyttävät yhtäläillä valtaa. Hän itse toteaaakin vallan tulevan alhaalta. Foucault näkee myös, ettei mikään hallitseva ryhmä tai taloudellinen johto lopultakaan johda yhteiskunnassa toimivaa valtaverkoston kokonaisuutta, vaan valta on heiltäkin piilossa ja heidänkin päätökset perustuvat vallan tuottamiin rationaliteetteihin ja usein suurien strategioiden vastuuhenkilöt ovatkin vilpittömiä. Vallan tuottama vastarintakaan ei ole koskaan valtaan nähden ulkopuolella. (Foucault 2010, 73–74)

Foucault'n valtakäsitystä olisi mahdollista käsitellä huomattavasti pidempään ja laajemmin, mutta tätä työtä ajatellen se ei ole tarpeen. Foucault'lainen valtakäsitys ei ole välttämättä niin hedelmällinen kuin muut aiemmin esitellyt valtakäsitykset, sillä sen soveltaminen täydessä mittakaavassa olisi jokseenkin hankalaa. Kuitenkin Foucault'n valtakäsitys antaa hyvän kuvan siitä, millaisista taustavaikuttajista puhutaan käsiteltäessä valtaa ja yhteiskunnallisia valtasuhteita. Jo Foucault'n valtakäsityksen vaikutusvaltaisuus ansaitsi sille esittelyn vallan teorioiden yhteydessä, eikä sitä mielestäni tule ohittaa täysin vallasta puhuttaessa, varsinkaan kun kyse on kansalaisaloitejärjestelmästä, joka on nykyisellään yksi vallankäytön muoto suomalaisen yhteiskunnan pelikentällä. Lisäksi Foucault'laisen näkemyksen kriittinen ote auttaa havaitsemaan erilaisia vallankäytön muotoja, jotka ovat aiemmin saattaneet jäädä piileviksi ja näin vaikuttaneet näkyvään vallankäyttöön (esim. luvut 4.2 ja 4.3).

5. Kansan valta

”Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.” (Perustuslaki 2§, Finlex.fi 2014)

Tutkimuskysymyksen liittyessä kansalaisyhteiskunnan valtasuhteisiin ja niiden mahdolliseen muutokseen, on syytä käydä läpi, mitkä tekijät muodostavat kansalaisyhteiskunnan ja ennen kaikkea, miten on nähty poliittinen aktiivisuus ennen kansalaisaloitteita. Näiden määritelmien avulla sekä katsauksella historiaan pystytään luomaan vertailukohtaa sille, onko kansalaisaloitejärjestelmän käyttöönotto muuttanut tilannetta.

Suomen perustuslaki määrittelee yhdellä virkkeellä valtiovallan muotona olevan edustuksellisen järjestelmän. Kansa on ylin päättäjä ja sitä edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Paperilla tämä rakennelma on reilu ja toimiva. Demokratiateorioissa on lueteltu iso kasa erilaisia ongelmia ja haasteita, jotka liittyvät demokratian toteuttamistapoihin ja erilaisiin demokratian muotoihin, mutta niitä ei tässä

käydä läpi sen enempää. Riittää toteamus, ettei mikään järjestelmä ole suinkaan täydellinen.

On mahdollista vain todeta, että kansalaisaloitejärjestelmä on periaatteellisesti merkittävä uudistus suomalaisessa demokratiassa, mutta tämä lause jäisi tyhjäksi, ellei tehtäisi pientä katsausta kansalaisyhteiskuntaan ja sen toimintaan sekä joihinkin muutoksiin, jotka ovat muokanneet ja muokkaavat edelleen kansalaisten poliittista roolia ja tarjoavat mahdollisuuksia osallistua politiikkaan uudella tavalla.

5.1 Kansalaisyhteiskunta, yhteiskunnalliset liikkeet ja yhdistykset

Ennen kuin voidaan käsitellä kansalaisyhteiskunnan toimintaa, on määriteltävä jollain tavalla käsite kansalaisyhteiskunta. Esa Konttinen, Petri Ruuskanen sekä Martti Siisiäinen määrittelevät kansalaisyhteiskunnan seuraavasti oikeusministeriön selvityksessä 15/2010:

”Kansalaisyhteiskunnalla viitataan yleensä toimintakenttään, jossa kansalaiset ja kansalaisryhmät toimivat vapaaehtoisesti ja julkisesti yhteisten arvojensa, päämääriensä ja intressiensä pohjalta. Toiminta [...] perustuu vapaaehtoisuuteen, se ei ole ulkopuolisessa kontrollissa, ei tavoittele voittoa ja myös tapahtuu erillään esimerkiksi julkisen sektorin suorasta ohjailusta.”

(Konttinen et al. 2010, 20)

Kolmikön määritelmä asettaa kansalaisyhteiskunnan toiminnan oleellisesti julkisen sektorin ulkopuolelle, jolloin kansalaistoimintaa harrastetaan määritelmällisesti virallisten tahojen ulkopuolella. Tämä määritelmän perusteella kansalaisyhteiskunnan toimintaa ei tapahdu julkisen sektorin ohjauksessa eikä talussektorin piirissä, sillä kansalaisyhteiskunnan toiminta ei tavoittele voittoa.

Erkki Berndtson muotoilee yhteiskunnallisten ryhmien pääjaoksi seuraavaa:

”[...] yhteiskunnallisten ryhmien eräänlaisena pääjakona voidaan pitää kansalaisyhteiskunnan eri osien kautta tapahtuvaa eriytymistä poliittisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin ryhmiin. Tätä jaottelua vastaavat poliittiset

puolueet, taloudelliset etujärjestöt ja kaikki yhteiskunnan sosiaaliseen järjestelmään kuuluvat mitä moninaisimmat ryhmät raittiusjärjestöistä urheiluseuroihin.”

(Berndtson 2008, 163)

Berndtson toteaaakin, että politiikan tutkimuksen kannalta keskeisiä ryhmiä ovat kansalaisyhteiskunnan poliittiseen järjestelmään kuuluvat ryhmät, varsinkin puolueet. Puolueet ovatkin jo määritelmällisesti ryhmiä, joiden tehtävä on vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. (Berndtson 2008, 163)

Kansalaisyhteiskunnan toiminta on siis kahden eri määritelmän perusteella kansalaisten, julkisen sektorin ulkopuolella olevaa, julkista, yhteisten arvojen ja intressien pohjalta tapahtuvaa toimintaa eri ryhmissä. Kansalaisyhteiskunnan voidaan täten johtaa olevan valtion sisällä olevien ihmisten kokonaisuus, käytännössä joukko ryhmiä, joka toimii valtion instituutioiden ja suoranaisen kontrollin ulkopuolella. Kansalaisyhteiskunnan aktiiviseen osaan kuuluvatkin siis esimerkiksi aate- ja opiskelijajärjestöt. Näihin ryhmiin kuuluu tietysti myös muita ryhmiä, kuten erilaiset etujärjestöt, jotka ovat onnistuneet vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon puolueiden ohi.

Berndtson korostaa – mielestäni oikeutetusti – etteivät kaikki kansalaisyhteiskuntaan kuuluvat ryhmät ole tärkeitä tutkimuksen kannalta (Berndtson 2008, 164). Näin on tämänkin työn tapauksessa: Tässä työssä kohteena ovat kansalaisaloitteet ja niiden tekijät, joten kansalaisyhteiskunnan käsitteen pidempi määrittely ei ole tarpeellista tai hedelmällistä.

Ennen kansalaisaloitejärjestelmän syntyäkin, Suomessa on ollut pitkä historia kansalaisvaikuttamisessa ja yhteiskunnallisissa liikkeissä. Yhteiskunnallisten liikkeiden myötävaikutuksella on ollut merkittävä osuus suomalaisen yhteiskunnan ja demokratian kehityksessä aina fennomaanisesta liikkeestä lähtien. Liikkeet ovat tuottaneet taustarakenteita yhteiskunnallisen kehityksen suunnalle pitkin historiaa. Yhteiskunnalliset liikkeet ovat olleet mukana luomassa sen perustan, jolle suomalainen kansalaisyhteiskunnan perinne on rakentunut. Tätä korostaa mm. Risto Alapuro (1989, 7), todetessaan, että 1800-luvun lopun liikkeiden luoneen suomalaisen kansakunnan, sillä yhteiskunnalliset liikkeet edustivat kansaa aikana, jolloin jäykkä vanhoillinen säätyedustuslaitos ei kyennyt tehtävää täyttämään. Yhteiskunnalliset liikkeet politisoivat kansaa ja loivat kollektiivisia identiteettejä. Merkittävää yhteiskunnallisissa liikkeissä

1800-luvun lopulla on ollut se, että ne ovat integroituneet samoihin aikoihin muotoutumaan alkaneeseen valtiojärjestelmään ja täten on kehittynyt malli, jossa valtio ja liikkeet ovat tunnustaneet toisensa molemminpuolisesti. Tätä on kuvastunut myöhemminkin yhteiskunnan toiminnassa ja on mahdollistanut kansalaisten vaikutuksen valtion suuntaan. (Konttinen et al. 2010, 22)

Mielenkiintoinen konkreettinen seikka, joka on peruja 1800-luvun lopun yhteiskunnallisista liikkeistä, on organisaatiomalli, jota suomalaiset yhdistykset ovat noudattaneet suhteellisen tunnollisesti aina 1990-luvulle saakka. Kyseessä on neliportainen malli, jonka osat ovat kyläosasto, kunnallisosasto, piirijärjestö sekä valtakunnallinen keskusliitto. Tämä malli on kopioitunut sittemmin mm. nykyisiin poliittisiin puolueisiin ja on mahdollistanut vaikuttamisen myös maantieteellisesti kauempaa käsin, mutta kuitenkin organisaatorakennetta pitkin, jolloin erilaiset suodattimet mahdollisesti onnistuivat ratkaisemaan asian ilman, että esimerkiksi hyvin paikallista asiaa ratkottaisiin valtakunnan tasolla. (Konttinen et al. 2010, 22)

Toisen maailmansodan jälkeen merkittävimpiä suomalaisia yhteiskunnallisia liikkeitä ovat olleet ammattiyhdistysliike ja poliittinen työväenliike, joka ajoi hyvinvointivaltion rakenteita Suomeen. Lisäksi 1960- ja 70-lukujen radikalismien pohjalta on syntynyt uudempia liikkeitä, joista yksi on paikallisdemokratian liike. Nämä uudemmat liikkeet ovat politisoineet arkielämän kysymyksiä erilaisella tavalla kuin ennen ja luoneet jälleen pohjaa uudemmille liikkeille, kuten 1990-luvun eläinsuojeluliike. (Konttinen et al. 2010, 23–24)

Ammattiyhdistysliike ja erilaiset etujärjestöt ovat myös onnistuneet pääsemään mukaan päättämään valtion tasolla asioista yhdessä valtion ja työnantajien edustajien kanssa. Tällaista ilmiötä voidaan kutsua yleiskäsitteellä *korporatismi*. Korporatismien juuret ovat keskiajan eurooppalaisessa ammattikuntalaitoksessa, jossa ammattikunnat eli korporaatiot valvoivat jäsentensä etuja yms. Nykyään korporatistisia järjestelyjä kutsutaan sellaisilla nimillä kuin sopimusdemokratia yms., mutta sinänsä kyseessä ovat melko samankaltaiset järjestelyt. Lisäksi on olemassa ns. uuskorporatismia, jonka ominaisina piirteinä on ollut järjestöjen suora edustus julkisessa hallinnossa esim. valtionhallinnon asiantuntijaelimissä. Tämän funktionaalisen edustuksen kautta etujärjestöt ovat pystyneet vaikuttamaan valtiolliseen päätöksentekoon jo

valmisteluvaiheessa. Ratkaisevaa korporatismiin käsitteessä on, että kyseessä ovat institutionaaliset järjestelyt valtion ja järjestöjen välillä. (Berndtson 2008, 172-174)

Suomessa tunnusomaista on ollut vahva yhdistystoiminta. Yhdistystoimintaa voidaankin pitää eräänlaisena suomalaisena erityispiirteenä, sillä niiden kautta on usein kanavoitunut yhteiskunnallisten liikkeiden sanomat. Suomessa yhdistyksillä onkin keskeinen merkitys politiikalle. Tämä voidaan perustella ensinnäkin sillä, että Suomessa on väkilukuun suhteutettuna erittäin runsaasti yhdistyksiä ja suomalaiset ovat aktiivisesti erilaisten yhdistysten jäseniä. Suomea ei siis turhaan pidetä yhdistystoiminnan luvattuna maana. Yhdistykset ovat lisäksi kehittyneet keskustelelevassa vuorovaikutussuhteessa yhteiskunnallisten- ja kansanliikkeiden kanssa. Toinen yhdistystoiminnan merkitystä lisäävä tekijä on se, että suomalaisilla on suhteellisesti paljon vähemmän epävirallisia ja ei-muodollisia sosiaalisia verkostoja ja sosiaalisen pääoman resursseja, sekä vain vähän todellisia vaihtoehtoja yhdessä tapahtuvalle toiminnalle. (Konttinen et al. 2010, 25)

Puhuttaessa yhdistystoiminnasta on syytä käydä läpi myös käsite ”kolmas sektori”. Kolmannella sektorilla viitataan yleisesti ottaen kansalaisyhteiskuntaan ja erityisesti kansalaisyhteiskunnassa toimiviin kansalaisjärjestöihin. Suomessa kolmas sektori nousi mukaan yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun 1990-luvun laman jälkeen, jolloin Suomi oli taloustilanteen vuoksi pakotettu pohtimaan hyvinvointivaltion olemusta ja tulevaisuutta. Kolmannesta sektorista puhuttaessa viitataan usein sellaiseen seikkaan, jossa kolmannen sektorin järjestöt pystyisivät omalla toiminnallaan keventämään julkisen sektorin palvelutaakkaa esimerkiksi hyvinvointipalveluiden saralla. Tällöin kolmannen sektorin toimijoiden odotetaan toimivan valtiota ja markkinoita täydentävänä tekijänä etenkin sellaisilla sektoreilla, joilla edellä mainitut ovat epäonnistuneet. Tämä ajattelutapa perustuu siihen, että kansalaisjärjestöjen katsotaan olevan lähempänä tavallista kansalaista kuin mitä esim. valtio välttämättä pääsee. (Konttinen et al. 2010, 27)

Kansainvälisesti vertailtuna Suomessa kolmas sektori on suhteellisen pieni, jos verrataan palkattujen työntekijöiden määrää sektorilla. Järjestöjen rahoitus tapahtuu Suomessa pitkälti vapaaehtoisvoimin eli jäsenmaksuin, jolloin järjestöt pystyvät toimimaan suhteellisen itsenäisesti. Suomessa ja pohjoismaissa yleisesti valtion tuet yhdistyksille ovat eurooppalaista keskitasoa. Suomessa myöskään kolmas sektori ei ole

ollut niinkään aktiivinen sosiaalipalvelujen tuottamisessa, mutta esimerkiksi liikunta- ja kulttuurisektorilla sekä työmarkkinajärjestöissä vastaavasti kolmannen sektorin toimijoita on Suomessa paljon. Kolmannen sektorin toimijat ovat yleisesti aktiivisia sellaisilla aloilla, joissa julkinen sektori on passiivisempi. (Konttinen et al. 2010, 28)

Tämä on linjassa yleisen pohjoismaisen mallin kanssa, jossa kansalaisyhteiskunnan tarjoamat sosiaalipalvelut on korvattu hyvinvointivaltion palveluilla. Järjestöt ovat kuitenkin olleet usein vaikuttamassa näiden palveluiden ideointiin, mutta lopultakin palvelut on toteutettu ammattimaisesti verovarojen avulla. Muutenkin pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa on nähty, että on parempi tuottaa hyvinvointipalveluita ammattimaisesti, jolloin kansalaiset ovat tasa-arvoisessa asemassa ja voidaan varmistaa palveluiden laatu paremmin kuin jos kansalaisjärjestöt toteuttaisivat ne. Kolmannen sektorin toimintaa leimaa tällöin eräänlainen diletanttisuus; ajatus on hyvä, toteutuskin saattaa olla, mutta ammattimaista toimintaa se ei ole. (Konttinen et al. 2010, 28)

5.2 Verkkoaktiivisuus

Vaikka Suomessa onkin vahva yhdistyskulttuuri ja sen voidaan olettaa ainakin jonkin aikaa pysyvänkin, on silti otettava huomioon maailman muuttumisen merkittävät seikat. Eräs tällainen on luonnollisesti internetin – verkon – yleistymisen ja luonnollistuminen osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää. Verkon tärkeys on nähtävissä myös kansalaisaloitteissa, sillä oikeusministeriö tarjoaa kansalaisaloite.fi –palvelun, jota on aiemmin käsitelty ja jota pidetään hyvinkin matalan kynnyksen osallistumisfoorumina. Verkkoaktiivisuus käsitteenä voisi tarkoittaa hyvinkin monenlaista osallistumista verkossa; aina verkkolehden kommentteista blogeihin ja verkkosivujen ylläpitämiseen. Tässä tapauksessa kuitenkin kontekstina pidetään edelleen kansalaisvaikuttaminen, erityisesti poliittinen osallistuminen, joten erilaiset verkkoforumit yms. enemmän mikrotason aktiivisuusmuodot jäävät käsittelemättä, vaikkakin voidaan väittää, että niillä saattaa olla jonkinlaista merkitystä.

Tapio Häyhtiö sekä Jarmo Rinne ovat tarkastelleet oikeusministeriön selvityksessä 15/2010 tietokonevälitteisen kommunikaation mahdollistamia poliittisen osallistumisen

ja toiminnan keinoja ja he ovat myös analysoineet julkisten tilojen merkitystä kansalaislähtöisen politikoinnin aktivoitumiselle. (Häyhtiö & Rinne 2010, 39)

Tarkastelussaan Häyhtiö ja Rinne toteavat nykyisen keskustelun olevan deterministisen kehitysoptimismien leimaama, jossa ikään kuin epätäydellisemmästä siirrytään kohti täydellisempää. Yleisestikin tendenssinä on ollut tietotekniikan tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen siten, että voidaan luoda uusia osallistumiskanavia ja uudenlaisia julkisia tiloja. Verkko-osallistumisen nähdään myös keskenään tasa-arvoisten osallistujien vuorovaikutteisena viestintänä, joka on ensinnäkin halpaa ja toiseksi kansalaisia tehokkaasti voimistavaa, sillä se ylittää vaikuttamisen perinteiset maantieteelliset rajat ja niiden tuomat haasteet. (Häyhtiö & Rinne 2010, 39-40)

Verkko-osallistumisella toisin sanoen on mahdollista vaikuttaa olemassa olevan organisaatorakennelman ohi, joka esimerkiksi yhdistystoiminnassa monesti vaikuttaa (ks. alaluku 4.1). Tätä voidaan pitää sinänsä voimaannuttamisena, mutta ihmisten asiantuntemus ja tietämys siitä, millaisia asioita valtiotasolla käsitellään, ovat seikkoja, joita on syytä miettiä. Yhdistysten organisatorisen rakenteen (ns. portinvartijajärjestelmä) voidaan nähdä lieventävän tätä mahdollista ongelmakohtaa.

Häyhtiö ja Rinne näkevät politiikan osallisuudessa kansalaisen näkökulmasta kaksi toisilleen vastakkaista diskurssia. He ovat nimenneet ne *osallistavan hallintokulttuurin* ja *aktionistiseksi* diskursseiksi. Osallistavan hallintokulttuurin diskurssi on:

”[...] julkisen vallan toimesta luotu osallistamiskanava, joka hyödyntää monissa tapauksissa nykyistä informaatioteknologiaa ja tietoverkkoja. Tavoitteena näissä hankkeissa on vahvistaa kansalaisten osallistumista ja näin uusintaa poliittisen yhteisön identiteettiä mahdollistamalla poliitikkojen ja kansalaisten diskursiivinen dialogi”

(Häyhtiö & Rinne 2010, 41)

Kaksikko kuitenkin suhtautuu jokseenkin skeptisesti hallinnollisiin osallistamiskokeiluihin todeten, etteivät ne sisällä kovin paljoa potentiaalia muutoshakuiselle kansalaispolitiikoille, vaikka hallinto pitäisikin kansalaisten osallistamista päätöksenteon prosesseihin merkittävänä demokratian kannalta (ibid., 40). He toteavatkin, että osallistamisen ongelmaksi muodostuu se, että kansalaisten osallisuus rajoittuu oleellisesti sen vuoksi, että poliittisen agendan monopoli pysyy

edelleen institutionaalisten toimijoiden hallussa. Tällöin tavoiteltua *diskursiivista dialogia* ei synny halutulla tavalla, vaan se vääristyy enemmänkin ylhäältä alas tapahtuvaksi monologiksi. Tämä tietystikin on positiivista ajatellen poliittisen järjestelmän ja yhteiskunnan kehityksen ennustettavuutta, muttei voimaannuta kansalaisia osallistumaan, sillä heillä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa agendaan. Lisäksi osallistamisohjelmilla enemmänkin kannustettiin *oikeaoppiseen* osallistumiseen eli vaaliosallistumiseen, jolloin ihmiset eivät uskoneet mahdollisuuksiinsa vaikuttaa näilläkään foorumeilla. Kansalaisia saatetaan kyllä kuulla, mutta kuulemisilla ei ole käytännössä väliä. (ibid., 41)

Sen sijaan kansalaisista itsestään lähtevä, *aktionistinen*, diskurssi ja osallistuminen ovat huomattavasti hedelmällisempiä tämän suhteen. Häyhtiö ja Rinne kuvaavat aktionistista kansalaispolitiikkaa seuraavasti:

”Aktionistinen kansalaispolitiikka tavoittelee ensisijaisesti vapautta toteuttaa omaa itseään ja vaikuttaa itse oman elämänsä kulkuun sekä tavoitella omaa elämänonnea. Tämä johtaa siihen, että ”iso/vanha” politiikka pirstaloituu palasiksi muuttuen kaleidoskooppimaiseksi joukoksi pieniä ja yhä subjektiivisempia politiikan projekteja, joihin liittyvä toiminta kumpuaa henkilökohtaisista ja yksilöpohjaisista arvoista, asenteista, valinnoista ja jopa elämäntyyleistä.”

(Häyhtiö & Rinne 2010, 41-42)

Kaksikko näkee tämän diskurssin olevan eräänlainen individualistinen vastareaktio sille, että perinteisessä politiikassa toimitaan puolueiden määrittelemien kollektiivien ja hierarkioiden mukaisesti. Aktionistisessa kansalaispolitiikassa oman itsensä ja persoonansa ”säilyttäminen” on ensisijaisen tärkeää. Vanha feministien iskulause *henkilökohtainen on poliittista* muotoutuu Rinteen mukaan muotoon *politiikka on henkilökohtaista* erityisesti ja kontekstualisoituna. (Häyhtiö & Rinne 2010, 42)

Aktiiviset kansalaiset eivät enää Häyhtiön ja Rinteen mukaan tyydy siihen, että he olisivat pelkästään ”hallintoalamaisia”, vaan voivat pyrkiä diskursiiviseen kansalaisvaikuttamiseen tunkeutuen täten poliittisen toiminnan ja vaikuttamisen kentille, joita ovat perinteisesti hallinneet poliittiset puolueet. Kaksikko korostaakin, ettei perinteisen vaaliosallistumisen rapautuminen suinkaan tarkoita automaattisesti politiikasta vieraantumista, sillä enemmänkin he näkevät, ettei vaikuttamisesta

kiinnostunutta aktiivista kansalaista tyydytä enää ns. *satunnainen politikointi* eli määräajoin äänestäminen. Aktionistisella kansalaisuudella viitataan täten oma-aloitteisen ja kansalaislähtöisen mobilisoitumisen sekä osallistumisen, vaikuttamisen että toiminnan muotoihin. Tällöin poliittinen toimintaympäristö on hajautunut monimutkaiseksi ja monitilaiseksi verkostoksi, ja tämä aiheuttaa luonnollisesti muutoksia poliittisessa toiminnassa. Kansalaiset tuovat itse esille omia poliittisen asialistan aiheita ja saattavat myös toimia oma-aloitteisesti. Tälle ominaista on myös se, että toiminta saattaa tapahtua poliittisen järjestelmän ulkopuolellakin ja toisinaan myös sen kanssa voimia mitellen. Tärkeää on myöskin itse toiminta, eikä pelkästään lopputulos. (Häyhtiö & Rinne 2010, 42)

Internet on yleisesti nähty hyödylliseksi työkaluksi kansalaisten poliittisen osallistumisen ja toiminnan aktivoimisessa. Verkon kautta avattujen osallistumisen kanavien avulla on yritetty kompensoida matalia äänestysprosentteja ja yleistä poliittista passivoitumista institutionalisoituneita vaikutuskeinoja kohtaan. Toimijat kautta linjan – sekä hallinnossa että tavalliset kansalaiset – ovat havainneet, että tietokoneen välityksellä pystytään mahdollistamaan toimintaan osallistuminen. Osittain tähän on vaikuttanut hallinnon *New Public Management* eli NPM-perinne, jossa kansalaiset nähdään enemmänkin subjekteina, joiden tarpeita ja toiveita on kuunneltava, jotta voidaan luoda hyvä ja tehokas hallinto. Tällöin päätöksentekoon otetaan mukaan – vähintään kuultavaksi – kansalaisjärjestöjä ja muita instansseja, joiden nähdään edustavan kansaa. Osallistavan hallintokulttuurin syntymisen osatekijänä on nähty myös se, että länsimaisissa demokratioissa puolueet ovat etäänntyneet kansalaisista melko radikaalisti. Tällöin kansalaisten osallistuminen poliittiseen toimintaan esimerkiksi verkon kautta voidaan nähdä olemassa olevaa poliittista järjestelmää ja valtiota legitimoivana tekijänä. (Häyhtiö & Rinne 2010, 46-47)

Voidaan hyvinkin ajatella, että kansalaisaloitejärjestelmä nykymuodossaan edustaa Häyhtiön ja Rinteen määrittelemää *osallistavan hallintokulttuurin* diskurssia. Tämä nähdäkseni kuitenkin pitää vain osittain paikkansa, sillä voidaan esittää olettaen, että kansalaisaloitteille olisi ollut kysyntää jo aktiivisten kansalaistenkin keskuudessa. Tämä perustuu kansalaisaloitteiden suureen määrään heti ensimmäisenä vuonna. Lisäksi oikeusministeriö on mahdollistanut kansalaisten osallistumisen sivuston kehittämiseen, mikä toki noudattaa osittain mainittua diskurssia, mutta onnistuu karistamaan pois sen monia huonoja puolia. Toinen mainittua osittaisuutta tukeva seikka on se, että

kansalaiset saavat lopultakin itse muotoilla kansalaisaloitteensa, vaikka kyseessä toki onkin ikään kuin institutionaalinen vaikutuskeino. Kansalaisaloitejärjestelmää voidaan siis pitää mielenkiintoisena hybridinä näiden kahden diskurssin välillä. Toisaalta se on ikään kuin *oikeaoppinen* vaikutuskanava, joka osaltaan tukee valtiohallinnon legitimizeettiä, mutta toisaalta kansalaiset pääsevät vaikuttamaan poliittisen päätöksen agendaan ja tekemään itsensä näköisiä aloitteita.

5.3 Poliittinen osallistuminen, mahdollisuusrakenne ja resurssit

Kuten yllä on todettu, kansalaisten tyytymättömyys perinteisiä vaikutuskeinoja kohtaan on lisääntynyt ja enemmän halutaan itsestä lähteviä vaikutuskeinoja. Kuitenkin on syytä tutkia, millaiset ihmiset ovat aktiivisempia ja halukkaampia vaikuttamaan politiikkaan eri keinoin, eli voidaanko erottaa jotenkin aktiivit ja epäaktiivit. Jaottelu on luonnollisesti epätäydellinen eikä sana *epäaktiivit* välttämättä kuvaa ryhmää oikealla tavalla, mutta tämä jaottelu on tarpeellinen, jotta voitaisiin saada aikaiseksi jonkinlainen ryhmittely sen suhteen, ketkä ovat vaikuttamistoimissa aktiivisempia.

Minkä tahansa tutkimuksen kannalta on kuitenkin tehtävä jonkinlaisia luokitteluja, joiden avulla käsitellään tutkimuskohteita. Tällaisesta luokittelusta esimerkkinä Johann Galtung on luonut sosiaalisen aseman indeksin, jonka avulla ihmisiä voidaan jakaa hyvä- tai huonompiosaisiin käyttämällä kahdeksaa muuttujaa seuraavasti (Galtung 1964):

<i>Muuttuja</i>	<i>Hyväosaisia</i>	<i>Huonompiosaisia</i>
Ikä	Keski-ikäiset	Nuoret, vanhat
Sukupuoli	Miehet	Naiset
Tulotaso	Yli keskitason	Alle keskitason
Koulutus	Yli keskitason	Alle keskitason
Asuinpaikka	Kaupunki	Maaseutu
Oma ammatti	Valkokaulustyöläinen	Sinikaulustyöläinen
Isän ammatti	Valkokaulustyöläinen	Sinikaulustyöläinen
Työn laatu	Henkinen	Ruumiillinen

Taulukko 1: Johan Galtungin sosiaalisen aseman indeksi

Galtungin indeksissä mikäli vastaaja kuuluu hyväosaisten luokkaan, saa hän pisteen ja huonompiosaisiin kuuluessaan hän ei saa pistettä. Tämän jälkeen vastaajat jaetaan neljään luokkaan: 0-2 pistettä yhteiskunnan laitaosaan, 3-4 pistettä väliosaan, 5-6 pistettä yhteiskunnan keskusta ja 7-8 pistettä päätöksentekijöihin. Indeksillä on tarkoitettu haastattelu- ja kyselytutkimuksilla kerättävien aineistojen analysointiin, mutta se on sosiaalisen aseman – ja mahdollisesti aktiivisuuden – viitteellisenä mittarina melko kuvaava ja hyvä esimerkki mahdollisista luokittelukriteereistä. Kuitenkin nämä sosiaaliset asemat ovat tyyppitapauksia, ja on selvää, että todellisten ihmisten kohdalta löytyy poikkeuksia kriteereiden suhteen (Berndtson 2008, 129). Osittain myös sen takia, että indeksi on luotu vuonna 1964, se on mahdollisesti vanhentunut joidenkin kriteeriensä suhteen, esimerkiksi sukupolvi ja sukupuoli eivät välttämättä ole enää yhtä suuria tekijöitä kuin ennen (sukupuolten tasa-arvo-ongelmista ks. esim. Holli 2007). Kuitenkin Galtungin indeksillä voidaan pitää edelleen osittain relevanttina, kuten myöhemmät tutkimustulokset osoittavat.

On lopultakin hyvin hankalaa määrittellä, millaiset ihmiset osallistuvat politiikkaan aktiivisemmin ja ovat valmiimpia olemaan mukana vaikuttamistyössä. Galtungin indeksi saattaa antaa tähän osviittaa, mutta siinäkin on omat ongelmansa. Vaikkei työn varsinaisena tarkoituksena olekaan määrittää yhteiskunnallisesti aktiivisen kansalaisen arkkityyppiä, on tuotava esiin koulutuksen merkitys aktiivisuudelle. Esimerkiksi vuonna 2006 Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus julkaisi ns. kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman strategia-asiakirjassaan. Politiikkaohjelman kohdalla todettiin seuraavaa:

”[...] Tärkeimpiä passiivisuuden selittäjiä ovat niukka koulutus ja pienet tulot. Koulutuksen pituus näyttää olevan yhteydessä sosiaalisen pääoman mittareihin kuten vapaaehtoistoimintaan, järjestöosallistumiseen ja luottamustehtävien hoitoon. Suomi on jakautumassa uusia osallistumistapoja etsiviin aktiivisiin ja vaikuttamisen ulkopuolella jättäytyviin passiivisiin kansalaisiin. Samalla perinteinen alamaismielisyys muuttuu heikoksi kansalaissitoutumiseksi.”

(VNK 3/2006, 58)

Myöhemmissä ohjelmaan liittyvissä asiakirjoissa, kuten oikeusministeriön tuottamassa kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportissa todetaan asiointilan olevan samansuuntainen:

”Sen sijaan yhteiskunnallinen vaikuttaminen on pitkään heikentynyt. Enemmistö kansalaisista ei usko voivansa vaikuttaa. Kasvava ongelma on sosiaalisen pääoman epätasainen jakautuminen. Yhä tärkeämpi erojen selittäjä on koulutuksen pituus, mutta myös yleinen huono-osaisuus.”
(Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2007:20, 3)

Sinänsä ei ole ihmeellistä, että valtion kahdessa eri asiakirjassa todetaan samansuuntaisia tuloksia liittyen yhteiskunnallisen aktiivisuuden taustatekijöihin, mutta näiden kahden asiakirjan perusteella voidaan todeta, että yhteiskunnalliseen ja tätä kautta poliittiseenkin osallistumiseen vaikuttaa osaltaan yksilön koulutus (mitä pidempi koulutus, sitä todennäköisemmin osallistuu) sekä yleinen huono-osaisuus, joka paikantuu ainakin pieniin tuloihin. Toisin sanoen, hyvin koulutetut ja toimeentulevat henkilöt osallistuvat aktiivisemmin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Näiden asiakirjojen osoittamat seikat voidaan nähdä myös osasyynä kansalaisaloitejärjestelmän luomiselle.

Erilaisten liikkeiden syntyä ja voimistumista kuvaa myös ns. *poliittisen mahdollisuusrakenteen teoria*. Tuomas Ylä-Anttila kuvaa poliittista mahdollisuusrakennetta seuraavasti:

”Poliittisella mahdollisuusrakenteella viitataan yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin ja instituutioihin, jotka mahdollistavat ja rajoittavat liikkeiden toimintaa.”
(Ylä-Anttila 2010, 287)

Samoilla linjoilla on myös Erkki Berndtson, joka toteaa ytimekkäästi kyseessä olevan ”[...] yksinkertaisesti poliittisesti otolliset olosuhteet” (2008, 181), tosin hän myös avaa käsitettä lisää:

”[...] yhteiskunnallista muutosta vaativien ryhmien ja liikkeiden organisoituminen ja toiminta voimistuu silloin kun ne kokevat poliittiselle muutokselle avautuvan todennäköiset onnistumismahdollisuudet”
(ibid.)

Vaikka siis yhteiskuntaan olisi syntynyt tarpeita, jotka ovat patoutuneet, ne eivät purkaudu, ennen kuin koetaan olevan onnistumismahdollisuuksia. Kansalaisaloitteen voidaan nähdä olevan monissa asioissa tämän kaltainen onnistumismahdollisuus. Poliittisen mahdollisuusrakenteen mukaisesti tällöin nämä patoutuneet halut kanavoituvat institutionaalisiin vaikutuskanaviin ja kansalaisaloitekin on lähinnä poliittisen järjestelmän ominaisuus (Ylä-Anttila 2010, 288).

Osittain mahdollisuuksiin liittyen on olemassa myös ns. *resurssimobilisaatioteoria*, joka painottaa sitä, että ilman materiaalisia resursseja on mahdotonta luoda toimivia poliittisia organisaatioita (Berndtson 2008, 180). Teorian mukaan pelkät epäkohdat eivät ole riittäviä motivoitakseen ihmisiä toimimaan, vaan tärkeämpiä ovat resurssien olemassaolo ja tilaisuus yhteistoimintaan (Halme 2012, 15). Odotukset liikkeen menestyksestä ovat kuitenkin tärkeä yllyke toimintaan. Juuri tämän takia liittolaisten olemassaolo ja suosiollinen poliittinen mahdollisuusrakenne ovat tärkeitä tekijöitä yhteiskunnalliselle liikkeelle (ibid.). Sidney Tarrow'n mukaan mobilisaatio leviää vahvoista ryhmistä heikompiin, jolloin vahvojen ryhmien rooliksi muotoutuu vastustajien heikkouksien paljastaminen ja näin ollen ne avaavat mahdollisuuksia itseään heikommille toimijoille. Mahdollisuusrakenteen pettäessä heikommat ryhmät kaatuvat helpommin, sillä niillä ei ole sisäisiä resursseja haastavan politiikan ylläpitämiseen. Mahdollisuusrakenne on siis tilannesidonnainen, eikä kompensoida kulttuurisia, ideologisia tai organisatorisia heikkouksia. (Tarrow 1998, 77, 144, 147; viitattu teoksesta Halme 2012, 15)

Mikäli vertaa resurssimobilisaatiota perinteisempiin yhteiskunnallisia liikkeitä koskeviin teorioihin, sen lähtökohdat ovat pragmaattisemmat: Siinä missä perinteisesti ajatellaan liikkeiden syntyvän siitä, että ihmiset tuntevat itseään jotenkin sorrettavan, resurssimobilisaatioteoriassa liikettä voidaan tukea hyvinkin ilman sen suurempaa aatteellista tukea. Liikkeen tukeminen ei siis vaadi minkäänlaista edunsaajana olemista. Toisena erona ovat toimintatavat: Siinä missä perinteisesti liike pyrkii vaikuttamaan päätöksentekijöihin suoraan, resurssimobilisaatioteorian mukaan pyritään vaikuttamaan päätöksentekijöihin käyttämällä resursseja hyväksi siten, että liike kerää entistä suurempaa kannatusta (esim. median hyväksikäyttäminen). Kolmantena pääerona perinteisiin teorioihin on se, että resurssimobilisaatioteoriassa liike käyttää laajemman yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia hyväkseen. Perinteisissä teorioissa usein keskitytään siihen, miten yhteiskunta suhtautuu johonkin liikkeeseen, jolloin tutkimatta

jää, miten liike voisi käyttää yhteiskunnan rakenteita hyväkseen. (McCarthy & Zald 1977, 1216-1217)

McCarthy ja Zaldin näkemys resurssimobilisaatioteoriasta ja sen pragmaattisesta näkökulmasta tukee teorian käyttöä myös kansalaisaloitteiden tutkimisessa. Yllämainituista ominaisuuksista varsinkin toinen ja kolmas ero perinteisiin teorioihin ovat olennaisia, sillä kansalaisaloitteissa toistaiseksi harvemmin on kyse massiivisesta kansanliikkeestä, vaan enemmänkin suhteellisen pienen joukon toiminnasta, jolloin ratkaisevammiksi tekijöiksi muotoutuvat juurikin resurssit ja niiden käyttö. Ensimmäinen mainittu ero on hieman vähemmän olennainen, eikä ole paljolti realisoitunut kansalaisaloitteissa. Vaikka tässä työssä tutkitaankin sitä, ovatko kansalaisyhteiskunnan valtasuhteet muuttuneet kansalaisaloitejärjestelmän käyttöönoton myötä, resurssien roolia painotetaan analyysissä melko paljon. Tämä johtuu siitä, että resurssien olemassaoloa ja käyttöä voidaan pitää yhtenä olennaisimmista valtasuhteista muovaavista tekijöistä, varsinkin liittyen laajamittaiseen vaikuttamiseen. Tällöin vallan teoriat ovat edelleen relevantteja ja resurssimobilisaatioteoria voidaan nähdä vallan teorioita tukevana.

Voidaan siis päätellä, etteivät poliittinen mahdollisuusrakenne ja resurssimobilisaatioteoria sulje suinkaan toisiaan pois, vaan kyseessä on enemmänkin toisiaan tukevat ja erilaisia asioita painottavat teoriat. Molempien voidaan kuitenkin nähdä olevan yhtä tärkeitä kansalaisaloitteita ajatellen. Tällä tarkoitan sitä, että vaikka kansalaisaloitteen tekeminen onkin toteutettu siten, että tekemiseen on matala kynnyks, ja laki sekä toimintatavat on luotu siten, että kansalaisaloitteet käsitellään asianmukaisesti – mahdollisuusrakenne on siis institutionaalisesti suotuinen – ovat resurssit silti olennaisessa roolissa ajatellen kansalaisaloitteita.

Tässä työssä usein myös julkisuuteen pääsy luetaan resursseihin, vaikkei sitä välttämättä sellaisena mielletä. Resurssien avulla – oli kyse sitten ihmisresursseista (työvoima, suunnittelu), materiaalisista resursseista (raha, infrastruktuuri) tai aineettomista resursseista (yhdistysten myötämielisyys, julkisuus) – voidaan saada aikaiseksi todennäköisemmin onnistumisia liittyen kyseessä olevaan kansalaisaloitteeseen. En ala erittelemään tarkemmin, millä tavalla eri resursseja voidaan käyttää tavoitteen ajamiseen, sillä sen uskon olevan lukijalle selkeää.

6. Kansalaisaloite ja valta

Vallan teorioita on aiemmin tässä työssä käsitelty sen vuoksi, että voitaisiin muodostaa teoreettinen kuva siitä, miten valta voidaan käsittää ja millaisia ominaisuuksia siihen kuuluu. Muita teorioita on vastaavasti käsitelty siksi, että saataisiin kohdistettua tutkimus suomalaiseen kansalaisyhteiskuntaan ja sen rooliin poliittisessa päätöksenteossa. Täten on saatu aikaiseksi käsitys siitä, millaisesta tilanteesta kansalaisaloitejärjestelmä ponnistaa ja voidaan luoda tarpeellinen vertailuaspekti tutkimuskysymyksessä mainitulle mahdolliselle muutokselle. Alaluvuissa esitellään ja osittain analysoidaan tutkimuskohteiksi valikoituneet kansalaisaloitteet. Aloitteiden analysoinnissa kiinnitetään huomiota esitettyjen teorioiden viitoittamalla tavalla aloitteiden vastuuhenkilöiden taustaan sekä aloitteiden taustalla mahdollisesti vaikuttaviin yhdistyksiin. Näin ollen saadaan luotua kokonaisvaltainen analyysi, jonka avulla voidaan vastata tutkimuskysymykseen. Ensin on hyvä kuitenkin tuoda yhteen kansalaisten ja poliittisen vallankäytön suhdetta Suomessa sekä kansalaisaloitejärjestelmän vaikutusta tähän.

Periaatteessa voidaan väittää, että useampaan otteeseen siteerattu Suomen perustuslain 2§ kattaisi koko tilanteen riittävästi ja voitaisiin todeta edustuksellisen demokratian periaatteiden mukaisesti, että kansa valitsee tietyin väliajoin ihmisiä eduskuntaan, jotka päättävät Suomen asioista vaalikauden ajan täysin tällä mandaatilla. Tätä onkin julkisessa keskustelussa tuotu esiin kansalaisaloitteiden suhteen. Kuitenkin tilanteen kokonaiskuva olisi tällöin hyvin kapea, ja todennäköisesti ei vastaisi todellisuutta.

On hyvä aloittaa tarkastelu perustuslain 2§:stä. Muodollisesti valtiovaltaa Suomessa käyttää kansan valitsema eduskunta. Eduskuntavaalit pidetään Suomessa aina neljän vuoden välein (Vaalit.fi 2014). Kuten Häyhtiö ja Rinne totesivat (ja asia on huomattu myös useissa muissa teoksissa esim. Berndtson 2008), kansalaisten tyytyväisyys pelkkiin institutionaalisiin vaikutusmuotoihin, niin sanottuun *satunnaiseen politikointiin* on laskussa, sillä aktiivinen kansalainen haluaa aidosti olla mukana vaikuttamassa häntä koskeviin asioihin. Paperilla suomalainen valtiojärjestelmä toimii vahvasti siten, että poliittiset päätöksentekijät tekevät linjauksia, jotka sitten ministeriöt ja muut virkamiesinstituutiot toteuttavat. Tällöin toteutetaan perustuslain 2§:n ajatusta.

Tilanne ei kuitenkaan ole aivan näin yksioikoinen. Suomessa on mainitusti ollut voimakas yhdistysliike ja etenkin erilaisia etujärjestöjä – etunenässä ammattiliittoja – on päästetty mukaan tekemään suuriakin päätöksiä, ja näiden järjestöjen asiantuntijoita on kuultu. Suomessa on toiminut ja toimii edelleen melko vahvoja korporatistisia järjestelyjä, joiden avulla kansalaisjärjestöt voivat päästä mukaan tekemään päätöksiä tai vähintään antamaan oman lausuntonsa. Merkittävimpiä suomalaisia korporatismijärjestelyjä olivat ns. tupo-neuvottelut, joissa valtion, työntekijöiden sekä työnantajien edustajat kokoontuivat neuvottelupöytään päättämään tulopoliittikan suunnista ja palkoista. Viimeiset tulopoliittiset kokonaisratkaisut tehtiin vuonna 2006 (Päivärinte 2010), ja vuonna 2008 Elinkeinoelämän keskusliitto EK kieltäytyi olemasta sopimusosapuolena neuvotteluissa (HS 21.5.2008).

Suomessa toisin sanoen poliittisiin päätöksiin on ainakin valmisteluvaiheessa kyetty vaikuttamaan erilaisten korporatiivisten järjestelyjen kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että periaatteessa *aktiivinen kansalainen* on osaltaan kyennyt *suhteidensa tai sidonnaisuuksiensa kautta* olemaan mukana politiikan päätöksenteossa ja mahdollisesti jopa agenda-settingissä. Jälkimmäisen kuitenkin uskoisin olevan jokseenkin rajattu poliittisten puolueiden jäsenten hierarkiassa korkeammalla oleville, mutta vallankäytön mahdollisuus on ollut olemassa. Institutionaalisia keinoja vaikuttamiseen on siis ollut vähäisesti, mutta käytännössä järjestöjen tai puolueiden kautta on voinut olla mukana vaikuttamassa. Tämä ei siltikään poista sitä, että useimmiten käsiteltävät aiheet päätöksenteossa tulevat ns. ylhäältä käsin eli poliittisilta päättäjiltä.

Mikäli asiaa tarkastellaan puhtaan muodollisesti, on agenda-setting valta ja muutkin vallan muodot poliitikoilla melko yksinään. Kuitenkin pragmaattisesti katsoen poliittiseen agendaan ja päätöksiin vaikuttavat osaltaan äänestäjäkunnan toiveet, virkamiesten tekemät selvitykset ja suositukset sekä myöskin eri toimijoiden lobbaustoiminta ja julkisuus. Tässä kuvassa on periaatteessa yksi suuri toimija, jolla ei ole käytännön valtaa politiikan agendaan tai muuhun päätöksentekoon, ja se toimija on kansa.

Vaikka kansan valta on tunnustettu perustuslaissa ja sen vaaleissa käyttämää valtaa voidaan pitää hyvinkin perustavanlaatuisena ja demokraattisen järjestelmän edellytyksenä, ovat yksittäisten kansalaisten vaikutusmahdollisuudet politiikkaan vaalien välissä hyvin pienet. Dahlia mukailten, A:lla ei ole tällöin kykyä saada B:tä

tekemään jotakin, jota B ei ilman A:n vaikutusta tekisi. Bachrachia ja Baratzia mukaillen voitaisiin sanoa, että joistain asioista, joista suuri osa kansaa haluaisi jonkinlaisen päätöksen, ei vain tehdä päätöstä. Ja viimeisenä Lukesia mukaillen; politiikan esityslistalle ei välttämättä nouse erinäisten syiden ja valtasuhteiden takia asioita, joita kansa sinne haluaisi.

Kansalaisaloitteen merkittävyys vallan kannalta on se, että se antaa yksittäiselle kansalaiselle muodollisesti mahdollisuuden päästä vaikuttamaan omalla toiminnallaan politiikan agendaan, eli yksittäinen kansalainen voi saada asiansa esille Suomen ylimmän valtiovallan edustuslaitoksen käsittelyyn. Tilanne on toki hieman monimutkaisempi kuin tämä, kuten alussa on käsitelty, eli aloite tarvitsee 50 000 tuenilmausta päästäkseen eduskunnan käsittelyyn, mutta periaatteellinen aspekti on siltikin huomattavan merkittävä demokraattisen osallistumisen kannalta. Tällöin yksittäisen kansalaisen ei välttämättä tarvitse olla minkään merkittävän yhdistyksen jäsen tai johtohenkilö, jotta hänellä olisi edes mahdollisuus päästä vaikuttamaan politiikan asialistaan.

Esitellessäni suomalaista yhdistystoimintaa ja korporatistisia järjestelyjä, tarkoitukseni on ollut tuoda esille se seikka, että vaikka lähtökohtaisesti kaikki ovat tasa-arvoisia ja periaatteessa kaikilla on samat vaikutusmahdollisuudet, tosiasiasa aktiiviset ihmiset voidaan paikantaa melko pieneen ryhmään, joka on aktiivinen erilaisissa yhdistyksissä ja tekee aktiivisesti töitä etujensa hyväksi. Tätä tukee myös Tuomas Ylä-Anttilan (2010) esiintuoma analyysi suomalaisesta poliittisesta kulttuurista, jota on luonnehdittu organisaatiokeskeiseksi (ks. esim. Alapuro et al 1989). Tällä tarkoitetaan sitä, että yhteiskunnalliset liikkeet järjestäytyvät ripeässä tahdissa rekisteröidyiksi yhdistyksiksi ja pyrkivät mieluummin vaikuttamaan neuvottelemalla poliittisen eliitin kanssa kuin esim. mielenosoitusten keinoin. Poikkeuksia varmasti on olemassa, mutta yleisenä tendenssinä on se, että asioista mieluummin sovitaan kabineteissa, ja niiden painoarvo onkin Suomessa suurempi kuin katujen. (Ylä-Anttila 2010, 290)

On oletettavaa – ja tämän työn hypoteesina – että kansalaisaloitteiden suomaa agenda-setting-vaikutusvaltaa käyttävät edelleen ne aktiivit, jotka ovat toimineet kansalaisjärjestöissä ja muissa merkittävässä yhdistyksissä jo ennen tätä. Tämä on perusteltavissa ensinnäkin sillä, että kansalaisaloitejärjestelmä on ollut olemassa Suomessa vasta hyvin lyhyen ajan, eikä välttämättä voida edes olettaa, että mitään

suurta muutosta olisi tapahtunut. Tämä ei kuitenkaan ole peruste olla tutkimatta asiaa. Toiseksi, hypoteesi on perusteltavissa ottaen huomioon ylläolevan kuvauksen suomalaisesta poliittisesta kulttuurista, ja huolimatta siitä, että mahdollisuus vaikuttaa on annettu periaatteessa kaikille.

Valtarakenteet eivät siis ole olennaisesti muuttuneet edes kansalaisyhteiskunnan piirissä. Ennen kansalaisaloitteita on vain saattanut olla tilanne, etteivät he ole saaneet ääntänsä kuuluviin niin konkreettisesti ja agendaan vaikuttaminen on ollut kiinni siitä, onko päässyt kabinetteihin mukaan. Tilanne voi toki olla myös sellainen, että kansalaisaloitteen suomat mahdollisuudet ovat – poliittisen mahdollisuusrakenteen mukaisesti – kannustaneet kansalaisaloitteen tekijää liittymään johonkin yhdistykseen ja sitä kautta ajamaan kansalaisaloitetta. Näin ollen aktiivius kansalaisjärjestössä muuttuu tekijäksi, jota kannattaa tarkastella kansalaisaloitteiden tekijöissä, vaikka se sinänsä ei yksin kerro mitään, mutta antaa todennäköiset syyt uskoa, että kansalaisaloitteen takana on suurempi yhteisö eikä vain yksittäinen kansalainen. Tällöin voidaan myös tehdä arvauksia vahvempia olettamuksia yhdistysten roolista kansalaisaloitteissa.

Tätä tukee myös valtion omissa asiakirjoissa tunnustetut tutkimustulokset koulutuksen sekä varallisuuden positiiviskorreloivasta roolista kansalaisaktiivisuuden taustatekijöinä. Aktiiviset toimijat ovat siis useammin korkeasti koulutettuja ja taloudellisesti hyvin toimeen tulevia kansalaisia. Näiden kansalaisten voidaan nähdä – suomalaisen poliittisen kulttuurin huomioon ottaen – olevan aktiivisia suurimmilta osin erilaisten yhdistysten kautta, jolloin kolmena suurimpana kansalaisaktiivisuuteen – ja näin ollen vallan käyttöön – liittyvänä tekijänä voidaan nähdä olevan koulutus, tulotaso sekä aktiivisuus erilaisissa yhdistyksissä. Yhdistysaktiivisuudella ja muilla tekijöillä on myös havaittu yhteyksiä, mutta yhdistystoiminta yksinäänkin ansaitsee paikkansa aktiivisuustekijöiden joukossa, vaikkakin hieman riippuvaisena muista kahdesta tekijästä, sillä yhdistysten roolia ei voi väheksyä suomalaisessa järjestelmässä.

Kansalaisaloitejärjestelmää voidaan kriittisesti ajateltuna kuvailla ”aktiivisen kansanosan” uudeksi työkaluksi, jolla ajetaan uudella tavalla niitä samoja asioita, joita on jo aiemmin ajettu yhdistyksissä aktiivien voimin. Tämä ns. ”uusi työkalu” –ajattelu ei kuitenkaan nähdäkseni vähennä kansalaisaloitteen periaatteellista merkitystä kansalaisten kanavana eduskuntaan, sillä se avaa pragmaattisista näkökulmista huolimatta yksilölle mahdollisuuden vaikuttamiseen.

6.1 Läpimenneiden kansalaisaloitteiden tekijät ja taustat

Tämän alaluvun tarkoituksena on esitellä viiden eduskunnalle luovutetun kansalaisaloitteen tekijöitä ja taustatietoja, jotka löytyvät kansalaisaloite.fi –palvelusta. Ensimmäistä läpimennyttä kansalaisaloitetta, joka pyrki turkistarhauksen kieltämiseen, ei käsitellä, sillä siitä ei löydy tietoja palvelusta ja viittä muuta eduskunnan päätöksentekoon asti yltänyttä aloitetta voidaan pitää riittävänä aineistona tätä tutkimusta ajatellen. Tavoitteena on tuoda esiin – mikäli mahdollista – aloitteiden taustalla tai tukena olevia yhdistyksiä ja tutkia, onko aloitteiden vastuu-/taustahenkilöillä joitain järjestösidonnaisuuksia, joita voidaan pitää merkittävänä tekijänä aloitteen tekemisen kannalta. Lisäksi kiinnitetään huomiota aloitteentekijöiden koulutukseen, sillä kuten aiemmin on todettu, koulutuksella on havaittu olevan positiivisesti korreloiva yhteys yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. Käytännöllisyyden vuoksi mikäli kuitenkin tekijöitä on paljon, keskitytään pääasiassa aloitteen edustajana toimivaan henkilöön.

6.1.1 Järkeä tekijänoikeuslakiin –aloite

Ensimmäisenä aloitteena on järkeä tekijänoikeuslakiin –aloite, joka ajaa omien sanojensa mukaan järkeä Suomen nykyiseen tekijänoikeuslakiin ja sen mahdollistamiin käytäntöihin. Sen ideana on pääasiallisesti kohtuullistaa nykyisiä tekijänoikeuslaissa olevia seikkoja ja etenkin rangaistuksia. Tarkoituksena ei siis ole laillistaa esimerkiksi nykyisellään laitonta verkkolataamista. Aloite on saanut 51 974 tuenilmausta. (Järkeä Tekijänoikeuslakiin 2013)

Järkeä tekijänoikeuslakiin-aloitteen on pannut vireille 12 henkilöä, joiden joukossa mm. Avoimen ministeriön perustanut, sen nykyinen puheenjohtaja Joonas Pekkanen ja hän toimii myös aloitteessa edustajana, eli yhteyshenkilönä, joka hoitaa käytännön asioita. Mainittakoon vertailun vuoksi, että näiden 12 henkilön joukossa oli vain yksi nainen. (ibid.) Pekkasen aktiivisuus Avoimessa ministeriössä on jo omiaan viittaamaan, että kyseessä on henkilö, joka on aktiivinen kansalaisjärjestötoimija jo valmiiksi, ja joka tekee aktiivisesti töitä tavoitteidensa eteen. Aktiivista toimijaprofiilia tukee myös

Pekkasen koulutus: Hän on koulutukseltaan kauppatieteiden maisteri sekä oikeustieteiden ylioppilas (Uusi Suomi 2014).

Järkeä tekijänoikeuslakiin-aloitte on saanut tukea kaikkien eduskuntapuolueiden nuorisjärjestöiltä, paitsi Kristillisdemokraattien nuorisjärjestöltä. Aloitteen julkisiksi tukijoiksi ovat ilmoittautuneet lisäksi useat eri alojen vaikuttajat aina yritysmaailmasta nuorisopolitiikkaan. Tukijoiden joukossa on myös monia akateemisesti koulutettuja henkilöitä. Lisäksi aloite on saanut rahallista tukea Effi ry:ltä erinäisiin kuluihin (Järkeä Tekijänoikeuslakiin-kampanjan tukijat 2013). Tässä kohtaa luonnollisesti herää kysymys, mikä on Effi. Effi ry:n verkkosivujen etusivulla kerrotaan yhdistyksestä seuraavaa:

”Electronic Frontier Finland ry on perustettu puolustamaan kansalaisten sähköisiä oikeuksia. Tällaisia ovat esim. oikeus sensuroimattomaan viestintään, kohtuullisiin käyttöehtoihin digitaalista sisältöä ostettaessa sekä vapaus kehittää ja julkaista avoimia tietokoneohjelmia.”

(Effi 2014)

Tilanne muotoutuu siis seuraavanlaiseksi: Aloitteen vireillepanijoina on useita yhteiskunnallisesti aktiiveja toimijoita ja akateemisesti koulutettuja henkilöitä ja sen edustajana on akateemisesti koulutettu yhdistysaktiivi. Aloitteen julkisiksi tukijoiksi ovat ilmoittautuneet suurin osa puolueiden nuorisjärjestöistä ja aloite on saanut rahallista tukea aihealueen asioihin keskittyneeltä yhdistykseltä.

Järkeä tekijänoikeuslakiin-aloite alkaa mainittujen seikkojen perusteella vaikuttaa hyvinkin tyypiesimerkilliseltä aktiivisen kansanosan tekemältä aloitteelta. Aloitteen yhtenä toimeenpanijana ja edustajana on akateemisesti koulutettu yhdistysaktiivi, se saa tukea useilta järjestöiltä, rahallista tukea yhdeltä, ja lisäksi monet asemansa perusteella korkeasti koulutetut henkilöt tukevat aloitetta julkisesti. Kansalaisaloite toimii siis tässä tapauksessa tietyllä tapaa uutena välineenä jo valmiiksi aktiiveille toimijoille, ja sillä on ollut käytettävissään resursseja itsensä markkinointiin.

6.1.2 Ruotsin kieli valinnaiseksi oppiaineeksi kaikilla kouluasteilla-aloite

Käytännöllisistä syistä kutsun tätä aloitetta lyhemmällä nimityksellä ruotsi vapaaehtoiseksi-aloite, jolla myös viitataan lähteeseen tekstin lomassa. Lopun lähdeviitteistä kuitenkin aloite löytyy alkuperäisellä, alaluvun otsikossa olevalla nimellä. Kampanjan verkkosivulle viitataan tavallisella käytännöllä. Ruotsi vapaaehtoiseksi-aloitteen tarkoituksena on varsinaisen nimensä mukaisesti muuttaa ruotsin kieli valinnaiseksi oppiaineeksi kaikilla kouluasteilla. Tätä perustellaan aloitteessa sillä, ettei haluta ruotsia osaamattomien joutuvan epätasa-arvoiseen asemaan jatko-opintojen ja työuran suhteen suhteessa ruotsia osaaviin. Julkiset palvelut olisi aloitteen mukaan järjestettävä niin, että ruotsinkieliset saisivat riittävää palvelua henkilöiltä, jotka osaisivat vapaaehtoispuolelta ruotsia. Aloite on saanut 62 158 tuenilmausta. (Ruotsi vapaaehtoiseksi-aloite 2014)

Ruotsi vapaaehtoiseksi-aloitteen vireillepanijana ja varaedustajana on Ilmari Rostila ja varsinaisena edustajana Heikki Orsila. Vireillepanija Ilmari Rostila asuu Tampereella, on koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden tohtori, ammatiltaan professori ja oli perussuomalaisten kunnallisvaaliehdokas Tampereella päästen läpi ja toimien Tampereen kaupunginvaltuuston perussuomalaisten ryhmän puheenjohtajana. Hän on siis luonnollisesti puolueen jäsen ja lisäksi vapaa kielivalinta ry:n puheenjohtaja (Rostila 2014). Varsinaisena edustajana toimiva Heikki Orsila asuu Sveitsissä, on koulutukseltaan tekniikan tohtori Tampereen teknillisestä yliopistosta ja työskentelee Googlella (Orsila 2014) sekä toimii vapaa kielivalinta ry:n hallituksessa

Aloitteen molemmat vastuuhenkilöt ovat siis tohtorikoulutettuja miehiä, joista Rostila toimii professorina. Lisäksi molemmat toimivat vapaa kielivalinta ry:n hallituksessa. Rostila on tämän lisäksi mukana poliittisessa toiminnassa, toimien Tampereen kaupunginvaltuustossa Perussuomalaisten ryhmässä ja on puolueen jäsen. Orsilan puoluesidonnaisuuksista ei löytynyt tietoja sen enempää. Aloite on lisäksi saanut taloudellista tukea neljältä eri taholta, joista kolme on yhteiskunnallisiin asioihin kantaottavia yhdistyksiä: Perussuomalaiset Nuoret, Vapaa Kielivalinta ry sekä Suomalaisuuden liitto. Lisäksi Heikki Orsila on tukenut kampanjaa omista rahoistaan. Ruotsivapaaehtoiseksi.fi -verkkosivun etusivulla lisäksi mainitaan tukijaksi Kokoomuksen nuorten liitto (Ruotsivapaaehtoiseksi.fi 2014), mutta erikseen ei mainita, onko tämän yhdistyksen tuki ollut materiaalista vai lähinnä aineetonta.

Myös ruotsi vapaaehtoiseksi-aloite noudattaa samaa tyyppiesimerkillistä aktiivisuuskaavaa: Tekijät akateemisesti koulutettuja, taustatukena useita yhteiskunnallisia yhdistyksiä, joista suurin osa on tukenut aloitteen kampanjaa rahallisesti sekä mahdollisesti myös muuten. Tämänkin kansalaisaloitteen voidaan nähdä toimineen enemmänkin uutena välineenä jo valmiiksi aktiivisille toimijoille.

6.1.3 Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista

Viidestä eduskunnalle luovutetusta kansalaisaloitteesta kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista on ehdottomasti eniten julkisuutta saanut ja keskustelua aiheuttanut. Se on saanut 166 851 tuenilmausta, mennen näin ollen läpi toistaiseksi suurimmalla. Aloite vaatii yhdenvertaisuutta lain edessä avioliittoasiassa, eli samaa sukupuolta olevien pariin avioliiton mahdollistamista. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013)

Kansalaisaloitteen tasa-arvoisesta avioliittolaista on pannut vireille yhdeksän henkilöä, joista neljä ovat naisia. Aloitteen edustaja ja varaedustajat ovat kaikki naisia. Koska vireillepanijoita on paljon, keskityn aloitteentekijöiden taustoissa edustajan sekä varaedustajien taustoihin. Aloitteen toisena varaedustajana toimii Milla Halme. Halme on koulutukseltaan hallintotieteiden maisteri ja hän on toiminut aiemmin mm. Suomen Lukiolaisten Liitto ry:n sosiaalipoliittisena asiantuntijana (Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut 2013). Aloitetta varten käynnistettiin Tahdon2013-kampanja ja sen taustalla toimii Tasa-arvoinen Suomi ry, joka on perustettu vuonna 2012 (Tahdon2013.fi 2013; Tasa-arvoinen Suomi ry. 2012). Tahdon 2013-kampanjassa Halme toimii poliittisen vaikuttamisen koordinaattorina. Milla Halmeen kohdalla täytyvät siis aktiivisen kansalaisen kriteerit melko kokonaisvaltaisesti.

Toisena varaedustajana toimiva Anna Saarela on koulutukseltaan oikeustieteen maisteri Helsingin yliopistosta ja on tehnyt gradunsa myös kansalaisaloitteista suoran demokratian välineenä (Saarela 2013). Kysyttäessä hänen taustojaan hän mainitsi osallistuneensa opiskeluaikanaan satunnaisesti ihmisoikeusjärjestöjen toimintaan ja työskennelleensä eduskunta-avustajana, muttei hänellä ole mitään järjestäytyntä järjestötaustaa eikä hän ole ollut varsinaisesti aktiivinen puolueessa. Saarelaa ei mainita Tahdon2013-kampanjan vastuuhenkilönä missään tehtävässä, mutta hän toimii kuitenkin kansalaisaloitteen varaedustajana. (Kalske & Saarela 2014)

Tasa-arvoisen avioliittolakialoitteen varsinaisena edustajana toimiva Senni Moilanen toimii myös Tahdon2013-kampanjassa puheenjohtajana (Tahdon2013.fi 2013). Moilanen opiskelee Twitter-profiilinsa mukaan kansainvälistä oikeutta, toimii Trasek ry:n hallituksen varajäsenenä (Moilanen 2014) sekä HeSeta ry:n Helsinki Pride 2014-tapahtumatuottajana (HeSeta ry. 2014). Trasek ry:n tarkoitus on edistää sukupuolisen tasavertaisuuden toteutumista yhteiskunnassa erilaisin keinoin ja puolustaa sukupuolivähemmistöjen oikeuksia erityisesti hoidonsaannin saralla (Trasek ry. 2014). LinkedIn-profiilinsa mukaan Moilanen on myös toiminut Tallinnan suomalaiset opiskelijat ry:n hallituksessa sekä puheenjohtajana (Moilanen 2014). Mikäli verrataan esille tuotuihin aktiivityypin piirteisiin, Moilasessa yhdistyy korkeakoulutus sekä yhdistysaktiivisuus.

Aloite itsessään on saanut taloudellista tukea ainakin Euroopan komission tuella, ja Tahdon2013- sivuston etusivulla pääyhteistyökumppaneiksi mainitaan Seta, Amnesty International, Avoin Ministeriö, Trasek, Sateenkaariperheet ry, Regnbagsankan sekä Euroopan unionin nuorisotoimintaohjelma Youth in Action. Lisäksi verkkosivujen ”me tahdomme”-osiossa on lueteltu useita eri tahoja, jotka tukevat Tahdon2013-kampanjaa ja tätä kautta aloitetta. Näiden tahojen joukossa on mm. lähes kaikki suomalaiset ylioppilaskunnat, Suomen Ylioppilaskuntien Liitto SYL, useita ammattiliittoja sekä muita yhdistyksiä. Lisäksi verkkosivujen Tahdon-lähettiläät-osiossa useat julkisuuden henkilöt ovat ilmaisseet tukensa kampanjalle, ja monet ovat ryhtyneet kampanjan ns. Tahdon-lähettiläiksi (Tahdon2013 2013).

Tasa-arvoista avioliittolakialoitetta on myös käsitelty laajasti tiedotusvälineissä, ja viimeisin käänne aloitteen käsittelyssä oli, että lakivaliokunta esittää aloitteen hylkäämistä. Tämä on herättänyt vastustusta ja kummeksuntaa vähintään eduskunnan ulkopuolella, esimerkiksi Helsinki Pride-kulkue yli kaksinkertaisti osallistujamääränsä (HS 28.6.2014) ja monet ihmisoikeusaktiivit ottivat kantaa ja moittivat lakivaliokunnan päätöstä nähden, että tasa-arvoinen avioliittolaki on jo ihmisoikeus- ja syrjintäkysymys (HS 27.6.2014). Helsingin Sanomien verkkosivujen näkökulma-palstalla politiikantoinnittaja Martta Nieminen totesi myös, että Kokoomuksen puheenjohtaja, pääministeri Alexander Stubb sekä SDP:n puheenjohtaja, valtionvarainministeri Antti Rinne ovat ottaneet kantaa tasa-arvoisen avioliittolain puolesta lakivaliokunnan päätöksen jälkeen (Nieminen 2014). Tämän voidaan sinänsä nähdä lisäävän aloitteen

saamaa tukea, tosin lakivaliokunnan päätöksessä kolme neljästä Kokoomuksen valiokuntajäsenestä äänesti aloitetta vastaan (Yle 25.6.2014).

Esiin tuotujen seikkojen perusteella voidaan todeta, että kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista tukee hypoteesia aktiivisten ihmisten työkalusta, joiden avulla aktiivit sekä yhdistykset voivat vaikuttaa politiikan agendaan. Aloitteen vastuuhenkilöt ovat akateemisesti koulutettuja järjestöaktiiveja ja aloite on saanut tukea useilta yhdistyksiltä ja kansalaisjärjestöiltä ja sitä tukevat myös ylioppilaskunnat. Tietyllä tapaa aloitteen laaja-alainen tuki herättää ajatuksen siitä, että aloitteen takana voi olla jo muunlaisiakin ihmisiä kuin stereotyyppisiä aktiiveja. Kuitenkin aloitetta tukevien tahojen luettelo viittaa vahvasti korkeakoulutaustaisten nuorten ja muiden akateemisesti koulutettujen tukeen. Ammattiliittojen näkyvä tuki tosin sekoittaa tätä kuvaa osittain, sillä niiden jäsenet eivät välttämättä ole johdonmukaisesti korkeakoulutettuja. Tasa-arvoisen avioliittolakialoitteen kohdalla voidaan päästä tulokseen, jossa kansan enemmistö aidosti saattaa haluta jonkin asian toteutumista poliittisessa päätöksenteossa ja näin ollen toteuttaa kansalaisaloitteen periaatteellisen tärkeää tehtävää, ja samalla on osoitus siitä, että kansalaisaloite on jollain tavalla muokannut yhteiskunnallisia valtasuhteita.

6.1.4 Energiatodistuslain muuttaminen

Neljäntenä läpimenneenä esimerkkinä on kansalaisaloite energiatodistuslain muuttamisesta. Aloite on saanut 62 211 tuenilmausta. Energiatodistuslain muuttaminen-aloitteen tarkoituksena on – hieman tautologisesti – energiatodistuslain muuttaminen siten, ettei nykyisessä lainsäädännössä olevia energiamuotokertoimia huomioitaisi laadittaessa energiatodistusta ennen vuotta 2008 rakennetuille omakotitaloille (Energiatodistuslain muuttaminen 2014).

Aloitteen vastuuhenkilöinä on kaksi miestä ja yksi nainen, joista mainitut miehet toimivat edustajana sekä varaedustajana, naisen ollessa aloitteen vireillepanija. Kaikki kolme henkilöä ovat Omakotiliiton työntekijöitä, edustaen liiton ylintä johtoa. Vireillepanija Kaija Savolainen on aloittanut Omakotiliiton toiminnanjohtajana vuonna 2012 ja on koulutukseltaan kauppatieteiden maisteri. Toiminnanjohtajuuden lisäksi Savolaisella on yhdistystoiminnasta historiaa muutenkin, sillä hän on toiminut Suomen Autokoululiiton toimitusjohtajana sekä Liikenneturvallisuuden edistämissäätön

asiamiehenä (Omakotiliitto 2012). Aloitteen edustajana toimiva Juha Saarimäki on koulutukseltaan lakimies ja toimii Omakotiliiton järjestöpäällikkönä (HS 7.7.2013, Omakotiliitto 2013). Varaedustajana toimiva Olli-Pekka Laine vastaavasti on Omakotiliiton edunvalvonta- ja viestintäpäällikkö sekä Omakotilehden päätoimittaja. (Omakotiliitto 2014) Aloitteen vastuuhenkilöiltä tiedusteltiin taustoja sähköpostitse, mutta heiltä ei saatu vastausta.

Jo aloitteen tekstissä mainitaan, että energiatodistuslain muuttaminen-aloite on Omakotiliiton tekemä aloite (Energiatodistuslain muuttaminen 2014) ja eittämättä vastuuhenkilöiden valikoituminen liiton johtotehtävistä heijastelee tätä. Kyseessä on myös ensimmäinen aloite, joka suoranaisesti mainitsee, ettei aloitetta ole tehnyt sinänsä yksityishenkilöt vaan nimenomaan liitto. Kyseessä olevan aloitteen tapauksessa tätä voidaan pitää merkittävänä, sillä Omakotiliitolla on 75 000 jäsentä (Omakotiliitto 2014), mikä riittäisi varsin hyvin kansalaisaloitteen läpimenoon, mikäli yhdistys onnistuisi mobilisoimaan jäseniään. Lisäksi se mainitsee itsestään seuraavaa:

”Suomen Omakotiliitto ry on alan ainut valtakunnallinen pientaloasukkaiden ja vapaa-ajan asukkaiden edunvalvonta- ja palvelujärjestö, joka edistää pientalovaltaista elämänmuotoa. Omakotiliitto on puoluepoliittisesti sitoutumaton ja siihen kuuluu 261 paikallisyhdistyksen kautta jo yli 75 000 henkilöjäsentä.”

(ibid.)

Energiatodistuslain muuttaminen-aloitteen on siis tehnyt yhdistys, joka identifioituu omakotiasujien etujärjestöksi ja jonka jäsenistö riittää jo yksinään kansalaisaloitteen läpimenoon ja jolla on todennäköisesti hyvät mahdollisuudet markkinoida aloitettaan jäsenistölleen, joista eittämättä monilla on asiaan liittyen taloudellisia intressejä (ks. esim. Kauppalehti 1.10.2013).

Kuitenkin myös aloitteen vastuuhenkilöiden koulutukset ja työskentely jopa ammatikseen yhdistyksessä viittaavat aktiivisen kansalaisen stereotypiaan. Aloitteen vastuuhenkilöt ovat kaikki korkeakoulutettuja ja kaikilla on taustaa aktiivisesta yhdistystoiminnasta.

Vaikka aloitteen kohdalla lukee, ettei aloite saa taloudellista tukea (Energiatodistuslain muuttaminen 2014), on oletettavaa, että sillä on joka tapauksessa jo Omakotiliiton tuki,

pitäen sisällään mahdolliset taloudelliset resurssit. Muilla tavoin aloitteen tukijoina on joitain julkisuuden henkilöitä, kansanedustaja Antti Kaikkonen (kesk.) sekä muutamia erilaisia yhdistyksiä, mm. Sähkölämmitysfoorumi ry, Energiateollisuus ry sekä Suomen Kiinteistöväälittäjäliitto ry ja Maanomistajain liitto (Omakotiliitto 2013).

Energiatodistuslain muuttaminen-aloite täyttää suurimmilta osin hyvin tyypillisen aktiivisuuden kaavan. Jo se tosiasia, että koko aloite on Omakotiliiton tekemä viittaa yhdistysten edelleen voimakkaaseen rooliin kansalaisvaikuttamisen saralla. Omakotiliiton tuen lisäksi aloitteella on useita muita yhdistyksiä tukemassa aloitetta, joten yhdistysten rooli ja resurssit korostuvat entisestään. Julkisuuden henkilöiden tukea vastaavasti ei kauheammin ole, vaikka Antti Kaikkosen tuki kansanedustajana tuo mukaan epämääräisen määrän poliittista tukea, ja voidaan tulkita poliittisten irtopisteiden kalasteluna (siitäkin huolimatta, että Kaikkonen aidosti kannattaisi aloitetta), sillä Keskustapuolue ei ole asian suhteen ollut laajemmin aktiivinen. Vaikka aloitteentekijöiden taustojen rooli jää tämän aloitteen tapauksessa vähäiseksi, on kuitenkin huomattava, että kaikki kolme vastuuhenkilöä ovat korkeasti koulutettuja ja hyvin toimeentulevia kansalaisia, joilla on tämän lisäksi taustaa järjestötoiminnassa jo aiemmin.

Kyseessä oleva aloite voidaan hyvinkin luokitella valmiiksi aktiivisen ryhmän välineeksi ajaa etujaan. Tämä on perusteltavissa sillä, että Omakotiliitto on lähtenyt liittona ajamaan aloitetta ja sen johtohenkilöt – kolme korkeasti koulutettua – ovat määritettyjä aloitteen vastuuhenkilöiksi. Aloite saa myös resurssinsa ja – todennäköisesti – suuren osan kannatuskunnastaan liiton jäsenistöstä, jotka voidaan olettaa suurimmilta osin hyvätuloisiksi sillä perusteella, että heillä on varaa omakotiasumiseen. Aloitteen taustoissa yhdistyy siis yhdistyksen rooli ja resurssit, yhdistysaktiivisuus, hieman taustalle jäävänä korkeakoulutus ja hyvä toimeentulo.

6.1.5 Rattijuoppouden rangaistuksia on tiukennettava

Rattijuoppouden rangaistuksia on tiukennettava-aloite on viimeinen viidestä läpimenneestä, joiden taustoja käsitellään. Aloitteen vastuuhenkilöinä toimivat Jorma ja Sanna Soninen, ja aloite on saanut 62 835 tuenilmausta. (Rattijuoppojen rangaistuksia on tiukennettava 2014) Aloitteen tekijöiltä tiedusteltiin aloitteen taustafaktoja, mutta

heiltä ei tullut vastausta kirjoitusprosessin aikana, joten asiaa käsitellään julkisuudessa olleiden tietojen pohjalta.

Aloite on poikkeuksellinen verrattuna muihin neljään aloitteeseen siinä, ettei sen taustalla näytä olevan mitään yhdistystä eikä se ole saanut minkäänlaista taloudellista tukea, vaan mitä ilmeisimmin vastuuhenkilöt ovat todella tehneet aloitteen täysin omina itsinään, omilla motiiveillaan ja luottaneet omaan aktiivisuuteensa. Tämänlaiseen tilanteeseen viittaa myös aloitteeseen liittyvä uutisointi, jossa korostetaan aloitteen tekijöiden kokeneen perheessään tragedian rattijuoppouden takia ja rattijuopon tuomion alennuttua Itä-Suomen hovioikeudessa he päättivät tehdä kansalaisaloitteen, koska kokivat oikeuksiaan ja oikeustajuaan loukatun vakavasti (HS 30.1.2014, Yle 31.1.2014).

Vaikkei aloite olekaan saanut sinänsä tukea erilaisilta yhdistyksiltä, eikä näin ollen voida olettaa sen markkinointiin olleen käytössä kovinkaan paljoa resursseja, jos lainkaan, muotoutuu sen menestyksen ratkaisevaksi tekijäksi oletettavasti aktiivisuus. Yllä lainatuissa uutisartikkeleissa molemmissa mainittiin aloitteentekijä Jorma Sonnisen tytär Hanna, jonka aktiivisuus sosiaalisessa mediassa muotoutui ratkaisevaksi lopputulosta ajatellen. Hanna toi tarinansa julki eri blogikirjoittajille ja sosiaalisessa mediassa erilaisissa Facebook-ryhmissä pyytäen jakamaan sitä eteenpäin ja vetosi ihmisiin aloitteen allekirjoittamiseksi. (HS 30.1.2014, Yle 31.1.2014)

Toinen merkittävä tekijä aloitteen suosiolle on todennäköisesti ollut sen saama julkisuus, sillä monet tiedotusvälineet uutisoivat aloitteen taustalla olevasta tapauksesta (esim. IL 22.8.2013, SS 10.9.2013). Tiedotusvälineiden uutiskynnyksen ylittämisen periaatteita ei ole tarpeen käsitellä tässä kuitenkaan. Riittävä tieto on se, että tapauksesta on uutisoitu sekä valtakunnallisissa että paikallisissa tiedotusvälineissä ja suurilta osin sosiaalisen median aktiivisuuden ja tiedotusvälineiden uutisoinnin kautta aloite sai riittävän kannatuksen läpimenoon.

Aloite on erittäin mielenkiintoinen poikkeus, sillä taustatiedot huomioon ottaen se edustaa todellista kansalaisvaikuttamisen muotoa, johon kansalaisaloitejärjestelmällä on pyritty. Kansalaisaloite on tässä tapauksessa yksittäisten kansalaisten tekemä aloite, jolla he haluavat vaikuttaa poliittisen agendaan. Henkilökohtaisen tragedian aiheuttama motivaatio aloitteen tekemiseen on äärimmäisen valitettavaa, mutta muuten aloite edustaa eräänlaista kansalaisvaikuttamisen ideaali-arkkityyppiä, eli aloite ei ole vain valmiiksi aktiivisten työkalu, vaan kansan käyttämä poliittisen vaikuttamisen väline.

Kyseessä olevan aloitteen tapauksessa ratkaiseviksi tekijöiksi muodostuvat aktiivisuus sosiaalisessa mediassa sekä aloitteen uutiskynnyksen ylitys. Vaikka sinänsä blogikirjoittajien voidaan väittää erilaisin perustein kuuluvan aktiiviseen kansanosaan, on kuitenkin aloite itsessään tullut ns. ruohonjuuritasolta ilman minkäänlaisten klassisten aktiivisuusrakenteiden kuten yhdistysten auttavaa tukea resurssein tai muilla tavoin.

Rattijuoppouden rangaistuksia on tiukennettava-aloite edustaa siis kansalaisaloitejärjestelmän periaatteellisen tarkoituksen ainakin yhtä onnistumista, sillä se on onnistunut keräämään kansalaisia osallistumaan poliittiseen prosessiin ruohonjuuritasolla.

6.2 Rauenneiden kansalaisaloitteiden tekijät ja taustat

Tässä alaluvussa on tarkoitus tutkia kolmen rauenneen kansalaisaloitteen taustoja. Rauenneita aloitteita tutkitaan siksi, että saataisiin jonkinlainen – edes pinnallinen – laadullinen aspekti siihen, onko onnistuneiden ja epäonnistuneiden kansalaisaloitteiden taustoissa jotain olennaisesti erilaista. Kolme tutkittavaa aloitetta on valittu tuenilmausten määrän perusteella siten, että yksi on saanut noin 30 000 tuenilmausta, toinen noin 20 000 ja kolmas noin 10 000 tuenilmausta. Nämä kolme kansalaisaloitetta ovat valikoituneet ensinnäkin kannatusmääriensä mukaan ylläolevasti, mutta muuten satunnaisesti valitsemalla. Kannatusmäärän valinnalla on pyritty siihen, että saataisiin tutkittua, onko enemmän kannatusta saaneissa aloitteissa jotain olennaista eroa vähemmän kannatusta saaneisiin niiden taustatekijöiden perusteella. Kaikkien kansalaisaloitteiden taustojen selvitys olisi mahdollisesti hedelmällinen aihe jatkotutkimusta ajatellen, muttei siihen ole tässä työssä mahdollisuuksia.

6.2.1 ENERGIAJUOMAT K16 – Kansalaisaloite energijuomien myynnin kieltämisestä alle 16-vuotiaille

Kaksiosaisen nimensä vuoksi viitataan tähän aloitteeseen tekstissä ja lähdeviitteissä nimellä ”Energijuomat K16”. Energijuomat K16-aloite on saanut 31 964

tuenilmausta, ja täten se on rauennut eikä edennyt eduskunnan päätöksentekoon. Aloitteen tavoite on jälleen hyvin yksi yhteen nimen kanssa, eli energiajuomien myynti halutaan kieltää alle 16-vuotiailta, kun nyt kieltö koskee alle 15-vuotiaita. Tätä perustellaan kofeiinin erilaisilla haittavaikutuksilla, hampaiden vaurioitumisella sekä vanhempien huolestuneisuudella energiajuomien pakkauksien rinnastumisesta alkoholituotteiden pakkauksiin. Aloitteen vastuuhenkilöinä toimivat Tuomas Kurttila sekä Micaela Romantschuk-Pietilä. (Energiajuomat K16 2013)

Vaikkei aloitteen tekstissä sitä sanotakaan suoraan, aloitteen taustalla ovat Vanhempainliitto sekä Förbundet Hem och Skola i Finland. Tätä oletusta tukevat ensinnäkin se, että Tuomas Kurttila oli kansalaisaloitteen aikaan Vanhempainliiton toiminnanjohtaja samoin kuin Micaela Romantschuk-Pietilä Förbundet Hem och Skola i Finlandin toiminnanjohtaja (*verksamhetsledare*) ja Vanhempainliiton verkkosivuilla uutisoidaan kansalaisaloitteesta mainiten molemmat tahot (Vanhempainliitto 2012). Lisäksi Avoin Ministeriö uutisoi aloitteen käynnistäjätahoiksi eksplisiittisesti nämä kaksi yhdistystä (Avoin Ministeriö 2012).

Tuomas Kurttila on koulutukseltaan hallintotieteiden sekä teologian maisteri ja hänellä on taustaa paitsi Vanhempainliiton toiminnanjohtajana, mutta myös pääsihteerinä nuorisojärjestöjen ja nuorisotyön palvelujärjestöjen avustus- ja arviointitoimikunnassa, pääsihteerinä valtion nuorisoasiain neuvottelukunnassa ja hän on kirjoittanut artikkeleita lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikasta. (STM 2014)

Toisesta vastuuhenkilöstä Micaela Romantschuk-Pietilästä löytyy harmillisen vähän tietoja muuta kuin, että hän on Förbundet Hem och Skola i Finlandin toiminnanjohtaja (Förbundet Hem och Skola i Finland 2014). Romantschuk-Pietilän LinkedIn-profiilista tosin selviää, että hän on kasvatustieteen maisteri (*ped.mag.*) Åbo Akademista ja on toiminut alle vuoden verran luokanopettajana ja Arcada-ammattikorkeakoulussa projektijohtajana kahden vuoden verran (Romantschuk-Pietilä 2014).

Aloite ei välttämättä ole saanut sen kummempaa taloudellista tukea, kuten aloitteessa lukeekin, mutta sen taustalla on epäilemättä Vanhempainliitto ja Förbundet Hem och Skola i Finland. On siis oletettavaa, että aloitteella on takanaan näiden kahden yhdistyksen tuki. Vanhempainliitto on eri kouluissa ja päiväkodeissa toimivien vanhempainyhdistysten yhteistyöjärjestö, jonka jäsenenä on verkkosivujensa mukaan lähes 1400 vanhempainyhdistystä sekä joitain alueellisia jäsenyhdistyksiä

(Vanhempainliitto 2014). Förbundet Hem och Skola i Finlandilla on jäseniä 237 järjestön verran ja sitä voidaan pitää Vanhempainliittoa vastaavana toimijana, mutta vain ruotsin kielellä (Förbundet Hem och Skola i Finland 2014).

Aloitteen tilanne on hieman vastaava kuin energiatodistuslain muuttamisen aloitteella. Aloitteen taustalla on kaksi yhdistystä, ja tätä kautta niiden toiminnanjohtajat ovat aloitteen vastuuhenkilöitä. Toiminnanjohtajat ovat ehkäpä vähemmän yllättäen korkeakoulutettuja, joista ainakin toisella on taustaa aktiivisuudesta nimenomaan nuorisasioissa. Toisen taustoja ei ikävä kyllä paljoa selvinnyt ja suurin osa uutisoinnista liittyi aloitteeseen, eikä niissä mainittu mahdollista koulutustaustaa. Vaikka tilanne on jokseenkin samanlainen kuin energiatodistuslain muuttamisen aloitteella, on joitain eroja kuitenkin havaittavissa. Ensinnäkin Energiajuomat K16-aloitetta on markkinoitu vähemmän, mikä perustuu siihen, ettei siitä löydy ainakaan yhtä paljoa tietoa verkosta hakiessa. Toiseksi, aloitteen taustayhdistykset ovat yhteistyöjärjestöjä, joilla on siis yhdistysjäseniä eikä henkilöjäseniä, mikä voi merkitä sitä, että vaikka mahdollisesti yhdistysten henkilöjäsenmäärä ylittäisi 50 000 rajan, on tieto voinut jäädä kulkematta yksilöille asti.

Spekulaatioita aloitteen epäonnistumisesta voidaan esittää hyvinkin paljon, mutta tilanne on se, että aktiivinen kansanosaa on tehnyt aloitteen yhdistystuella, muttei se ole mennyt läpi. Katse voidaan mahdollisesti tällöin kohdistaa jäsenistöön, jonka sosioekonomisen aseman voidaan olettaa olevan heterogeenisempi kuin mitä esimerkiksi Omakotiliitolla, sillä vanhemmuus ja koulutus Suomessa ei katso varallisuutta.

6.2.2 Kansalaisaloite vanhemmuuden kustannusten tasaamisesta

Toisena rauenneena kansalaisaloitteena käsittelen 20 925 tuenilmausta saaneen kansalaisaloitteen vanhemmuuden kustannusten tasaamisesta. Käytän tekstin viitteissä tästä nimitystä vanhemmuusaloite, lähdeviitteissä koko nimellä. Aloitteen tavoitteena on tasata vanhemmuuden kustannuksia, sillä vanhemmuuden kustannukset ovat rasite naisia työllistävillä aloilla. Aloitteen tavoitteena on se, etteivät yritykset joutuisi maksamaan vanhemmuuden kustannuksia vaan se jakautuisi molempien vanhempien työnantajille ja tätä kautta etenkin nuoret miehet ja naiset olisivat tasa-arvoisemmassa

asemassa työnhaussa. Aloitteen vireillepanija on Heli Järvinen ja vastuuhenkilöinä toimivat Kaarina Jokinen sekä Seija Estlander. (Vanhemmuusaloite 2013).

Heli Järvinen on koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden maisteri Tampereen yliopistosta ja viestinnän opettaja. Hän työskentelee Suomen Yrittäjänaiset ry:ssä toimitusjohtajana (Suomen Yrittäjänaiset 2011). Järvinen on toiminut myös kansanedustajana vaalikaudella 2007-2011 Vihreiden listoilta, ja hänellä on vyöllään useita luottamustehtäviä, joista useimmat sijoittuvat ajallisesti kansanedustaja-aikaan. (Eduskunta.fi 2013)

Kaarina Jokinen vastaavasti toimi Suomen Yrittäjänaisien hallituksen puheenjohtajana kuusi vuotta ollen puheenjohtaja myös aloitteen aikaan. Jokinen on koulutukseltaan metsätalousinsinööri ja on kotoisin Asikkalasta ja toimii yrittäjänä metsäalalla (Kauppalehti 2011, Uusi Suomi 2011). Jokinen on ollut kunnallisvaaliehdokkaana kotikunnassaan Asikkalassa ja toimii Oriveden Kokoomuksen yhtenä luottamushenkilönä (Uusi Suomi 2011, Oriveden Kokoomus 2014).

Seija Estlander on koulutukseltaan valtiotieteen maisteri ja hän on kansalaisaloitteen aikaan toiminut Suomen Yrittäjänaisien varapuheenjohtajana. Estlander on toiminut erilaisissa luottamustehtävien omaisissa asiantuntijatehtävissä eri paikoissa, mutta varsinainen yhdistysaktiivisuus on tapahtunut nimenomaan yrittäjänaisien keskuudessa. (Estlander 2013)

Kaikkien vastuuhenkilöiden ollessa aloitteen aikaan Suomen Yrittäjänaiset ry:n ylimpiä johtohenkilöitä, lienee melko lailla selvää, että aloitteen taustalla on nimenomaan Suomen Yrittäjänaiset. Tämän oletuksen vahvistaa mm. Helsingin Sanomien uutinen, jossa kerrottiin siitä, ettei aloite etene eduskunnalle asti (HS 24.7.2013). Suomen Yrittäjänaiset kuvailee itseään verkkosivuillaan seuraavasti:

”Suomen Yrittäjänaiset on valtakunnallinen etujärjestö, joka ajaa yrittäjänaisien taloudellisia ja yhteiskunnallisia etuja. Se on naisyrittäjyyden asiantuntemusta edustava itsenäinen kattojärjestö, johon kuuluu liki 80 paikallisyhdistystä ja noin 7000 jäsentä.”

(Suomen Yrittäjänaiset 2014)

Mainittakoon, että Helsingin Sanomien uutisoinnissa mainitaan aloitteen ehdotukseksi, että kustannukset jaettaisiin tasan isän ja äidin työnantajien välillä. Tämä ei kuitenkaan nähdäkseni pidä paikkaansa, sillä aloitetekstissä ehdotetaan:

”[...] Kolme keskeisintä kuluerää ovat raskaudenaikaiset sairauspoissaolot, äitiyslomalla kertyvät lomarahat sekä sairaan lapsen hoitokulut. Siksi

a) on aika siirtää vauvoista aiheutuvat vanhemmuuden kulut kaikkien yhteisesti maksettaviksi, sillä vauvat eivät aiheudu yrityksen toiminnasta [...]”

(Vanhemmuusaloite 2013)

Ja todetaan vielä myöhemmin:

”Ruotsissa asia on ratkaistu jo vuosia sitten tasaamalla vanhemmuuden kulut verovaroin. Nyt meidän on aika saada vanhemmuuden kulut maksettaviksi samalla tavoin kuin rahoitamme päivähoidon, koulutuksen, tiet ja kirjastot, sillä vauvat ovat yhteinen tulevaisuuden turvamme.”

(Ibid.)

Asia on mielestäni tuotava esiin osoituksena siitä, että vaikka tässä työssä käytänkin usein Helsingin Sanomien uutisointia lähteenä, on se toisinaan harhaanjohtavaa, tai jopa virheellistä, kuten tämä tapaus osoittaa. Kuitenkin sen rooli laaja-alaisena uutismedianana on sen verran merkittävä, että näistä huolimatta Helsingin Sanomia käytän edelleen lähteenä uutisoinnissa, tosin pääasiallisesti pyrin tukeutumaan virallisuonteisempiin tai lähempänä kohdetta oleviin lähteisiin.

Aloitteen vastuuhenkilöinä on kolme naista, joista kaksi ovat korkeakoulutettuja ja kaikki eri tasoilla aktiivisia vaikuttajia, tosin tämä seikka jäänee jälleen taustalle, sillä aloitteen aktivoiva toimija on yhdistys. Taustalla oleva yhdistys, Suomen Yrittäjänaiset on valtakunnallinen etujärjestö, joka ajaa yrittäjänaisien taloudellisia ja yhteiskunnallisia etuja, ja jolla on noin 7000 jäsentä. Kuitenkin aloite epäonnistui, vaikka lähtökohdat olivat jokseenkin yhteneväiset monen onnistuneen aloitteen kanssa.

Eräs syy voi piillä yhdistyksen jäsenmäärässä: Suomen Yrittäjänaisilla on vain 7000 jäsentä, mikä ei riitä läheskään aloitteen läpimenoa, tosin aloite sai yli 20 000 tuenilmausta, eli tuenilmauksia on pakosti saatu oman viiteryhmän ulkopuolelta,

mahdollisesti muilta yrittäjiltä. Suomen Yrittäjänäisten vuoden 2013 puheenjohtaja Kaarina Jokinen kertoi aiemmin viitatussa Helsingin Sanomien uutisessa aloitteen epäonnistumisen syyksi ”vanhan vastakkainasettelun työväen ja yrittäjien välillä” ja ihmettelevänsä etteivät ihmiset tajua omia etujaan. Hän myös totesi asiaa vaikeuttaneen se, että työntekijäjärjestöt eivät ole tukeneet aloitetta ja työntekijöiksi identifioituneet eivät allekirjoita myöskään (HS 24.7.2013). Tässä tapauksessa voi siis olla, etteivät kansalaiset yksinkertaisesti kokeneet aloitetta kannattamisen arvoiseksi.

6.2.3 Aloite eduskunnalle eutanasiaalainsäädännön valmisteluun ryhtymisestä

Viimeisenä käsiteltävää aloitetta kutsun viitteissä sekä lopun lähdeluettelossa nimellä Eutanasia-aloite. Eutanasia-aloitteessa vaaditaan eduskunnan ryhtyvän lainvalmisteluun, joka tähtää aktiivisen kuolinavun sallimiseen tietyissä tilanteissa. Aloitteessa mainitaan erilaisia tapauksia, joissa eutanasia olisi sallittava. Perusteluina mainitaan pääasiassa itsemääräämisoikeus omaan kehoon. Aloite on saanut 10 016 tuenilmausta, ja sen vastuuhenkilöinä toimivat Kari Viholainen sekä Tarja Tapaninaho. (Eutanasia-aloite 2013)

Aloitteen varsinainen edustaja Kari Viholainen on kotoisin Oulusta, ammatiltaan sairaanhoitaja, ja kuvailee itseään kiinnostuneeksi yhteiskunnallisista asioista, kuntapäätäjäkokemusta omaavaksi, nykyiseksi mielipidevaikuttajaksi ja kansalaisaktiiviksi (Uusi Suomi 2014). Hän on toiminut ilmeisesti Vihreiden kunnanvaltuutettuna Haukiputaalla ja on ainakin kerran loikannut Kokoomukseen, tosin sittemmin ilmeisesti jälleen Vihreiden jäsen (Kaleva 20.9.2010, Vihreät 2012).

Aloitteen varaedustaja Tarja Tapaninaho on myöskin Oulusta kotoisin, ja hän on ammatiltaan perushoitaja. Tapaninaho on ollut Vihreiden ehdokkaana ainakin kunnallisvaaleissa 2012. Kuten Viholaisesta, myöskään Tapaninahosta ei löydy juurikaan taustatietoja sen enempää. (Yle 2012)

Aloite ei saanut taloudellista tukea, eikä sen takana vaikuta olevan erityisesti mitään yhdistystä, vaikkakin Vihreiden puoluekokous otti myönteisen kannan eutanasiaa kohtaan vuonna 2012 (Yle 20.5.2012). Mielenkiintoinen nyanssi on kuitenkin, että vaikuttaa siltä, ettei kansalaisaloitteen aihe ole suinkaan Viholaisen ja Tapaninahon oma

ajatus, vaan he ovat saaneet ajatuksen Exitus ry:n ideasta, jonka kyseinen yhdistys on toimittanut Avoimen Ministeriön verkkosivuille. Tätä ajatusrakennelmaa tukee myös se, että varsinaisessa aloitetekstissä on useita kohtia suoraan lainattuna Exitus ry:n ideasta ja idea on päivätty ennen aloitteen vireilletuloa. Lisäksi Eutanasia-aloitteen edustaja Kari Viholainen on kommentoinut tätä ideaa tiedustellen, missä vaiheessa se on, mikä on melko pätevä todiste siitä, että jonkinlainen yhteys on. Mahdollista on myös aloitteentekijöiden halu kerätä poliittisia irtopisteitä, mutta taustamotiivit jäävät joka tapauksessa auki. (Avoin Ministeriö 2012)

Exitus ry on verkkosivujensa mukaan ”*aatteellinen, poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton yhdistys. Pää tavoitteenamme on myötävaikuttaa siihen, että Suomeen saadaan aktiivisen eutanasian salliva laki*” (Exitus ry 2014). Lisäksi yhdistys mainitsee juuri itsensä asettaneen aloitteen Avoimen Ministeriön sivuille kansalaisaloitteen muotoon tehtäväksi, mikä viittaisi siihen, että juuri Exitus ry olisi aloitteen taustalla, mitä voidaan pitää sen tavoitteiden perusteella melko todennäköisenä (Exitus ry 2013). Kuitenkin kyseessä on toinen eutanasiaan liittyvä aloite, joka on otsikoitu ”Laki eutanasiasta” (Kansalaisaloite.fi 2014). Kyseinen Exituksen aloite on saanut 4 339 tuenilmausta (ibid.), eikä sekään täten mennyt läpi. Kyseistä aloitetta ei käsitellä kuitenkaan sen enempää, vaikka se kuriositeettina tuotiinkin tässä esiin.

Vaikuttaa siis siltä, että Eutanasia-aloite on kahden aktiivisen yksityishenkilön tekemä aloite, jonka idean he ovat saaneet asiaan keskittyneeltä yhdistykseltä. Kumpikaan aloitteen vastuuhenkilöistä ei ole korkeakoulutettu, mutta molemmat ovat toimineet aktiivisesti kunnallispolitiikassa Vihreiden listoilla vaihtelevalla menestyksellä. Aloitteen takana ei sinänsä ole mitään yksittäistä yhdistystä, mutta idea on saatu ja osittain kopioitu aloitetekstiin Exitus ry:n alun perin muotoilemasta ideatasolla tuolloin olleesta aloitteesta. On myös mahdollista, että Exituksen samaan aiheeseen liittyvä aloite on pantu vireille reaktiona siihen, ettei Eutanasia-aloite mennyt läpi. Tätä spekulatiota voidaan perustella sillä, että Exitus ry:n aloite on päivätty 2.9.2013, kun ensin mainitun aloitteen keruu-aika on umpeutunut 28.8.2013. (Eutanasia-aloite 2013, Kansalaisaloite.fi 2014)

7. Päätelmät: Kansalaisaloitteet ja kansalaisten valta

Teoreettisena lähtökohtana tälle tutkimukselle oli vallan- ja erilaisten aktiivisuuden teorioiden tuella tarkastella sitä, onko kansalaisaloitejärjestelmä muuttanut olennaisesti kansalaisyhteiskunnan valtasuhteita. Valtateoriat muodostavat tässä eräänlaisen pohjan, joka toimii analyysin taustana, lähtökohtana ja loppukohtena, vaikka itse analyysi tapahtuikin pitkälti käyttäen hyväksi resurssimobilisaatioteoriaa. Samalla vallan teoriat myös toimivat päätelmien vertailukohtana asettamalla tulokset vallan teorioiden kontekstiin ja näin ollen pystytään käsitteellistämään tutkimuksen tulokset ja merkitys. Resurssimobilisaatioteoria ja muut ns. keskitason teoriat ovat olleet tässä työssä mukana tukemassa vallan teorioita, sillä käytetyt keskitason teoriat ovat mielestäni täydentäneet onnistuneesti vallan teorioita, jolloin kokonaisuudesta tulee koherentti.

Valtion asiakirjoissa esiintuodut tutkimustulokset ovat osoittaneet, että pitkällä koulutuksella ja yleisellä hyväosaisuudella on positiivinen vaikutus kansalaisaktiivisuuteen ja vastaavasti näiden vastakohtilla negatiivinen vaikutus. Kansalaisaloitteet voidaan nähdä institutionalisoituneiden vallankäyttäjien avaamana mahdollisuutena kansalaisille vaikuttaa poliittiseen agenda-settingiin, joka on Lukesin mukaan eräs vallan olennaisista muodoista varsinkin poliittisella kentällä. Tällöin vallankäytön potentiaalia agenda-settingin osalta on institutionalisoitunein keinoin siirretty periaatteessa kansalaisille.

Valtateoreettisesti Suomen poliittinen järjestelmä toimii periaatteessa edelleen siten, että eduskunnalle on kaikki langat käsissään, sillä perustuslaki takaa sille riippumattoman aseman ja se saa päättää asioista miten haluaa. Eduskunnan sisäisiin valtakamppailuihin en tässä puutu sen enempää. Kuitenkin eduskuntapuolueiden – jotka käytännössä ovat ne toimijat, joista eduskunta muodostuu – kannat eri asioihin muotoutuvat osin vuorovaikutuksessa eduskunnan ulkopuolisten tekijöiden kanssa – kyseessä ei siis ole suljettu järjestelmä. Ennen kansalaisaloitejärjestelmää kuitenkin kansalaisilla ei ollut periaatteessa minkäänlaista mahdollisuutta vaikuttaa suoraan eduskunnan asialistaan, ellei sattunut olemaan jonkinlaisia kontakteja eduskunnan sisälle tai sattunut olemaan jonkin yhteiskunnallisesti merkittävän yhdistyksen ylintä johtoa.

Ennen kansalaisaloitejärjestelmää kansalaisten poliittinen paine kanavoitui enemmänkin erilaisten yhteiskunnallisten liikkeiden ja yhdistysten kautta, jolloin kollektiivisen toiminnan logiikan mukaan saattoi käydä niin, että vaikka päästäisiinkin vaikuttamaan poliittiseen agendaan, on annettu ehdotus jo valmiiksi ristipaineessa muodostunut kompromissi, johon ei oikeastaan olla tyytyväisiä edes ennestään. Tämä kuitenkin on toiminut poliittisen järjestelmän eräänlaisena portinvartijana, joka suodattaa niitä asioita, jotka eduskunnan päätettäväksi tulevat. Onhan eduskunnan tarkoitus lopultakin säätää lakeja ja tätä kautta johtaa Suomea parhaaksi katsomallaan tavalla, mutta tätä tavoitetta varten eduskunnalle ei välttämättä ole viisasta tuoda käsiteltäväksi kaikkia mitättömiäkin asioita.

Siinä missä aiemmin yhdistykset, puolueet ja muut yhteiskunnalliset vaikuttajat ovat toimineet poliittisessa järjestelmässä tosiasiallisina ja melko tehokkaina portinvartijoina, joiden kautta on kanavoitu kansalaisten tahtoa ja toiveita politiikan toimijoiden suuntaan, voidaan kansalaisaloitejärjestelmän myötä spekuloida niiden roolin pienentyneen. Uutena hieman erilaisena portinvartijajärjestelmänä ovat kansalaisaloitteen muodolliset vaatimukset, eli 50 000 tuenilmausta sekä oikeusministeriön tarkastama muodollinen oikeellisuus. Muodollinen oikeellisuus voidaan helpostikin saavuttaa, mutta 50 000 tuenilmauksen raja onkin sitten tehokkaampi suodatin. Uudemmat portinvartijamuodot eroavat kuitenkin klassisista siten, että siinä missä klassiset portinvartijat ovat saattaneet viedä jonkin aloitteen ajatusta eteenpäin muokatussa muodossa tai mahdollisesti kompromissina, uudemmissa portinvartijoissa aloitteet joko menevät eduskuntaan tai eivät. Välimuotoja tälle ei ole.

Portinvartijarooleista huolimatta valtateoreettisesti lopullinen valta kansalaisaloitteen kohtalosta on eduskunnan käsissä. Vaikka kansalaisaloite suoriutuisikin 50 000 tuenilmauksesta ja luovutettaisiin eduskunnan käsittelyyn, eduskunnalla ei ole velvoitetta hyväksyä sitä. Tällöin voidaan väittää, että todellisuudessa kansalaisaloite ei lisää kansalaisten kykyä käyttää valtaa eduskuntaan nähden juurikaan sen enempää mitä ennen. Kansalaisaloitejärjestelmä on suonut kansalaisille ikään kuin mielikuvan vallan käyttämisen mahdollisuudesta. Kyynisesti ilmaistuna kyseessä olisi tällöin illuusio vaikuttamisesta. Poliittisen mahdollisuusrakenteen ja Bachrachin ja Baratzin mukaan juuri tämä kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa – piilevien valtasuhteiden esiintuominen, eli valtasuhteet toimivat molempiin suuntiin – on kuitenkin olennaista sille, että ihmiset yrittävät vaikuttaa, sillä valtasuhteet pysyvät usein piilossa mikäli niitä

vastaan ei kapinoida. Mikäli koetaan, ettei vaikutusmahdollisuuksia ole, pidetään turhana edes vaikuttamisen yrittämistä.

Ottaen kuitenkin huomioon edustuksellisen poliittisen järjestelmän ominaisuudet, joista olennaisimpana vaalit, olisi kansalaisaloitteiden johdonmukainen laiminlyönti lopulta vahingollista poliitikkojen urille, mitä kaupunkilaisjärjellä ajateltuna poliitikot eivät halua. Yksinkertaistettuna siis voidaan väittää, ettei kansalaisaloitejärjestelmä ole varsinaisesti lisännyt kansalaisten valtaa, vaan se on luonut mielikuvan mahdollisuudesta vaikuttaa suoraan ylimmälle tasolle. Kuitenkin käytännössä – Foucault’a mukaellen – kyseessä on yhteiskunnassa vallitseva monimutkainen strateginen tilanne, jossa eri valtasuhteet vaikuttavat toisiinsa eri tavoin, ja paljon on nähdäkseni kiinni siitä, miten eduskunta päättää nyt käsittelyssä olevista aloitteista.

Kansalaisaloitejärjestelmä kykenee periaatteessa ohittamaan resurssimobilisaatioteorian johtoajatuksen, että menestyksekkääseen vaikuttamiseen tarvitaan myös resursseja. Tämä on perusteltavissa kansalaisaloite.fi-verkkosivuston ilmaisuudella, kansalaisaloitteiden tekemisen maksuttomuudella ja kaiken lisäksi Avoin Ministeriö tarjoaa mm. juristien palveluita ja muuta tukea kansalaisaloitteiden tekemiseksi. Tilanne on käytännössä hieman monimutkaisempi. Vaikkei kansalaisaloitteen tekemiseen vaaditakaan sinänsä resursseja, parantaa resurssien käytettävissä oleminen tutkittujen aloitteiden perusteella huomattavasti aloitteen todennäköisyyttä mennä läpi. Tässä tapauksessa resurssina voidaan myös pitää pääsyä julkisuuteen. Kansalaisaloitteissa ehkä johtosäännöksi muotoutuu, että mitä enemmän on yhdistysten tukea ja resursseja, sitä todennäköisemmin aloite etenee eduskuntaan. Tämä on tietysti itsestään selvää, ellei jopa tautologista, mutta tarkoitettu tuomaan esiin, että resurssit ovat edelleen tärkeä tekijä kansalaisaloitteen menestymisessä, vaikka muodollisesti niitä ei tarvittaisikaan.

Yhdistysten rooli kansalaisten toiveiden kanavana päätöksentekijöille tuskin pienenee olennaisesti ainakaan kansalaisaloitteiden myötä, vaikka mahdollisuus vaikuttaa suoraan ylimmälle päätöksentekoportaalle on suotu kansalaisille. Lisäksi erilaisten kansalaisjärjestöjen jo vakiintunut asema yhteiskunnallisena vaikuttajana tukee sitä, että näitä järjestöjä kuullaan eduskunnan eri valiokunnissa asiantuntijoina ja niiden ääni saattaa parhaimmillaan kuulua jopa tehdyissä päätöksissä asti. Erilaisilla järjestöillä on myös todennäköisemmin paremmat resurssit esimerkiksi lobata jotain asiaa poliitikoille,

mitä vastaavasti yksityishenkilöillä ei välttämättä ole. Yllämainitun resurssimobilisaatioteorian ajatus resurssien oleellisuudesta säilyy pitkälti voimassa.

Kansalaisaloitejärjestelmä on siis saattanut periaatteessa mahdollistaa yksittäiselle kansalaiselle potentiaalisesti suuremman vallankäytön, kuin mitä ennen. Samaan aikaan joidenkin tiettyjen yksilöiden (vaikuttajien) suhteellinen valta on saattanut heiketä, sillä kokonaan heidän ohitseen kulkee vaikutuskanava. On kuitenkin huomattava, että järjestöjen institutionaalinen asema suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä on niin vakiintunut, ja järjestöillä on käytettävissään huomattavasti enemmän resursseja, että voidaan yllämainitusta huolimatta todeta niiden vallan pysyneen jokseenkin ennallaan. Tämä on perusteltavissa myös sillä, että siinä missä yksittäiset kansalaiset voivat tehdä aloitteita, niin voivat tutkimuksessa havaitusti myös yhdistyksetkin. Yhdistysten aloitteilla voidaan myös nähdä olevan hieman paremmat lähtökohdat, sillä niiden jäsenmäärä on lähtökohtaisesti enemmän kuin yksi, luoden suuremman kannatuspohjan. Niillä on oletettavasti myös enemmän voimavaroja kehittää aloitetta sellaiseksi, että muutkin saattaisivat sitä kannattaa. Lisäksi mikäli yhdistyksen toiminta on tavoitehakuista, on niillä mahdollisuus teettää selvityksiä siitä, mitä niiden jäsenistö tai mahdollisesti laajempi yleisö tahtoisivat ja ohjata tällöin aloitteiden aiheita lähtökohtaisesti menestyksekkääseen suuntaan.

Kansalaisaloitejärjestelmän vaikutukset yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin vaikuttaisivat olevan teoreettisesti pienehköt, sillä kansalaisaloitejärjestelmä ei varsinaisesti muuta olemassa olevien instituutioiden roolia juurikaan. Ylin valtiovalta kuuluu edelleen eduskunnalle, ja kansalaisaloitteiden portinvartijajärjestelmä karsii tehokkaasti suurimman osan aloitteista pois eduskunnan asialistalta. Kansalaisaloitteiden rinnalla toimii edelleen vanhanmallinen vaikutusjärjestelmä, jossa vaikutusvallan käyttö kanavoituu pitkälti yhdistysten ja muiden kollektiivitoimijoiden kautta.

Kansalaisaloitteiden taustoja tutkiessa kävi ilmi, että aloitteita ovat tehneet pääasiassa korkeakoulutetut yhdistysaktiivit tai vastaavasti suoraan yhdistykset, joiden johdossa on useimmiten korkeakoulutettuja yhdistysaktiiveja. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, sillä yhdistysten rooli klassisena vaikutuskanavana Suomessa ei ole vähentynyt kansalaisaloitejärjestelmän myötä ja yhdistysten kautta voidaan koeta olevan helpompi vaikuttaa, varsinkin jos avuksi saadaan muitakin ihmisiä. Kaikista aloitteista vain yhdessä tuli esiin tilanne, jossa aloite on ”tavallisen” kansalaisen tekemä, eli tekijöiden

taustalla ei ollut korkeakoulutusta saatika kansalaisjärjestöaktiivisuutta eikä aloitteen takana ollut erikseen mitään yhdistystä. Toisessa aloitteessa, jossa korkeakoulutus puuttui aloitteen vastuuhenkilöiltä, heidän taustallaan oli kuitenkin yhteiskunnallista aktiivisuutta kunnallispolitiikan muodossa. Muissa aloitteissa melko johdonmukaisesti oli taustavaikuttajina jokin yhdistys tai useampia yhdistyksiä.

Menestyneissä kansalaisaloitteissa kaikissa paitsi yhdessä oli ollut takana yksi tai useampia merkittäviksi katsottavia yhteiskunnallisesti vaikuttavia yhdistyksiä, joilla oli joko yhteys johonkin puolueeseen, tai ne omalla painollaan voidaan katsoa merkittäviksi. Lisäksi näissä aloitteissa oli tehty johdonmukaisesti aktiivista kampanjaa aloitteen onnistumisen puolesta. Rattijuoppojen rangaistuksien koventamista vaativassa aloitteessakin olennaiseksi menestyksen tekijäksi uutisoinnin pohjalta nousi aktiivisuus sosiaalisessa mediassa, joten tämänkin eteen tehtiin eräänlaista kampanjointia. Kolme viidestä menestyneestä aloitteesta sai myös taloudellista tukea myöntäen sen, ja kaksi muuta mahdollisesti, mutteivät ainakaan myöntäneet. Toinen näistä oli mainittu rattijuoppoaloite, jossa vastuuhenkilöinä olivat yksityishenkilöt, mutta toisessa tekijänä oli Omakotiliitto, joten vaikka sinänsä taloudellista tukea ei myönnetty saatavan, olen osoittanut Omakotiliiton kampanjoineen aktiivisesti aloitteen puolesta, mitä voidaan välillisesti pitää taloudellisena tukena, sillä aloitteen mainostaminen on epäilemättä kuluttanut jonkin verran yhdistyksen varoja. Voi olla ettei tätä laskettu taloudelliseksi tueksi sen takia, että aloitteen tekemisen katsottiin kuuluvaksi yhdistyksen toimintaan, eikä sille mahdollisesti budjetoitu erikseen mitään, vaan asiat hoidettiin ns. työtehtävänä, jolloin periaatteessa varoja aloitteeseen ei kulutettu. Kuitenkin tosiasiallisesti voidaan olettaa, että aloitteen tekemiseen ja mainostamiseen on vaivaa nähty.

Menestyneissä aloitteissa ominaista on ollut myös se, että niiden aiheet koskevat yleisesti ottaen suhteellisen suurta ihmisryhmää tai vähintään vetoavat ihmisiin jollain perusteellisella tasolla. Esimerkiksi Omakotiliitolla on 70 000 jäsentä, jotka oletettavasti ovat omakotiasujia, jolloin jo sen jäsenmäärä yksinään riittäisi kansalaisaloitteen läpimenoon. Vastaavasti ruotsi vapaaehtoiseksi-aloite koskee aihepiiriltään kaikkia suomalaisia. Sinänsä kuitenkin mitään pätevää yleistystä todennäköisemmin menestyvistä aihealueista on hyvin hankala tehdä, ja menestyminen saattaa hyvinkin olla riippuvaista Bachrachin ja Baratzin esiintuomasta piilevästä asenneilmastosta.

Aloitteiden menestykseen näin ollen vaikuttaa erilaisten resurssien ja mahdollisuusrakenteiden lisäksi aloitteen aihe. On tietysti todettava, että jos aloitteesta ei tiedä, ei sitä voi kannattaakaan, mutta aiheen merkitys ei ole suinkaan vastakkainen resurssien tai mahdollisuusrakenteen merkitykselle, vaan eräs merkittävä osa kokonaisuutta. Aiheen merkityksellä voidaan esimerkiksi selittää osittain se, miksi Tahdon2013-aloitteella on yli 160 000 tuenilmausta, kun taas huomattavasti suurempaa määrää ihmisiä koskevalla ruotsi vapaaehtoiseksi-aloitteella verrattain vain reilu 60 000. Näissä kahdessa on tietysti monia laadullisia eroja, kuten eriasteinen julkisuus, mutta vertailu on silti nähdäkseni toimiva tuodessa esiin kansalaisaloitteen aihealueen merkitystä.

Menestyneet aloitteet osoittavat omalta osaltaan, ettei aloitteentekijän korkeakoulutuksella tai yhdistystuella ole välttämättä merkitystä aloitteen menestymiselle. Kuitenkin 80% menestyneistä aloitteista on ollut merkittäväällä tavalla yhdistysten tukea ja tämän voidaan katsoa avustaneen aloitteen kampanjoinnissa olennaisella tavalla. Rattijuoppoaloitteen kohdalla merkittävää on ollut tällöin aktiivisuus sosiaalisessa mediassa ja uutiskynnyksen ylittäminen valtakunnallisissa tiedotusvälineissä. Voidaan siis väittää, että yhdistystuki on merkittävä tekijä aloitteen menestykselle vähintään erilaisten resurssien kautta. Kuitenkin melko itsestäänselvästi lopulta merkittävin tekijä missä tahansa aloitteessa on aktiivisuus ja toiminta aloitteen menestyksen hyväksi. Tehdyllä kansalaisaloitteella ei ole juurikaan merkitystä mikäli sen eteen ei nähdä vaivaa, tai käytetä mahdollisesti käytettävissä olevia resursseja. Tällöin aktiivisemmilla tekijöillä on myös suurempi potentiaali käyttää valtaa.

Vaikka suurin osa menestyneiden aloitteiden tekijöistä onkin ollut korkeakoulutettuja, ei aineiston laadullisen tarkastelun perusteella voida sanoa, että korkeakoulutus ole vaikuttava tekijä ainakaan aloitteiden menestystä ajatellen, mutta se saattaa vaikuttaa positiivisesti aktiivisuuteen tehdä aloitteita. Koulutuksen pituuden ja kansalaisaktiivisuuden yhteyden perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että korkeakoulutetut tekevät aloitteita yhdistysten kautta, tai vastaavasti, että yhdistykset, joiden ylimmät päättäjät ovat usein korkeakoulutettuja, päättävät tehdä aloitteen jostain aiheesta. Tämä oletus vaatisi kuitenkin syvempää perehtymistä yhdistysten jäsendemografioihin ja erityyppiseen aktiivisuuteen, sillä tämän työn olettamukset asian suhteen ovat hieman yleisemmällä tasolla.

Rauenneissa aloitteissa taustaryhmissä on hieman enemmän variaatiota kuin menestyneissä. Rauenneissa tavallisesti myöskin aloitteen taustalla on jokin yhdistys, tosin tämä yhdistys ei välttämättä ole kovin suuri eikä sillä mahdollisesti ole henkilöjäseniä, vaan yhdistysjäseniä, jolloin tiedonkulku jäsenyhdistysten henkilöjäsenille mahdollisesti saattaa katketa. Rauenneissakin aloitteissa vaikuttaa luonnollisesti myös aktiivisuus sekä aloitteen aihe. Esimerkkinä yhdistyksestä, jolla on yhdistysjäseniä, on Vanhempainliitto, jonka yhdistysjäsenkanta on huomattavankin suuri, mutta epäselväksi lopulta jää, montako henkilöjäsentä se tavoittaa. Lisäksi yhdistyksen julkisesta kuvasta voidaan käydä keskustelua. Sinänsä Vanhempainliiton aloitteen ajama muutos olisi nykyainsäädäntöön suhteutettuna verrattain pieni. Yrittäjänäisten aloite vastaavasti olisi lisännyt veronmaksajien eli suurimmilta osin keskiluokan maksamia veroja, mikä taas odotetusti vähensi aloitteen kannatusta eri työntekijätahojen suunnalta. Eutanasia-aloitteessa taas ei ollut mukana yhdistystä taustalla, vaikkakin aihe oli otettu Exitus ry:n ideasta, josta kyseinen yhdistys teki oman aloitteensa heti ensinmainitun rauettua. Exituksenkaan aloite ei menestynyt.

Rauenneista aloitteista ei voida vetää mitään ratkaisevia johtopäätöksiä aloitteentekijöiden korkeakoulutuksen tai varallisuuden merkityksestä aloitteille, vaikka vastuuhenkilöt olivatkin kahdessa aloitteessa kolmesta korkeakoulutettuja. Enemmän ehkä katse kohdistuu tukiyhdistysten oletettuun jäsenistöön ja rakenteeseen. Siinä, missä menestyneissä aloitteissa taustalla on ollut joko hyvin merkittävä aihe tai yhteiskunnallisesti merkittäviä yhdistyksiä, joiden jäsenistön voidaan olettaa oleva suurimmaksi osakseen akateemisesti koulutettua, hyvin aktiivista tai varakasta, rauenneiden aloitteiden taustayhdistysten jäsenistön voidaan olettaa olevan koulutusta tai varallisuutta tarkasteltaessa heterogeenisempiä. Aloitteiden taustatutkimuksen perusteella, ja valtion asiakirjoissa mainittujen tutkimustulosten osoittamien aktiivisuustekijöiden perusteella vaikuttaa siltä, että mikäli taustayhdistyksen jäsenistössä esiintyy vallitsevampana tekijänä korkeakoulutus ja/tai hyväosaisuus, on myös tällaisen yhdistyksen tukemalla kansalaisaloitteella paremmat mahdollisuudet menestyä ja näin ollen vaikuttaa tehokkaammin.

Pidemmän koulutuksen todettu yhteys kansalaisaktiivisuuteen ei siis ole poistunut kansalaisaloitejärjestelmän myötä. Tämä voidaan todeta sillä, että kuudessa aloitteessa kahdeksasta aloitteen vastuuhenkilöt olivat korkeakoulutettuja. Tämän avulla voitaisiin todeta korkeammin koulutettujen olevan enemmän vallan subjekteja, tekijöitä ja

käyttäjiä, siinä missä vähemmän koulutetut olisivat sen objekteja, mutta tarkempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, ettei tämä pidä paikkaansa. Ensinnäkin, eivät kaikki korkeakoulutetutkaan ole aktiivisia, ja toiseksi, rattijuoppoaloite osoittaa, että myös vähemmän koulutetut voivat tehdä menestyksekkään kansalaisaloitteen, mikäli vain luonnollisesti aihe on onnistunut ja aloitteentekijät toimivat aktiivisesti aloitteen eteen. Tällöin valtateoreettinen pohdinta vallan jakautumisesta koulutusasteiden välillä muuttuu enemmänkin muotoon: Korkeakoulutetut tekevät todennäköisemmin aloitteita kuin vähemmän koulutetut.

Periaatetasolla kansalaisaloitejärjestelmä on melko onnistunut, mikäli mietitään sille asetettuja tavoitteita. On selvää, että alkuinnostuksen jälkeen kansalaisaloitteiden tekotahti on hiipunut, mutta 253 aloitetta kahdessa ja puolessa vuodessa, joista 28 on käynnissä (16.7.2014 mennessä) on osoitus siitä, että kansalaisia on kiinnostanut uusi tapa yrittää vaikuttaa yhteiskunnan asioihin. Huomattavan moni aloite (17 kpl) on saanut yli 10 000 tuenilmausta, eli kansalaisaloitejärjestelmää on selattu ahkerasti. Kuten todettua, alkuinnostus on hiipunut ja paljon varmasti tulevaisuuden aktiivisuuteen vaikuttaa se, miten eduskunta päättää aloitteista. Mikäli ne kaikki hylätään huomattavasta julkisuudesta ja kansansuosioista huolimatta, saattavat kansalaiset kokea, ettei heille kuitenkaan ole edes mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin, jolloin aktiivisuus hiipuu entisestään ja ikään kuin palaa vanhoihin – tosin edelleen olemassaoleviin – uomiinsa.

Lähteinä tälle työlle on käytetty paljon eri tiedotusvälineiden uutisia sekä muita verkkolähteitä. Näiden lähteiden osalta on pyritty tarkastelemaan kyseessä olevaa aihetta mahdollisimman faktapohjaisesti ja etäältä, jotta tutkimusote pysyisi mahdollisimman objektiivisena, tosin täyteen objektiivisuuteen lienee joka tapauksessa mahdotonta päästä. Joissain uutisissa oli havaittavissa jonkinlaista kannanottoa, ja, esimerkiksi Helsingin Sanomien uutisessa Yrittäjänäisten aloitteesta oli jopa asiavirheitä. Muissa uutisissa tämänkaltaisia oleellisia virheitä ei onneksi havaittu ja uutisissa esitetyt tapahtumat on pyritty tuomaan tämän työn tekstissä esiin mahdollisimman pelkistetysti. Työn aineistoa voidaan kritisoida sen verkkolähdepainotteisuudesta, mutta työn käytännön toteutuksen kannalta verkkolähteet olivat paras keino hankkia tietoa, ottaen lisäksi huomioon sen, että kansalaisaloite.fi-palvelu toimii verkossa ja verkkoaktiivisuuden merkityksen nähdään lisääntyneen internetin rajun yleistymisen myötä.

Tutkimuksen päätelminä voidaan todeta seuraavia asioita.

1. Kansalaisaktiivisuusjärjestelmän mukaantulo suomalaiseen poliittiseen järjestelmään ei ole olennaisesti muuttanut suomalaisten kansalaisaktiivisuusrakennetta. Tällä tarkoitan sitä, että korkeasti koulutetut ja ja hyvin toimeentulevat ovat edelleen todennäköisemmin aktiivisempia kansalaisvaikuttajia kuin vähemmän koulutetut tai huonommin toimeentulevat. Tarkemmassa tarkastelussa löytyy joitain laadullisia eroja, mutta niiden merkitys ei ole niin suuri, että voitaisiin väittää tilanteen olennaisesti muuttuneen.
2. Suomessa aktiivisuus kanavoituu kansalaisaloitejärjestelmän käyttöönoton jälkeenkin pitkälti yhdistysten kautta. Yhdistysten pitkäaikainen ja perinteinen rooli vaikutuskanavana on säilynyt, vaikka kansalaisaloitteilla voi periaatteessa ohittaa ne kokonaan. Tällekin löytyy poikkeuksia, kuten rattijuoppoaloite, mutta yhdistysten roolia aktiivisten kansalaisten vaikutuskanavana tukee joka tapauksessa se, että suurimman osan tutkitusta aloitteista taustalla on jokin yhdistys tai useampia yhdistyksiä.
3. Kansalaisaloitejärjestelmä on periaatteellisesti onnistunut tavoitteessaan kansalaisten aktivoimisessa, mistä osoituksena kansalaisaloitteiden suuri suosio ja tehtyjen kansalaisaloitteiden määrä, kuitenkin: Kuten kohdassa 2 todettiin, on kansalaisaloitteiden taustalla useimmiten jonkinlainen yhdistys ja vastuuhenkilöinä korkeakoulutettuja. Vaikuttamiselle on kuitenkin suotu ainakin toistaiseksi suotuinen poliittinen mahdollisuusrakenne. Eri asia on, miten se kehittyy tulevaisuudessa.
4. Kansalaisaloitejärjestelmä ei ole muuttanut olennaisesti yhteiskunnallisia valtasuhteita niin kansalaisyhteiskunnan sisällä kuin kansalaisyhteiskunnan ja valtion välilläkään. Kuten aiemmin on todettu, kansalaisaloitteiden taustalla ovat usein yhdistykset ja vastuuhenkilöinä korkeakoulutettuja, joten kansalaisaloitejärjestelmä voidaan nähdä enemmänkin valmiiksi aktiivisten toimijoiden uudeksi vaikutuskanavaksi valtiota kohtaan. Lisäksi jo julkinen keskustelu aloitteiden käyttöönoton aikaan osoittaa, etteivät kaikki kansanedustajatkaan suhtaudu aloitteisiin suopeasti.
5. Valtateoreettisesti ja demokraattisen vaikuttamisen kannalta kuitenkin kansalaisaloitejärjestelmä on merkittävä uudistus, sillä se avaa vallan yhden muodon käytön mahdollisuuden tavallisille kansalaisille. Agenda-setting-valtaa

ei kuitenkaan aiemmin tavallinen kansalainen ole aiemmin kyennyt käyttämään ainakaan kovin yksinkertaisessa, persoonallisessa ja halvassa muodossa, mikä on kansalaisaloitteiden myötä mahdollista. Ei pidä kuitenkaan käsittää, että vallankäytön potentiaali olisi merkittävästi siirtynyt kansalaisille, sillä aiemmat toteamukset aloitteiden tekijöistä ja yhdistysten roolista pätee tässäkin. Lisäksi lopulta päätäntävaltaa käyttää viime kädessä eduskunta, jolla on ylin valtiovalta. Kansa tietysti valitsee vaaleissa aina eduskunnan, mutta tässäkin tapauksessa aktiivisuus kanavoituu valtaosin juurikin puolueiden kautta, ja radikaalia muutosta poliittisella kentällä tuskin tapahtuu, ellei Suomen poliittinen järjestelmä muutu jollain radikaalilla tavalla.

Merkittäviä käytännön muutoksia suomalaisessa vallankäytön kentässä ei siis toistaiseksi ole havaittavissa, vaikka periaatteellinen merkitys on suuri. On myös pohdinnan arvoista, onko realistista odottaa institutionaalisen tason muutosta näin lyhyellä aikavälillä? Tulosten perusteella ei, mutta sekään ei tarkoita sitä, etteikö institutionaalista muutosta voisi tapahtua tulevaisuudessa, vaikkakin hitaasti. Mahdollisen muutoksen havaitseminen jää siis tulevaisuuden tutkimuksen harteille. Paljon nähdäkseni riippuu joka tapauksessa siitä, kuinka eduskunta päättää nyt asialistalla olevista aloitteista, sillä tässäkin tutkimuksessa on tuotu esiin poliittisesti otollisten olosuhteiden merkitys aktiivisuudelle, ja voidaan tulkita, että kansalaisaloitteiden hylätyksi tuleminen eduskunnassa koetaan huonoiksi mahdollisuuksiksi vaikuttaa huolimatta kansalaisaloitejärjestelmän helppokäyttöisyydestä.

Lähteet

Alapuro, Risto; Liikanen, Ilkka; Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.) (1989). *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Avoin Ministeriö (2012). Aloite: Energiajuomat K16 – Kansalaisaloite energiajuomien myynnin kieltämisestä alle 16-vuotiaille

<http://goo.gl/ksQKA2>

Noudettu 15.7.2014.

Avoin Ministeriö (2012). Idea: Kansalaisaloite kuolinavun sallimiseksi Suomessa.

<https://www.avoinministerio.fi/ideat/156-kansalaisaloite-kuolinavun-sallimiseksi-suomessa>

Noudettu 15.7.2014.

Bachrach, Peter & Baratz, S. Morton (1962). Two Faces of Power. *The American Political Science Review* 56:4.

Berndtson, Erkki (2008). *Politiikka tieteenä – Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun*. 11. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Dahl, Robert (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science*, 2:3.

Dahl, Robert (1958). A Critique of the Ruling Elite Model. *The American Political Science Review* 52:2.

Dahl, Robert (1966). *Who Governs? Democracy and Power in an American City*. New Haven: Yale University Press.

Eduskunta.fi (2013). Kansanedustajat – Heli Järvinen.

<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hex5000.sh?hnro=930>

Noudettu 15.7.2014.

Eduskunta.fi (2014). Valtioapäiväasiakirjat. EV 75/2011, HE 60/2010, HE 46/2011, LJL 3/2011, LA 31/2009 vp.

Noudettu 21.1.2014.

Eduskunta.fi (2014). Puhemiesneuvoston suositus 17.4.2013.

<http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/pubman/templates/1.htx?id=5694>

Noudettu 21.1.2014.

Effi – Electronic Frontier Finland ry. (2014).

<https://www.ffi.org/>

Noudettu 14.7.2014.

Energiajuomat K16 (2013). Kansalaisaloite.fi

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/5>

Noudettu 15.7.2014.

Energiatodistuslain muuttaminen (2014). Kansalaisaloite.fi
<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/297>

Noudettu 14.7.2014.

Eriksson, Päivi; Koistinen, Katri (2005). Monenlainen tapaustutkimus. *Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja* 4:2005. Kerava: Savion Kirjapaino Oy.

Estlander, Seija (2013). Tausta.

<http://www.seijaestlander.com/>

Noudettu 15.7.2014.

Euroopan komissio (2014). Perustiedot – Eurooppalainen kansalaisaloite

<http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/basic-facts>

Noudettu 29.1.2014.

Europa.eu (2014). EUROPA – Elinolot

http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_fi.htm

Noudettu 29.1.2014

Eutanasia-aloite (2013). Kansalaisaloite.fi.

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/119>

Noudettu 15.7.2014.

Exitus ry (2013). Exituksen lakialoite on nyt allekirjoitettavissa.

<http://www.exitus.fi/valiaikaiset/lakialoiteEutanasiasta.html>

Noudettu 15.7.2014.

Exitus ry (2014). Etusivu.

<http://www.exitus.fi/index.html>

Noudettu 15.7.2014.

Finlex.fi (2014). Suomen perustuslaki.

Noudettu 21.1.2014.

Foucault, Michel (2010). *Seksuaalisuuden historia*. Toinen, uudistettu laitos. Tallinna: Gaudeamus Helsinki University Press.

Foucault, Michel (2013). *Tarkkailla ja rangaista*. 3. painos. Vantaa: Hansaprint Oy.

Förbundet Hem och Skola i Finland (2014). Alla föreningar.

http://www.hemochskola.fi/foreningar/alla_foreningar/

Noudettu 15.7.2014.

Förbundet Hem och Skola i Finland (2014). Kontakt.

<http://www.hemochskola.fi/hem/kontakt/>

Noudettu 15.7.2014.

Galtung, Johan (1964). Foreign Policy Opinion as a Function of Social Position. *Journal of Peace Research* 2/1964.

Halme, Anna-Maija (2012). *Vihreä radikaalisuus ja muutosstrategiat – tutkielma suomalaisen vihreän liikkeen ympäristöradikaaliuden muutoksista sisäisessä keskustelussa*. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos, valtio-oppi, pro gradu-tutkielma.

<https://uta17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/90392/gradu00171.pdf?sequence=1>

Noudettu 12.7.2014.

Held, David (2006). *Models of Democracy*, Third edition. Cambridge: Polity Press.

Helsingin Sanomat (2008). EK:lta lopullinen kuolinisku tupoille. Uutiset – Poliitikka 21.5.2008.

<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/EKlta+lopullinen+kuolinisku+tupoille/1135236533474>

Noudettu 10.7.2014.

Helsingin Sanomat (2013). Aloiteaktiivi Tiitisen puheista: Epäkunnioittavaa kansanvaltaa kohtaan. Uutiset – Kotimaa 12.3.2013.

<http://www.hs.fi/kotimaa/Aloiteaktiivi+Tiitisen+puheista+Ep%C3%A4kunnioittavaa+kansanvaltaa+kohtaan/a1363055779347>

Noudettu 10.7.2014.

Helsingin Sanomat (2013). Eduskunnan pääsihteeri sättii kansalaisaloitetta – lain perusteet ”varomattomia”. Uutiset – Kotimaa 12.3.2013.

<http://www.hs.fi/kotimaa/Eduskunnan+p%C3%A4%C3%A4sihteeri+s%C3%A4ttii+kansalaisaloitetta++lain+perusteet+varomattomia/a1362978217346>

Noudettu 10.7.2014.

Helsingin Sanomat (2013). Kansalaisaloite jakaa eduskuntaryhmiä kahteen leiriin. Uutiset – Poliitikka 5.4.2013.

<http://www.hs.fi/politiikka/Kansalaisaloite+jakaa+eduskuntaryhmi%C3%A4+kahteen+leiriin/a1365141428292>

Noudettu 10.7.2014.

Helsingin Sanomat (2013). Kansalaisaloite vanhemmuuden kustannuksista ei etene eduskuntaan. Uutiset – Kotimaa 24.7.2013.

<http://www.hs.fi/kotimaa/Kansalaisaloite+vanhemmuuden+kustannuksista+ei+etene+eduskuntaan/a1374630685531>

Noudettu 15.7.2014.

Helsingin Sanomat (2013). Kansalaisjärjestöt: Eduskuntaryhmiltä julkinen kanta kansalaisaloitteesta. Uutiset – Kotimaa 12.3.2013.

<http://www.hs.fi/kotimaa/Kansalaisj%C3%A4rjest%C3%B6t+Eduskuntaryhmilt%C3%A4+julkinen+kanta+kansalaisaloitteesta/a1363057014083>

Noudettu 10.7.2014.

Helsingin Sanomat (2013). Mikä ratkaisuksi jatkuvaan savun hajuun? Teemat – Elämä & Terveys – Koti 7.7.2013.

<http://www.hs.fi/koti/Mik%C3%A4+ratkaisuksi+jatkuvaan+savun+hajuun/a1373082020804>

Noudettu 14.7.2013.

Helsingin Sanomat (2013). Puoli vuotta aikaa vastata. Uutiset – Kotimaa 18.4.2013.

<http://www.hs.fi/kotimaa/Puoli+vuotta+aikaa+vastata/a1366209540657>

Noudettu 10.7.2014.

Helsingin Sanomat (2013). Tiitisen puheille kansalaisaloitteesta tyrmäys: ”Hän on väärässä”.
Uutiset – Kotimaa 12.3.2013.
<http://www.hs.fi/kotimaa/Tiitisen+puheille+kansalaisaloitteesta+tyrm%C3%A4ys+H%C3%A4n+on+v%C3%A4%C3%A4r%C3%A4ss%C3%A4/a1363056542501>
Noudettu 10.7.2014.

Helsingin Sanomat (2014). Avioaloite paisui ihmisoikeusasiaksi. HS-työryhmä 27.6.2014.
<http://www.hs.fi/kotimaa/Avioaloite+paisui+ihmisoikeusasiaksi/a1403678665507>
Noudettu 14.7.2014.

Helsingin Sanomat (2014). Kansalaisaloitteiden suosio hiipunut alkuinnostuksen jälkeen.
Uutiset – Kotimaa 8.7.2013.
<http://www.hs.fi/kotimaa/Kansalaisaloitteiden+suosio+hiipunut+alkuinnostuksen+j%C3%A4lkeen/a1373246699063>
Noudettu 21.1.2014.

Helsingin Sanomat (2014). Pride-kulkueen julkkikset toivoivat eduskunnalta tasa-arvoista avioliittolakia. Uutiset – Kaupunki 28.6.2014.
<http://www.hs.fi/kaupunki/Pride-kulkueen+julkkikset+toivoivat+eduskunnalta+tasa-arvoista+avioliittolakia/a1403920529422>
Noudettu 14.7.2014.

Helsingin Sanomat (2014). Rattijuopuille kovempia tuomioita vaativa aloite sai hetkessä jättisuosion. Uutiset – Kotimaa 30.1.2014)
<http://www.hs.fi/kotimaa/Rattijuopuille+kovempia+tuomioita+vaativa+aloite+sai+hetkess%C3%A4+j%C3%A4ttisuosion/a1391057742106>
Noudettu 14.7.2014

Helsingin Uutiset (2014). Tasa-arvoinen avioliittolaki voi kaatua taas eduskunnassa. Uutiset - paikalliset 11.12.2013.
<http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/269880-tasa-arvoinen-avioliittolaki-voi-kaatua-taas-eduskunnassa>
Noudettu 21.1.2014.

HeSeta ry. (2014). Ota yhteyttä.
<http://www.heseta.fi/ota-yhteytta>
Noudettu 14.7.2014.

Holli, Anne Maria; Luhtakallio, Eeva; Raevaara, Eeva (2007). *Sukupuolten valta/kunta: politiikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa*. Tampere: Vastapaino.

Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2010). Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä. *Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita* 15/2010, 39-59.

Iltalehti (2013). Kuolleen Matleenan, 11, isä vaatii kovempia tuomioita rattijuopuille. Uutiset – Kotimaa 22.8.2013.
http://www.iltalehti.fi/uutiset/2013082217399621_uu.shtml
Noudettu 14.7.2014.

Järkeä tekijänoikeuslakiin (2013). Kansalaisaloite.fi.

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/70>

Noudettu 12.7.2014.

Järkeä Tekijänoikeuslakiin-kampanjan tukijat (2013).

<http://goo.gl/ETxEwC>

Noudettu 14.7.2014.§

Kaleva (2010). Viholainen loikkaa kokoomukseen. Uutiset – Oulu 20.9.2010.

<http://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/viholainen-loikkaa-kokoomukseen/182662/>

Noudettu 15.7.2014.

Kalske, Jaakko & Saarela, Anna (2014). Sähköpostikeskustelu Jaakko Kalskeen ja Anna Saarelan välillä aikavälillä 15.-16.7.2014.

Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista (2013). Kansalaisaloite.fi

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/192>

Noudettu 10.7.2014.

Kansalaisaloite vanhemmuuden kustannusten tasaamiseksi (2013). Kansalaisaloite.fi.

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/71>

Noudettu 15.7.2014.

Kansalaisaloite.fi (2014). Laki Eutanasiasta.

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/539>

Noudettu 15.7.2014.

Kansalaisaloite.fi (2014). Ohjeet – aloitteen vaiheet.

Noudettu 21.1.2014.

Kansalaisaloite.fi (2014). Selaa kansalaisaloitteita.

Noudettu 21.1.2014. ja 16.7.2014.

Kauppalehti (2011). Kaarina Jokinen jatkaa Yrittäjänäisten johdossa.

<http://www.kauppalehti.fi/omayritys/kaarina+jokinen+jatkaa+yrittajanaisten+johdossa/2011097901>

Noudettu 15.7.2014.

Kauppalehti (2013). SUOMEN OMAKOTILIITTO RY: Omakotitalojen omistajat nousivat kapinaan kohtuutonta energiatodistuskilpailua vastaan.

<http://www.kauppalehti.fi/5/i/yritykset/lehdisto/cision/tiedote.jsp?direct=true&selected=kaiki&oid=20131001/13806116760700&lang=>

Noudettu 14.7.2014.

Kokkonieniemi, Jukka (2007). Foucault ja valta verkostoissa. Pohjoinen filosofiyhdistys Agon ry:n julkaisu *AGON* 17, 6-10.

Konttinen, Esa; Ruuskanen, Petri & Siisiäinen, Martti (2010). Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus. *Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita* 15/2010, 19-38.

Lukes, Steven (2005). *Power: A Radical View*. Second edition. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

McCarthy, John D; Zald, Mayer N (1977). Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *American Journal of Sociology*, vol. 82 no.6.

Moilanen, Senni (2014). LinkedIn-profiili.
<https://www.linkedin.com/pub/senni-moilanen/6b/b67/63a>
Noudettu 14.7.2014.

Moilanen, Senni (2014). Twitter-tili.
<https://twitter.com/MoiSenni>
Noudettu 14.7.2014.

Nieminen, Martta (2014). Rinne ja Stubb uskalsivat ottaa kantaa seksuaalivähemmistöjen syrjintään. HS Näkökulma 30.6.2014.
<http://www.hs.fi/kotimaa/Rinne+ja+Stubb+uskalsivat+ottaa+kantaa+seksuaaliv%C3%A4hemmist%C3%B6jen+syrjint%C3%A4%C3%A4n/a1404014833293>
Noudettu 14.7.2014.

Oikeusministeriö (2007). Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti. *Oikeusministeriön toiminta ja hallinto*. Sarjanumero 2007:20.

Oikeusministeriö (2008). Perustuslaki 2008 –työryhmän muistio. *Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja*. Sarjanumero 2008:8.

Oikeusministeriö (2010). Perustuslain tarkistamiskomitean mietintö. *Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja*. Sarjanumero 9/2010.

Oikeusministeriö (2010). Suomalaisen kansalaisosallistumisen bibliografia 2000-2009. *Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita*. Sarjanumero 15/2010.

Oikeusministeriö (2011). Kansalaisaloitemenettely. Kansalaisaloitetyöryhmän mietintö. *Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja*. Sarjanumero 21/2011.

Omakotiliitto (2012). Omakotiliiton uudeksi toiminnanjohtajaksi Kaija Savolainen.
<http://www.omakotiliitto.fi/node/2696>
Noudettu 14.7.2014.

Omakotiliitto (2013). Yli 44 000 allekirjoittajaa kerännyt kansalaisaloite sai tänään tuekseen joukon järjestöjä ja omakotitalojulkiksia. Lehdistötiedote 1.10.2013.
<http://www.omakotiliitto.fi/node/2945>
Noudettu 14.7.2014.

Omakotiliitto (2014). Yhteystiedot.

<http://www.omakotiliitto.fi/yhteys/yhteystiedot/toimisto>

Noudettu 14.7.2014.

Omakotiliitto (2014). Esittely.

<http://www.omakotiliitto.fi/esittely>

Noudettu 14.7.2014.

Oriveden Kokoomus (2014). Luottamushenkilöt.

<http://www.orivedenkokoomus.fi/luottamushenkilot.html>

Noudettu 15.7.2014.

Orsila, Heikki (2014). Heikki Orsila.

<http://zakalwe.fi/~shd/>

Noudettu 14.7.2014.

Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (2008). *Politiikan perusteet*. Helsinki: WSOY

Päivärinne, Tiina (2010). Yhteenliittymästä yhteisöksi. *Ekonomi* 9/2010, 37-44

Rattijuoppouden rangaistuksia on tiukennettava (2013)

Roman-Lagerspetz, Sari (2011). Luentokalvot kvalitatiiviset menetelmät –kurssilta.

Romantschuk-Pietilä, Micaela (2014). LinkedIn-profiili

<http://goo.gl/talfpK>

Noudettu 15.7.2014.

Rostila, Ilmari (2014). Kuka olen?

<http://www.ilmarirostila.fi/kukaolen>

Noudettu 14.7.2014.

Ruotsivapaaehtoiseksi.fi (2014). Etusivu.

<http://ruotsivapaaehtoiseksi.fi/>

Noudettu 14.7.2014.

Ruotsivapaaehtoiseksi.fi (2014). Taloudellinen tuki.

<http://ruotsivapaaehtoiseksi.fi/taloudellinentuki.php>

Noudettu 14.7.2014.

Ruotsin kieli valinnaiseksi oppiaineeksi kaikilla kouluasteilla (2014). Kansalaisaloite.fi

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/131>

Noudettu 14.7.2014

Saarela, Anna (2012). Suoraa vai näennäistä demokratiaa? Kansalaisaloite välittömän vaikuttamisen kanavana. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Savon Sanomat (2013). Vakuutusyhtiö: Rattijuopon uhrin vammat eivät tulleet törmäyksessä. Uutiset – Kotimaa 10.9.2013.

<http://www.savonsanomat.fi/uutiset/kotimaa/rattijuopon-uhrin-vammat-eivat-tulleet-tormayksessa/1605778>

Noudettu 14.7.2014.

Schiller, Theo (ed.) (2011). *Local direct democracy in Europe*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften

Setälä, Maija & Schiller, Theo (ed.) (2012). *Citizens' initiatives in Europe: procedures and consequences of agenda-setting by citizens*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2014). Lapsiasiavaltuutetuksi Tuomas Kurttila. *Tiedote* 48/2014.

<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1877208>

Noudettu 15.7.2014.

Suomen Yrittäjänaiset (2011). Rohkeasti rinnakkain, mutta leveillä hartioilla. *YRITTÄJÄnainen* 4/2011, 14-15.

http://www.yrittajanaiset.fi/doc/HeliJarvinen_14-15.pdf

Noudettu 15.7.2014.

Suomen Yrittäjänaiset (2014). Liitto.

<http://www.yrittajanaiset.fi/index.php?k=3382>

Noudettu 15.7.2014.

Tahdon2013 (2013). Etusivu.

<http://www.tahdon2013.fi/>

Noudettu 14.7.2014.

Tahdon2013 (2013). Me tahdomme.

<http://www.tahdon2013.fi/me-tahdomme/>

Noudettu 14.7.2014.

Tahdon2013 (2013). Tahdon-lähettiläät.

<http://www.tahdon2013.fi/kategoria/tahdon-lahettilaat/>

Noudettu 14.7.2014.

Tahdon2013 (2013). Tasa-arvoinen Suomi ry.

<http://www.tahdon2013.fi/toimi/tasa-arvoinen-suomi-ry/>

Noudettu 14.7.2014.

Tahdon2013 (2013). Yhteystiedot.

<http://www.tahdon2013.fi/info/yhteystiedot/>

Noudettu 14.7.2014.

Tarrow, Sidney (1998). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. 2nd edition. Cambridge UK: Cambridge University Press.

Tasa-arvoinen Suomi ry. (2012). Yhdistyksen säännöt.

<http://www.tahdon2013.fi/assets/Yhdistyksen-s%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6t.pdf>

Noudettu 14.7.2014.

Tiisala, Tuomo (2010). Foucault, Michel. Filosofia.fi – LOGOS-ensyklopedia.

<http://filosofia.fi/node/5351>

Noudettu 7.7.2014

Trasek ry. (2014). Trasekin säännöt.

<http://trasek.fi/trasek/trasekin-saannot/>

Noudettu 14.7.2014.

Uusi Suomi (2011). Kaarina Jokinen.

<http://puheenvuoro.uusisuomi.fi/kayttaja/kaarinajokinen>

Noudettu 15.7.2014.

Uusi Suomi (2014). Kari Viholainen.

<http://hoitaja.puheenvuoro.uusisuomi.fi/kayttaja/hoitaja>

Noudettu 15.7.2014.

Uusi Suomi (2014). Joonas Pekkanen – Kansalaisaloitteista, perustuslaista ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksista.

<http://jpekkänen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/kayttaja/jpekkänen>

Noudettu 12.7.2014.

Vaalit.fi (2014). Eduskuntavaalit.

<http://www.vaalit.fi/fi/index/vaalit/eduskuntavaalit.html>

Noudettu 10.7.2014

Vaalit.fi – Oikeusministeriön tulos- ja tietopalvelu (2014). Kunnallisvaalit 28.10.2012, äänioikeutettujen lukumäärätilastot, koko maa.

Noudettu 21.1.2014.

Valtioneuvoston kanslia (2006). Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelma. Hallituksen strategia-asiakirja 2006, s 58-65. *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 3/2006*

Vanhempainliitto (2012). Energiajuomat kiellettävä lapsilta, kansalaiskeräys käynnistyy.

http://www.vanhempainliitto.fi/ajankohtaista/299/energiajuomat_kiellettava_lapsilta_kansalaiskerays_kaynnistyy

Noudettu 15.7.2014.

Vanhempainliitto (2014). Tietoa liitosta.

http://www.vanhempainliitto.fi/ylnavigointi/tietoa_liitosta

Noudettu 15.7.2014.

Vapaa Kielivalinta ry (2014). Yhdistys.
<http://vapaakielivalinta.fi/yhdistys.php>
Noudettu 14.7.2014.

Varis, Tuula (1989). Vallan genealogia – Tutkimuksia Foucault'n valtakäsityksistä. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos, rauhan- ja kehitystutkimuksen yksikkö. *Tiedotteita* 36. Tampere: Tampereen yliopisto, jäljennepalvelu.

Vihreät (2012). Kari Viholainen. Tiedotteet 18.8.2012.
<http://henkilot.vihreat.fi/kari.viholainen/2012/08/18/hello-world/>
Noudettu 15.7.2014.

Väestörekisterikeskus – vrk.fi (2014). Suomen väkiluku.
Noudettu 21.1.2014.

Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut (2013). Valtuustovaalit 2013 – YKA Nuoret vaikuttajat.
<http://goo.gl/qRJACo>
Noudettu 14.7.2014.

YLE (2012). Kuntavaalit 2012 tulospalvelu.
http://vaalit.yle.fi/tulospalvelu/2012/kuntavaalit/ehdokkaat/ehdokas_14_564_107.html
Noudettu 15.7.2014.

YLE (2012). Vihreät hyväksyisi eutanasian. Uutiset – Poliitikka 20.5.2012.
http://yle.fi/uutiset/vihreat_hyvaksyisi_eutanasian/6102497
Noudettu 15.7.2014.

YLE (2013). Peter Östman: Kansalaisaloite on tarpeeton. Uutiset – Poliitikka 22.4.2013.
http://yle.fi/uutiset/peter_ostman_kansalaisaloite_on_tarpeeton/6590310
Noudettu 10.7.2014.

YLE (2014). Hannan tarina liikutti – kansalaisaloite rattijuopumuksesta etenee eduskuntaan. Uutiset – Kotimaa 31.1.2014.
http://yle.fi/uutiset/hannan_tarina_liikutti_kansalaisaloite_rattijuopumuksesta_etenee_eduskuntaan/7063475
Noudettu 14.7.2014.

YLE (2014). Lakivaliokunta hylkäsi sukupuolineutraalin avioliittolain. Uutiset – Kotimaa 25.6.2014.
http://yle.fi/uutiset/lakivaliokunta_hylkasi_sukupuolineutraalin_avioliittolain/7318743
Noudettu 14.7.2014.

Ylä-Anttila, Tuomas (2010). Pragmatistinen näkökulma yhteiskunnallisiin liikkeisiin. *Sosiologia* 4/2010 (47), 286-299.